

ЛіМ

Літаратура і мастацтва

газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

13 КРАСАВІКА 2001г.

№ 15/4099

КОШТ 124 РУБ.

"РАДУЕМСЯ КОЖНАМУ ТАЛЕНТУ"

Валянцін БЛАКІТ:
"Літаратура робіцца не на з'ездах,
пасяджэннях, нейкіх нават самых
разумных масавых
мерапрыемствах. Хацелася б, каб
дыскусіі праходзілі па надзённых
прынцыповых праблемах,
добразычліва, зацікаўлена, без
палітыканства, высвятлення
адносінаў, разборак, звадак,
прынцыпова і годна".

3, 15

АПОШНІ БАБЧЫНА ЖЫХАР...

Мікола МЯТЛІЦКІ:
"Жыхары Хірасімы і Нагасакі
жывуць зараз на 5-6 гадоў даўжэй
за астатніх японцаў, бо праблема
радыяцыйнай бяспекі не
замоўчваецца, а вырашаецца з
прыцягненнем усіх навуковых сіл.
А мы ўсё раўняемся на
светапогляд 80-гадовай бабулькі".

3, 5

ЗНАЙДЗІ ЎСЯМУ ПАЧАТАК...

У новай лімаўскай рубрыцы "Лінія
жыцця" гутарка Паўла Вераб'ёва з
вучоным сакратаром АДДЗЯЛЕННЯ
МЕДЫКА-БІЯЛАГІЧНЫХ НАВУК
НАЦЫЯНАЛЬнай АКАДЭМІІ НАВУК
ІГАРАМ СЕМЯНЕНЕМ.

5

НОВЫЯ ВЕРШЫ

Уладзіміра ПАЎЛАВА, Алеся
МАСАРЭНКІ, Яўгена МІКЛАШЭЎСКАГА

8, 12

ТРЫ АПАВЯДАННІ

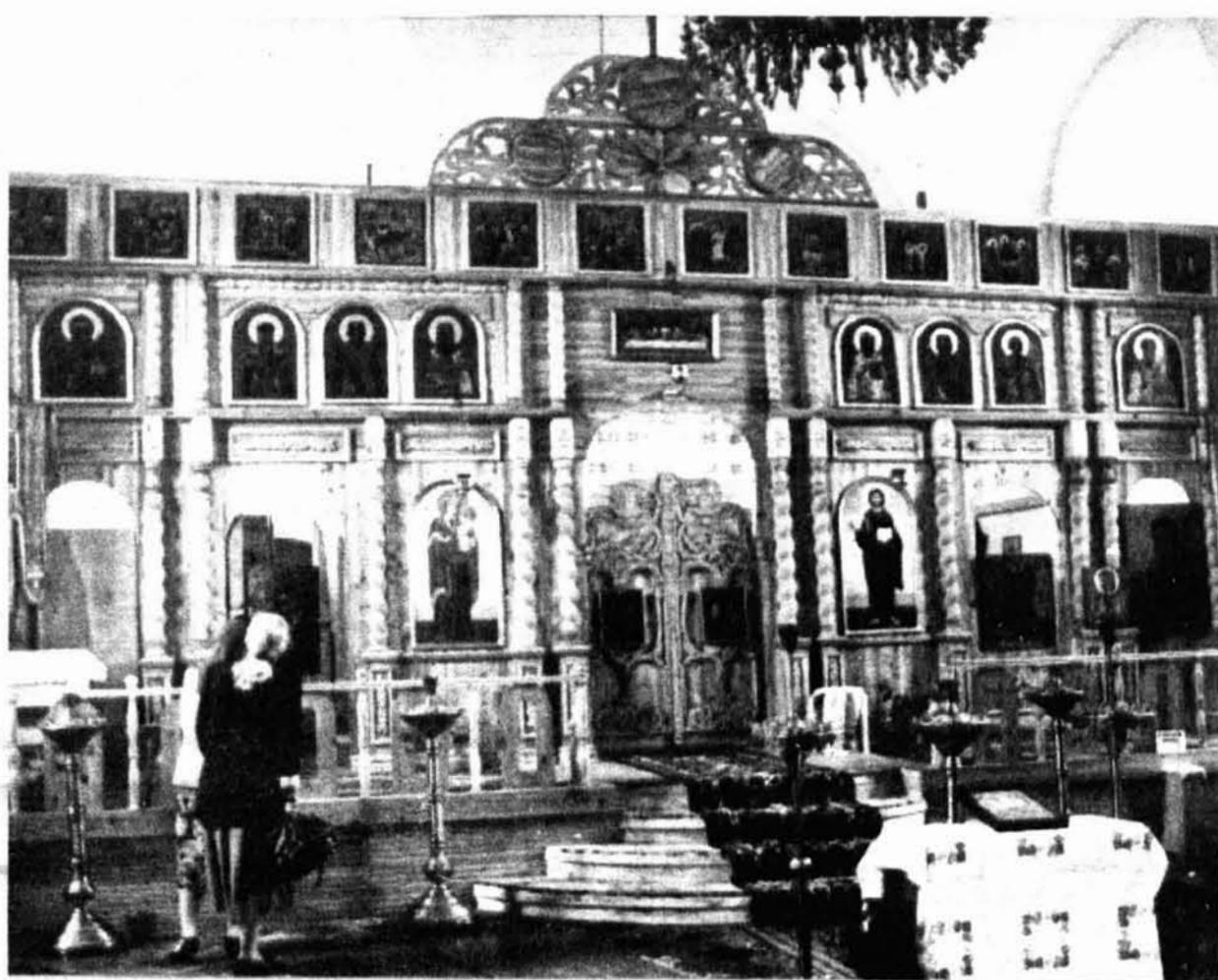
Леаніда МАРАКОВА

9, 14—15

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы! Ідзе падпіска на
"ЛіМ" на другі квартал 2001 года. Афор-
міць падпіску можна ў любым паштовым
аддзяленні. Кошт індыўідуальнай падпіскі
на адзін месяц — 600 рублёў, на два —
1 200. Кошт ведамаснай падпіскі на ме-
сяц — 1 560 рублёў, на два — 3 120.

Наш індэкс — 63856.

На Беларусі Бог Жыве...

Фота А. МАЦЮША

КОЛА ДЗЁН

8 красавіка была Вербная нядзеля, учора — Чысты чацвер, а паслязавтра — Вялікідзень. Ці даўно гэтыя рэлігійныя, як тады гаварылі, святы адзначаліся ціха, неафіцыйна, нават сарамліва? Майляў, не рэлігія, не вера тут, а ўсяго толькі даніна народнай традыцыі сустрэцца паварот сонца на лета, на Вялікі дзень. І кradком адорвалі адзін аднаго сімвалам жыццятворнага сонейка — чырвоным яйкам...

Мінула ўсяго некалькі гадоў, а “за час гэты за кароткі” змены адбыліся велізарныя. Павярнуўся люд да Бога. Павярнуўся, выдае на тое, куды імпатней, чым калісьці адварочваўся (адварочвалі). Заўзята жагнаюцца і пакорліва трымаюць у руках свечкі перад алтаром нават колішнія ваяўнічыя атэісты-бязбожнікі высокіх партыйных і камсамольскіх рангаў. Што ж, як кажуць, — няхай бы сабе, дарога да Бога нікому не перагароджана. Адно бянтэжыць: ці не занадта порстка ўсё гэта і цынніча? І ці не таму сам Бог, здаецца, адварнуўся ад нас. Бо інакш — чаму ад аднаго да другога гадавіны Хрыстовага ўваскрэсення мы не ўваскрэсаем духам, а згасаем-падупадаем, панікліва горбімся яшчэ ніжэй? Чаму ніяк не выб’емся на ўказаную ім дарогу да шчасця і дабрабыту людскога і ладу ды спакою грамадскага? Да якое пары будзе стаяць перад намі, беларусамі, гамлетаўскае пытанне — зможам мы і далей жыць на гэтай зямлі ці згінем?

ГАДАВІНА ТЫДНЯ

Учора споўнілася 40 гадоў з дня першага палёту чалавека ў космас — незабыўнага Юрыя Гагарына. Акурат у гонар ягонага палёту было ўстаноўлена свята савецкай касманаўтыкі. Гэты дзень і сёння ў календары пазначаны як Сусветны дзень авіяцыі і касманаўтыкі. Ды толькі “няма таго, што ранш было”. Мы, беларусы, ганарыліся сваімі касмічнымі сынамі — Пятром Клімуком ды Уладзімірам Кавалёнкам. Сёння яны — грамадзяне Расіі, адзін узначальвае цэнтр падрыхтоўкі касманаўтаў, другі — ваенна-паветраную акадэмію. Расійска, вядома. І неяк сумна ад усведамлення гэтага. Сорак гадоў сапраўды, мусіць, не юбілей, а ўсяго толькі ўгодкі...

ЧУТКА ТЫДНЯ

Як паведаміў агенцтву “Інтэрфакс” начальнік упраўлення працы і сацыяльнай палітыкі Міністэрства эканомікі Дзмітрый Скрыпчанка, з 1 мая, магчыма, будзе зменены памер мінімальнай заробтнай платы. У бок павелічэння, вядома ж. Акрамя таго, Мінпрацы прапануе разгледзець пытанне аб аднаўленні механізма надбавак да службовых акладаў работнікаў бюджэтнай сферы, які быў скарэжкіраваны ў сакавіку. Гэтае павышэнне аплаты працы запланавана ў мэтах выканання распараджэння А. Лукашэнкі аб забяспечыць сярэдні ўзровень зарплат да снежня ў 100 долараў. Яно б і няблага было, чухаем мы патыліцы. Толькі ж вось, трасцу на яе, ці не з’есць гэтае запланаванае павышэнне незапланаваная інфляцыя?

БЯРОЗАВІК ТЫДНЯ

Надышоў час збору такога дарунку лесу, як бярозавы сок. Не больш за два тыдні адпускаяе прырода на гэты занятак. А сабраць яго мяркуецца багата. Толькі на адзін Слудскі кансервавы завод павінна паступіць 100 тон бярозавіку, ці, як любім пісаць мы, газетчыкі, — лекавага напою. Што ж, сапраўды лекавага. Конаўка халоднага церпкага квасу-бярозавіку з дубовай бочкі ў часе сакавіцы — хіба ёсць нешта смачнейшае і карыснейшае? Саступіць яму і прыбуда кока-кола, і хвалёная “Дарыда”, не кажучы пра рознае “чарнілка”-ачмурэнне... Адным словам, хай цурчыць бярозавік!

МЯЖА ТЫДНЯ

9 красавіка на нарадзе ў прэм’ер-міністра перад прадпрыемствамі і арганізацыямі была пастаўлена жорсткая задача — разлічвацца за паліўна-энергетычныя рэсурсы толькі грашыма. Бартэр з ужытку выклічаецца. Было падкрэслена таксама, што фінансавая стабілізацыя ў краіне будзе ажыццяўляцца на безэмсійнай аснове. Кіраўнік урада адзначыў, што вычарпаў сябе і такі рэзерв, як рост цэн на вырабленую прадукцыю. Тут дасягнута мяжа. Больш падымаць цэны проста нельга, бо гэта прывядзе да затаварвання заводскіх складоў, якое і без таго прымае пагражальныя памеры, і да выцягнення на ўнутраны рынкі айчынай прадукцыі імпартам. Вызначана, што з красавіка рост цэн не павінен перавышаць 0,5—1 працэнта. Аднак жа вызначэнне — гэта адно, а рэальнае жыццё — зусім іншае.

ЗАСЛУЖАНЫЯ ТЫДНЯ

Указам А. Лукашэнкі за значны ўклад у развіццё сельскагаспадарчай вытворчасці старшыням калгасаў “40 гадоў Кастрычніка” Іванаўскага раёна Вячаславу Кашталюну, імя С. Прытыцкага Бераставіцкага раёна Анатолю Коханаву і імя Калініна Пружанскага раёна Пятру Білецкаму прысвоена званне “Заслужаны работнік сельскай гаспадаркі Рэспублікі Беларусь”. Ад душы віншум старшыню з заслужанай, напэўна ж, высокай адзнакай іхняй працы! Аднак жа, не ў крыўду ім будзе сказана, гэта выклікае і пацучыць някаватасці. Ну не сцвердзілі калгасы за доўгія дзесяцігоддзі эфектыўнасці і перспектывнасці акурат такое арганізацыі працы! Прынамсі, большасць з іх.

РАШЭННЕ ТЫДНЯ

Пра гэта гаварылася ўжо даўно, не год і не два, але толькі цяпер прынята рашэнне перадаць Нясвіжскі замак на баланс Міністэрства культуры, адшукаць сродкі на падрыхтоўку праектна-каштарыснай дакументацыі для правядзення першачарговых супрацьварыйных работ. Ужо з другой паловы гэтага года міжкалгасны санаторый “Нясвіж” спыняе сваю дзейнасць у сценах замка. Палацава-паркавы ансамбль XVI—XVIII стагоддзяў у Нясвіжы набывае новы статус і, будзем спадзявацца, новае жыццё, вартае ягонае славы і ягонага прызначэння.

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

“На шчасце, мы не ўсё зламалі. І ў духоўным плане таксама. Збераглі ў агульнаадукацыйных і асветных праграмах літаратуру. Беларускую і рускую. Выдавецтвы, музеі, бібліятэкі, літаратурна-мастацкія часопісы. І непадзельныя творчыя саюзы. Працуюць, супрацоўнічаюць! Аднак замест гэтага паасобна дзяржаўны і так званы незалежны СМІ, некаторыя чыноўнікі і нашы калегі чамусьці пачалі бессаромна ганьбіць (не крытыкаваць, такое ні да якое крытыкі не аднясець) пісьменнікаў наогул, іх творчую арганізацыю, злосна высмейваюць выдатных майстроў слова, чые творы, без перабольшання, праславілі Айчыну. Сёй-той у бяспамяцтве наогул дайшоў да таго, што назваў франтавіка Васіля Быкава “літаратурным паліцаем”.

Далей няма куды...”
(З артыкула Уладзіміра Саламаха “Ламаць — не будаваць”, “Советская Белоруссия”, 11 красавіка г. г.)

КУР’ЕР ТЫДНЯ

Выйшаў першы нумар “Мінскага кур’ера” — газеты Мінскага гарвыканкама і гарсавета. Яе супрацоўнікі лічаць газету працягам, узнаўленнем на новым этапе “Мінскага кур’ера”, які выходзіў нейкі час у 1908 і ў 1920 гадах. Яны спадзяюцца рабіць газету з уласным абліччам, напоўненую самай рознай інфармацыяй аб жыцці сталіцы, адрасаваную мінчукам усіх узростаў і прафесій. Першы нумар, трэба прызнаць, удаўся. Тут прыцягваюць увагу публікацыі пра тое, якой будзе сталічная плошча Незалежнасці, пра аднаўленне Мінскай ратушы, інтэрв’ю з выдатным нашым мастаком Валерыем Славуком і іншыя. Засмучае ж, як заўсёды, адно і тое ж: цяперашнія “Мінскі кур’ер”, як і ранейшыя, — цалкам рускамоўны. Дык жа тады, у 1908 годзе, вакол Мінска ляжаў “Северо-Западный край” Расійскай імперыі, а сёння ж Мінск — сталіца незалежнай, суверэннай Рэспублікі Беларусь. Чаму ж выдаўцы і супрацоўнікі забыліся на гэта?

У Саюзе беларускіх пісьменнікаў

“Майстры мастацтва — працаўнікам вёскі!” — у творчай акцыі пад такой назвай, якую ладзіць Міністэрства культуры краіны, прымуць удзел і пісьменнікі. Першы маршрут акцыі адбудзецца ўжо ў красавіку і праляжа па дарогах Віцебшчыны. Артысты, мастакі, пісьменнікі пабываюць у працоўных калектывах, сельскіх клубах, сустрэнуцца з працаўнікамі сяла непасрэдна на іх рабочых месцах.

У Дзяржкамдруку адбылося сумеснае пасяджэнне камісіі па падрыхтоўцы да традыцыйнай вышывы, прысвечанай Дню друку, у якім прынялі ўдзел прадстаўнікі літаратурна-мастацкіх выданняў, заснавальнікамі якіх з’яўляецца Саюз беларускіх пісьменнікаў. Выстава будзе праходзіць з 2-га па 6-га мая ў Палацы мастацтва. Спецыяльнае месца будзе адведзена нашым выданням — часопісам “Польмя”, “Нёман”, “Крыніца”, “Вожык”, “Всемирная литература”, штотыднёвіку “Літаратура і мастацтва”. Ішла гаворка аб сумесным афармленні выставачнага месца, падрыхтоўцы мерапрыемстваў па

прапагандзе выданняў. Каардынацыю ўсёй падрыхтоўчай работы будзе ажыццяўляць Дзяржкамдруку і Саюз пісьменнікаў.

Н. К.

Адзначылі юбілей пісьменніка

Хлебам-соллю сустрэў вясновы Слудск вядомага беларускага пісьменніка Паўла Місько. У прасторным ДOME культуры адзначыць 70-годдзе з дня нараджэння свайго знакамітага земляка, аўтара многіх кніг прозы для дзяцей і дарослых сабраліся шматлікія чытачы, прадстаўнікі мясцовай улады, бібліятэкары, настаўнікі і навучэнцы мясцовых школ.

Са сцэны гучалі не толькі словы шчырай падзякі пісьменніку за зробленае ў літаратуры, але і народныя беларускія песні, паказваліся інсцэніроўкі па яго творах. Слудскі райвыканкам узнагародзіў Паўла Місько ганаровай граматай — за вялікі творчы ўклад у развіццё беларускай літаратуры і ў сувязі з яго юбілеем.

Добрую ініцыятыву праявіла і рэдакцыя раённай газеты “Слудскі

край”: яна правяла сярод чытачоў конкурс на лепшае веданне твораў юбіляра. Пераможцы конкурсу атрымалі каштоўныя сувеніры і зборнік вершаў пісьменніка з яго аўтографам.

У святкаванні юбілею Паўла Місько прынялі ўдзел беларускія пісьменнікі Анатоль Вярцінскі, Яўген Каршукоў, літаратуразнаўца і крытык Таццяна Дасаева, кіраўнік вядомага фальклорнага гуртка “Ліцвіны” Уладзімір Берберай і салістка Наталля Матыліцкая (Скоб-ла).

Я. ІВАНОЎ

Кніжнае свята

У Цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы Мінска адбылося Свята дзіцячай кнігі. У гасці да юных чытачоў завіталі дзеячы культуры Беларусі, Германіі, Ізраіля і Турцыі. Беларускі бок на сустрэчы прадстаўлялі галоўны рэдактар часопіса “Вожык” Міхась Пазнякоў і вядучы рэдактар выдавецтва “Юнацтва” Уладзімір Мазго.

Пісьменнікі чыталі свае новыя творы, адказвалі на шматлікія пытанні школьнікаў.

У кантэксце сусветнага літаратурнага працэсу

“Мастацкая літаратура аказвае і аказвае вызначальнае ўздзеянне на грамадства. Гэта вялікі і адказны ўчастак нацыянальнай культуры...” Гэтыя словы з прамовы дырэктара Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Уладзіміра Гніламедава сталі лейтматывам урачыстага пасяджэння, прысвечанага 70-годдзю Інстытута, якое адбылося ў Нацыянальнай акадэміі навук.

Галоўны вучоны сакратар НАН Ф. Лахіч зачытаў прывітанне супрацоўнікам навуковай установы ад прэм’ер-міністра У. Ярмошына. Ад імя Савета Рэспублікі Нацыяналь-

нага Сходу прысутных вітаў супрацоўнік сакратарыяту В. Цімошчанка.

Цёплыя словы ў адрас юбіляра гаварылі народныя пісьменнікі Беларусі Іван Навуменка і Янка Брыль, намеснік старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў Навум Гальпяровіч, дырэктар Дзяржаўнага музея Янкі Купалы Жана Дапкюнас, рэктар Акадэміі мастацтваў Рычард Смольскі, калегі з Мінскага педуніверсітэта імя М. Танка, Гомельскага, Магілёўскага, Гродзенскага ўніверсітэтаў, акадэмічных інстытутаў гісторыі, філасофіі,

сацыялогіі, вядомыя вучоныя, прадстаўнікі грамадскасці.

Кветкі, падарункі, цёплыя словы стваралі атмасферу ўрачыстасці, гонару за айчынную літаратуразнаўчую навуку. Не раз называліся імёны славных супрацоўнікаў інстытута, усім вядомых літаратуразнаўцаў М. Мушынскага, С. Лаўшукі, Г. Кісялёва, В. Жураўлёва, маладзейшых даследчыкаў, якія ўнеслі і ўносяць неацэнны ўклад у развіццё сучаснага літаратуразнаўства, асэнсаванне ролі і месца айчынай літаратуры ў сусветным літаратурным працэсе.

Н. К.

Бядой запаленае слова

Каля 600 тысяч школьнікаў нашай краіны жывуць сёння ў месцах, якія ў той або іншай ступені патручаны вынікамі чарнобыльскай аварыі. Для іх дзяржава стварыла рэабілітацыйныя цэнтры, куды яны перыядычна выязджаюць, каб вучыцца, адпачываць, папраўляць здароўе. Акцыя Дзяржаўнага камітэта па ліквідацыі наступстваў чарнобыльскай аварыі, Саюза беларускіх пісьменнікаў і штотыднёвіка “Літаратура і мастацтва”, якая

носіць назву “Бядой запаленае слова”, накіравана ў першую чаргу на творчыя сустрэчы з паэтамі, кампазітарамі, спевакамі, дапамогу ў камплектаванні бібліятэк і г. д.

Першая сустрэча з лімаўцамі адбылася ў Ждановічах, у рэабілітацыйным цэнтры. Веў яе галоўны рэдактар штотыднёвіка Аляксей Пісьмяноў. Цёпла прымілі школьнікі з Брагінскага раёна Гомельшчыны іншыя выступоўцаў — паэтаў Навума Гальпяровіча, Віктара

Шніпа, Паўла Вераб’ёва, Паўла Саковіча, кампазітара Уладзіміра Будніка, які выканаў уласныя песні на вершы беларускіх аўтараў.

Госці падаравалі для цэнтры бібліятэчку з кніг вядомых пісьменнікаў.

У плане акцыі “Бядой запаленае слова” — паездкі лімаўцаў у Сморгонскі, Гомельскі, Мазырскі і іншыя раёны, дзе ёсць дзіцячыя рэабілітацыйныя цэнтры.

Н. К.

Справа канцэртная чакае спраў ад улады

Так называлася карэспандэнцыя Т. Багданавай, змешчаная ў “ЛіМе” 12.01.2001 г. Сярод іншага наша няштатная аўтарка адзначыла праблему абсталявання канцэртнай залы горада Петрыкава ў будынку райвыканкама.

Рэдакцыя атрымала ліст, які падпісаў намеснік старшыні Петрыкаўскага райвыканкама В. Д. Рабушоў. Там, прынамсі, паведамляецца: “Петрыкаўская дзіцячая музычная школа знаходзіцца ў 2-х паварохвым памяшканні былога райвыканкама. Канцэртная зала музычнай школы разлічана на 80 месц і для правядзення культурных мерапрыемстваў, якія праводзіць школа, яна прыдатна”.

Цытуем далей. “Зала пасяджэнняў былога РК КПБ па канструкцыі не прыстасавана для адкрытых культурных мерапрыемстваў, ды і ў ёй няма патрэбы, бо ўсе важнейшыя мерапрыемствы праводзяцца ў зале раённага Дома культуры. А наконт паўканцэртнага раяля “Эстонія” Конкавіцкага СДК адказваем, што гэта маёмасць

к-са імя Леніна і пытанне аб яго перадачы кіраўніцтвам калгаса не падтрымліваецца. Праўленне калгаса плануе ў будучым адкрыць сельскую музычную школу, а ў ДOME культуры працуюць спецыялісты, якія валодаюць гэтым інструментам і выкарыстоўваюць яго па прызначэнні пры правядзенні культурна-масавых мерапрыемстваў”.

Можна было б проста падзякаваць за ўвагу да нашай публікацыі і за дакладны адказ на яе, калі б адказ гэты не вымагаў каментарыя.

Рэч у тым, што ў Петрыкаўскім райвыканкаме, на жаль, не надта, відаць, уважліва ўчыталіся ў газетныя радкі, а таму адрагавалі не на сутнасць праблемы, а на яе, скажам так, вонкавае аблічча. А сутнасць праблемы, узятая Т. Багданавай, не ў “падзеле-перадзеле” гарадскіх памяшканняў на карысць музычнай школы, а ў тым, што ўлады маглі б надаваць большае значэнне арганізацыі канцэртнага жыцця ў раённым цэнтры, зрабіць, напрыклад, адкрыццё

мясцовага “філарманічнага сезона” з удзелам знаных выканаўцаў агульнагарадскай падзеяй, а не трактаваць яго як “унутрышкольнае мерапрыемства”.

У карэспандэнцыі Т. Багданавай няма скаргі на непрыдатнасць школьнай залы для канцэртаў, наадварот! Але ёсць боль за тое, што прыезд у Петрыкаў выдатных музыкантаў не атрымлівае належнага розгаласу, адпаведнай афіцыйнай увагі. Дарэчы, і ў дасла-ным афіцыйным лісце — міжвольная абьякавасць: “...Зала музычнай школы... для правядзення культурных мерапрыемстваў, якія праводзіць школа, ... прыдатна”.

І калі, згодна таму ж лісту, “усе важнейшыя мерапрыемствы праводзяцца ў зале раённага Дома культуры”, дык чаму ў іх лік не трапляюць высокамастацкія праграмы з удзелам акадэмічных музыкантаў? Такая сутнасць публікацыі “Справа канцэртная чакае спраў ад улады”.

Можа, усё ж дачакаецца? **Адзел музыкі “ЛіМа”**

Валянцін БЛАКІТ: "Радуемся кожнаму таленту"

Адкрываючы рубрыку, дзе мы прапануем нашым чытачам выказаць свае думкі перад 13-м пісьменніцкім з'ездам, мы папрасілі старшыню прыёмнай камісіі Саюза беларускіх пісьменнікаў Валянціна БЛАКІТА адказаць на некаторыя пытанні, выказаць свае думкі наконт надзённых праблем нашай творчай суполкі.

Кар.: Прыёмная камісія па сутнасці фарміруе будучыню нашай літаратуры. Хацелася б, Валянцін Уладзіміравіч, пачуць вашу думку: якія ж набыткі і якія выдаткі?

В. Б.: Будучыня літаратуры, канечне ж, фарміруецца не прыёмнай камісіяй, а людзьмі, што прыходзяць у літаратуру. Прыёмная камісія ўсяго толькі творчая экспэртыва. На апошнім этапе — пасля рэкамендацый трох пісьменнікаў, разгляду прэтэндэнта на пасаду абласных аддзяленняў, творчых камісій яна дае свае рэкамендацыі радзе, якая ўжо канчаткова пераводзіць альбо не пераводзіць дэ-факта ў дэ-юрэ. Практычна ўсе рэкамендаваныя камісіяй аўтары сталі сябрамі СП. 39 са 100 прэтэндэнтаў, чыю творчасць разглядалі на прыёмнай камісіі.

Кар.: Няпоўных сорак працэнтаў?! Такага, здаецца, у нас даўно не было.

В. Б.: Але ж некалі было. Нашы старэйшыя таварышы памятаюць, з якой патрабавальнасцю ў свой час ставіліся да членства ў саюз. Потым неяк пайшло-паехала, калі ў моду ўвайшлі колькасныя паказчыкі літаратурнага роду. Ужо на адным з першых пасяджэнняў нашоўскай рады было прынята з'ява захадаў па ўдасканаленні работ прыёмнай камісіі. У прыватнасці, зацверджана новае палажэнне, адбылася грунтоўная, зацікаўленая гаворка, сфарміравана новая прыёмная камісія, уведзена ў правіла публікаваць у "ЛіМе" прозвішчы рэкамендантаў. Усё гэта спрыяла павышэнню патрабавальнасці да прэтэндэнтаў у членства саюза.

Кар.: А чарга на прыём вялікая?

В. Б. Мы яе не ствараем. Паступаюць прапановы з творчых секцый — і на працягу месяца-двух

разглядаем, выносім прапановы на раду. Да з'езда пастараемся правесці яшчэ адно пасяджэнне, каб не пакідаць "хвастоў". А ўвогуле зараз на фармальных падставах могуць афармляць дакументы для паступлення ў члены нашай творчай суполкі, пэўна, чалавек дзвесце, а мо і болей.

Кар.: Скажыце, што гэта за фармальныя падставы?

В. Б.: Перш за ўсё — выдадзеная кніга. А выдаць кнігу сёння няма ніякіх праблем. Абы грошы.

Графаманы, як вядома, народ дзелавы, нахрапісты — пакуль таленавіты аўтар даўмеецца сунуцца да багатага фундаментара — там усё вытаптана графаманамі.

І хацелася б сказаць удзячнае слова рэдакцыі "Маладосці", якая стала добрай бабкай-павітухай для кніжак маладых таленавітых аўтараў. Больш за трэць прынятых у сябра саюза выдалі свае кніжкі ў "Бібліятэцы "Маладосці".

Не ўсё, канечне, што выдаецца за грошы, у прыватных выданнях варта чохам адносіць да графаманіі. Ёсць і разумныя, адукаваныя фундаментары, з дапамогай якіх выходзяць кніжкі таленавітых аўтараў. Таму пры разглядзе прыёмнай камісіі абсалютна не зважае, дзе і кім выдадзена кніга. Крытэрыі адзін: сапраўдная літаратура ці графаманія.

Кар.: Але згадзіцеся, Валянцін Уладзіміравіч, што для асобных аўтараў, асабліва ў шануюым узросце, няпрыняцце ў саюз — асабістая трагедыя.

В. Б.: Мо асабістая трагедыя для сяго-таго якраз у тым, што ў паважаных рэкамендантаў не хапіла мужнасці шчыра і адкрыта сказаць: не твая гэта справа, міл чалавек. Асабістыя трагедыі і пачынаюцца часта якраз з атрыманнем членскага білета, які на глыбокім

перакананні ягонага ўладальніка дае права, адкрывае зялёнае святло на старонкі тоўстых часопісаў. А друкаваць па вядомых прычынах не хочучь, і пачынаюцца паходы па інстанцыях: як гэта так, у мяне ж такі самы білет, як і ў Быкава, Шамякіна, Барадуліна, Гілевіча! Усчынаюцца вышукі нядобрычліўцаў, ворагаў, звадкі, палітычныя абвінавачванні. Жыццё чалавека ператвараецца ў сучэльнае пекла. А парачка такіх барацьбітоў за свае творчыя правы, здольны ператварыць у пекла работу любой рэдакцыі. Мусіць, усё ж куды больш гуманна сказаць чалавеку праўду ў вочы, чым цягнуць за вушы ў саюз.

Кар.: Якімі ж крытэрыямі карыстаецца прыёмная камісія пры галасаванні "за" ці "супраць" канкрэтнага прэтэндэнта?

В. Б.: Цяперашняя прыёмная камісія сфарміравана з людзей, густы, веданне справы, творчы вопыт якіх ні ў кога не выклікаюць сумненняў. Мы дыскутуем, спрачаемся, улічваем кожную думку. І тайным дэмакратычным галасаваннем прымаем рашэнне. Лічу, што найбольш вартасцю сённяшняй прыёмнай камісіі з'яўляецца адсутнасць аднадумства. Толькі пяць прэтэндэнтаў, таленавітасць і творчы патэнцыял якіх не выклікаў ні ў кога ніякіх сумненняў, прайшлі аднагалосна. А дружна і аднагалосна не адмовілі ніводнаму. Ніхто не ставіць за мэту некага, як кажучь, "зарэзаць". Мы радуемся кожнаму таленту, кожнаму талентавітаму радку, па-чалавечы засмучаемся, калі даводзіцца (Працяг на стар. 15)

Юбілей на Замкавай

У літаратурна-мастацкім салоне "Сустрэчы на Замкавай", што пяць гадоў існуе пры цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Герцэна, святкавалі юбілей сябра Саюза мастакоў Святланы Курашовай.

Мастачка актыўна займаецца дабрачыннай дзейнасцю. Яе акварэлі ўпрыгожваюць культурныя і лячэбныя ўстановы вобласці. Яна працуе ў складзе творчага аб'яднання экалагічнага накірунку "МЭЯ" (Мастацтва, экалогія і я), якое сумесна з мастакамі Германіі праводзіць праграму ЮНЕСКА акцыю "Мастацтва ў бальніцы". У сельскіх лячэбных установах вобласці сябры аб'яднання арганізуюць сумесныя перасоўныя выставы, ахвяруюць свае творы, спрыяюць стварэнню карцінных галерэй у сельскіх бальніцах. Ёсць такая галерэя і ў Дзятлавіцкай участкавай бальніцы Гомельскага раёна, якой кіруе галоўны ўрач Аляксандр Ефімовіч. Некалькі сваіх лепшых работ Курашова падарвала гэтай лячэбнай установе. А напрыканцы красавіка тут адбудзецца афіцыйнае адкрыццё першага ў рэспубліцы хоспіса для дарослых.

Наталля МАЛАШЭНКА

Мастак малое вёску

Споўнілася 65 гадоў вядомаму беларускаму жывапісцу Роберту Ландарскаму. Творы яго экспанаваліся ў Германіі, Польшчы, у мінскім Палацы мастацтваў, на Днях беларускай культуры ў Маскве. Роберт Яфімавіч нарадзіўся ў Гомелі, але ўсё сваё творчае жыццё звязваў з вёскай. Сярод

асноўных яго прац карціна "Вёска Радуга. Дзень Перамогі", серыя карцін пра Бесядзь, вялікі цыкл пейзажаў пра Тураўшчыну, Прыдняпроўе, серыю палотнаў мастак прысвяціў чарнобыльскай тэматыцы. Зараз у Гомелі працуе персанальная выстава ягоных работ.

Вясёлка талентаў

У абласным цэнтры прайшоў другі гарадскі фестываль "Вясёлка талентаў". У ім прынялі ўдзел тры з паловай тысячы юных музыкантаў — з 8 школ мастацтваў і з 10 агульнаадукацыйных школ з эстэтычным ухілам. Творчае спаборніцтва ішло ў самых розных жанрах: вакальна-харавым інструментальным, харэаграфічным... Арганізавалі фестываль гарадскі аддзел культуры, упраўленне адукацыі гарвыканкама пры падтрымцы Беларускага Саюза музычных дзеячаў.

Кадры рыхтуе Мазыр

Нядаўнія выпускнікі мастацка-графічнага факультэта Віцебскага педагагічнага інстытута склалі аснову кафедры выяўленчага мастацтва Мазырскага педінстытута. На Палессі заўжды адчуваўся дэфіцыт педагагічных кадраў для школ. Менавіта мазырская кафедра, якой споўні-

лася ўжо пяць гадоў, рыхтуе жывапісцаў, графікаў, дызайнераў, педагогаў. З нагоды хоць і невялічкага, але юбілею ў гарадской выставачнай зале арганізавана сумесная выстава работ выкладчыкаў кафедры і студэнтаў.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

МАГІЛЁЎШЧЫНА...

Прызны — тэатралам

Напрыканцы сакавіка Магілёўскі абласны драматычны тэатр упершыню прымаў удзел у традыцыйным рэспубліканскім тэатральным фестывалі "Маладзечанская сакавіца". Магіляўчане прадставілі свой леташні спектакль "Трыстан і Ізольда" ў пастаноўцы Алега Жугжды. Спектакль быў па вартасці ацэнены журы. Ён атрымаў прыз за лепшую рэжысуру. А акцёры Магілёўскага драмтэатра Галіна Лабанок і Уладзімір Саўчыкаў адзначаны прызамі за выкананне лепшай жаночай і мужчынскай ролі.

Горацкі Парнас

У Горках выйшла чарговая кніга кандыдата філасофскіх навук, вядомага літаратуразнаўцы Уладзіміра Ліўшыца "Раскопки вакол горацкага Парнаса". Горкі вядомы як месца, якое больш паўтара стагоддзя прыцягвала ўвагу паэтаў і празаікаў. Аб Гор-

ках і мясцовай сельгасакадэміі, яе выхаванцаў пісалі Дзяржавін і Чэхаў. Сюды слалі свае лісты Шаўчэнка і Тургенев. У Горкі прыязджалі Купала, Колас, Караткевіч... Аб усім гэтым можна даведацца з кнігі Уладзіміра Ліўшыца.

Гульня ва ўяўленні

У Бабруйску адкрылася персанальная выстава мясцовай мастачкі Ірыны Куставай пад назвай "Гульня ўяўленняў". Гэта яе першая персанальная выстава. Ірына — выхаванка мясцовай мастацкай школы, зараз — сябра маладзёвай секцыі пры Саюзе мастакоў. Работы мастачкі выкананы ў асноўным у тэхніцы баціку.

Алесь ПЯТРОВІЧ

БРЭСТЧЫНА...

Заснавальнік бібліятэкі

У 1905 годзе прагрэсіўны кнігавыдавец Фларэнці Паўленкаў адкрыў у вёсцы Астремечавы, што на Брэстчыне, публічную бібліятэку. Прозвішча асветніка не забытае. Удзячныя нашчадкі адну з новых

вуліц мястэчка назвалі ў гонар Паўленкава. А работнікі бібліятэкі, ушаноўваючы памяць яе заснавальніка, з годнасцю працягваюць справу прагрэсіўнага аматара кнігі.

Анатоль ХАРЛАМАЎ

Падарунак пяльчнікаў

Чарговай прэм'ерай парадаваў юнага берасцейскага глядача абласны тэатр лялек. На гэты раз — спектаклем па п'есе Б. Рабадана "Маленькая фея". Да займальнага сюжэта сваёй фантазіі дадалі рэжысёр-пастаноўшчык З. Нуянзін, мастак-сцэнограф М. Данько, кампазітар Н. Туміловіч. Ды плюс высокае майстэрства артыстаў. У выніку спектакль прываблівае дынамізмам, маляўнічасцю.

Сярод новых задумак тэатра — спектаклі "Залатая табакерка" паводле п'есы І. Сідарука і "Гусі-лебедзі" паводле казак Андрэсена.

І. Х.

НАДЗЁННАЕ

Апошні Бабчына жыхар...

26 красавіка 86-га... Чорная дата чорнай бяды. Бяды бясконцай, сапраўды нацыянальнай. Пятнаццаць гадоў мы жывём з Чарнобылем у сэрцы. Боль гэты — спадчыны. Хопіць яго і дзецям нашым, і ўнукам. А над выселенымі вёскамі ўсё кружляюць буслы. Адна з іх — вёска Бабчын, што на Хойнікшчыне, адкуль родам пэст Мікола МЯТЛІЦКІ...

— Мікола Міхайлавіч, калі ў апошні раз наведвалі родную вёску?

— У 99-м, калі Міністэрства межных спраў разам з кам'юністычным выхаваннем паказаць зону прадстаўнікам дыпламатычных місій. Ubачылі Бабчын — і жахнуліся. І справа не ў тым, што тут за 40 кюры на квадратны кіламетр. Калісьці ледзь не на чатырохстах падвор'ях ваўсю вівалава жыццё. Працавалі, кахалі, спявалі песні, радаваліся кожнаму дню. Зараз пуста тут ды ціха, як на могільках. Не, хаты захаваліся. Калі здалёк падступаешся, здаецца, быццам і жывая вёска. А падыдзеш бліжэй — дэкарацыі для фільма жахаў — у бильнягах, вёска-здань!

— А на нашай Веткаўшчыне нават хаты ў эвакуіраваных вёсках не захаваліся — альбо спалілі, альбо на дрывы расцягнулі... Кажучь, Бабчын — паселішча знакамітае?

— Так. У 1856 годзе нарадзіўся тут вядомы этнограф Чэслаў Пяткевіч. У 1905-м была ўжо школа, а да вайны — настаўніцкі тэхнікум пачаў дзейнічаць. Літаратар Яўген Калубовіч, які ў 30-х супраць калгасаў выступаў, таксама вучыўся тут. А ў нашы ўжо дні мясцо-

вым калгасам стрыечны брат Мележа працаваў — Анікандр Дзмітрыевіч. Так што лёс мой пазтавы ў такім асяродку проста прадвызначаны быў...

— Як адсяляўся Бабчын?

— 20 красавіка 86-га пабываў у вёсцы. І не хацеў ехаць (клопатаў у Мінску шмат было), але як пацягнула нешта. Адведаў сястру з малымі дзецьмі, цётка стрыечных (мама з бацькам яшчэ на пачатку 80-х памерлі), назад вярнуўся. Якраз чарговы пісьменніцкі з'езд распачаўся. А пасля 26-га рэдактар Хойніцкай газеты Сакун мне тэлефанаваў: "Аварыя ў Чарнобылі!". Спачатку сур'ёзна ўсё не ўспрымалася. Потым ужо ўсведмаўся пачалі, што такое радыяцыя... Ад Прыпяці да Бабчына крыху больш за 40 кіламетраў, ды праз лес. Здавалася, такі ўжо свет далёкі! Так што тыя паселішчы, якія ледзьве не побач з рэактарам месціліся, на першым часе ў наш раён адсялялі. Людзі з Пагоняна, напрыклад, у Бабчыне жылі. А ў траўні пачалі сем'і з дзецьмі эвакуіраваць. Сястру ў Мінск забраў. А рашэнне аб адсяленні Бабчына ў жніўні прынялі. Якраз на той час разам з Сачанкам і Шамякіным у Гомелі

былі. Тамтэйшы абкамаўскі сакратар Бабыр пра гэта і паведаміў. Так што менавіта мне прыйшлося везці гэтую сумную вестку да землякоў. А людзі ўжо на жывы сядзелі. Салдаты дэзактывацыю праводзілі, забруджаны грунт здымалі, платы зносілі, асфальт праклалі. Ніхто й верыць не хацеў, што адсяляцца трэба. Верасень на носе, бульбу капаць распачалі — якая радыяцыя, калі ні паху ў ёй, ні колеру! Думаў, вёску цалкам перасяляць, новы Бабчын дзесьці з'явіцца. Аднак не. Відачь, устаноўка такая была — з перасяленцаў "вінегрэт" рабіць, каб не думалася ім зноў гуртам назад вяртацца... Так і рассялілі Бабчын па чатырох вёсках Рэчыцкага раёна. Адным летам той-сёй паспрабаваў у Бабчын вярнуцца. Міліцыя назад выгнала.

(Працяг на стар. 5)

На сустрэчы з паэзіяй

У бібліятэцы імя Ф. Багушэвіча адбылася сустрэча з вядомым беларускім паэтам Генадзем Бураўкіным. Яна была арганізавана загадчыцай Валянцінай Коршыкавай і метадыстам па рабоце з чытачамі Наталляй Стрыгельскай. У бібліятэку былі запрошаны навучэныя філалагічнага аддзялення МДПК № 1. Адбылася прэзентацыя дзвюх апошніх кніг Генадзя Бураўкіна: "Паміж зоркай і свечкай..." (выдавецтва "Бацькаўшчына", 2000 г.) і "Чытаю тайнапіс вачэй..." (выдавецтва "Юнацтва", 2001 г.).

На сустрэчы з навучэнкамі быў таксама дырэктар выдавецтва "Бацькаўшчына" Яўген Лецька. Дзякуючы яго руплівасці, у канцы 2000 года і пачынаючы свет кнігі "Паміж зоркай і свечкай".

Асабліва арыгінальным атрымаўся зборнік "Чытаю тайнапіс вачэй...". Гэты зборнік можна назваць з явай у нашай паэзіі, бо тут сабраны вершы пра каханне — самае высокае пачуццё на Зямлі. Сюды ўвайшлі лепшыя вершы паэта, прысвечаныя жанчыне, іх у кнізе сто дзесяць. Некаторыя з іх даўня, вядомыя па анталогіях, зборніках — "Жанчын прыгожых тэрба братаў", "Непрыгожых жанчын не бывае", "Табе, нібы прароку, веру", а таксама шмат новых, напісаных у апошнія гады. Многія з вершаў зборніка пакладзены на музыку беларускімі кампазітарамі і сталі папулярнымі песнямі ("Патухаюць, цямнеюць высі", "Мне не забудзецца ніколі..." і інш.).

Паэт чытаў свае вершы, расказваў аб сваім жыцці і адказваў на пытанні навучэнкаў — будучых настаўнікаў роднай мовы і літаратуры. Студэнты былі вельмі ўражаны цікавай і шматграннай асобай Генадзя Бураўкіна. На развітанне навучэныя сустрэчы сфатаграфаваліся з гасцямі, а пасля паэт падпісаў свае кнігі.

Юлія КАВАЛЁВА,
навучэнка МДПК № 1

Ліст з Нью-Йорка

На адрас пісьменніка Леаніда Левановіча прыйшоў ліст з Нью-Йоркскай публічнай бібліятэкі. У ім шэф навукова-даследчага аддзела Наталі Севярын па ўсіх правілах бібліятэчнай класіфікацыі піша:

"Дарагі містар Левановіч! У нас ёсць
Ваши кнігі з аўтаграфам:

Левановіч, Леанід. Якорь надежды.
Москва: Советский писатель, 1991.
Шчыглы. Мінск: Мастацкая літаратура.
1986. Ларыса, альбо Прыгоды
аўтаабіліста. 1998

Дзякуючы вам за глыбокую цікавасць да нашай калекцыі.

Кнігі "Шчыглы" і "Ларыса..." бібліятэка набыла раней, а "Якорь надежды" аўтар прэзентаваў асабіста. "Москаў? Рашэн? Ноу..." маўляў, пераклады бываюць кепскія. А калі дазналіся, што аповесць "Якорь надежды" і некаторыя апавяданні аўтар пераклаў сам, узлі ахвотна і цяпер яе паставілі на першае месца. Ці не з павагі да старэйшага брата?

І яшчэ. Л. Левановіч быў у Нью-Йорку напрыканцы лістапада 2000 г., ліст падпісаны 5 сакавіка 2001. Думаецца, што гэта не прыкмета славаўтай амерыканскай бюракратыі, а факт, які сведчыць пра сур'ёзнае стаўленне да справы: перачыталі, вывучылі, а тады падзякавалі. Галоўнае, падзяка знайшла адрасата. Што ж, чуцен голас наш далёка!

Міжнародны "Mini print"

У Гродне ў галерэі "У Майстра" з 10 па 30 сакавіка прайшла трэцяя выстава графікі малых формаў "Mini print". Папярэднія дзве выставы адбыліся ў межах конкурсу, арганізаванага Гродзенскім аддзяленнем СМ пры падтрымцы Беларускай акадэміі мастацтваў. Конкурс, найперш, меў на мэце падтрымаць беларускіх графікаў. Але арганізатары, першым з якіх варта назваць мастака Юрыя Якавенку, спадзяюцца на дапамогу гарадскіх уладаў, каб мець магчымасць запрашаць да ўдзелу мастакоў з іншых краін. І сур'ёзна мяркуюць, што ён стане не менш вядомым і прэстыжным, чым шматлікія біенале жывапісу і графікі ў невялікіх еўрапейскіх гарадках.

А сёлетнюю выставу склалі работы з прыватнай калекцыі гродзенскага графіка Юрыя Якавенкі. Яны выкананы ў розных графічных тэхніках, многія адзначаліся ўзнагародамі на міжнародных конкурсах. Пры тым, што ў спісе аўтараў было дваццаць пяць імянаў, выстава выглядала камернай. Гэтаму спрыяў і сам жанр малой графікі, і невялікія памеры галерэі.

У экспазіцыю ўвайшлі работы выдатнага славацкага графіка Альбіна Бруноўскага і вучняў ягонай школы, творы ўкраінскіх, расійскіх графікаў, мастакоў з Германіі, Літвы, Ізраіля, Бельгіі, Балгарыі, Нідэрландаў. Дарэчы, экспанаваліся адбітак з аўтарскага клішэ славацкага Рэмбранта ван Рэйна — адзін з тых, што былі зроблены некалі да канферэнцыі ў Амстэрдаме, прысвечанай юбілею знакамітага нідэрландскага мастака, і быў падараваны Юрыю Якавенку адным з яе арганізатараў. Беларускае школа была прадстаўлена графічнымі лістамі Уладзіміра Вішнеўскага, Віктара Саўчанкі, Валянціны Шобы і Юрыя Якавенкі.

Яўгенія СТАНІНА

Урокі вернасці, мужнасці, самаахвярнасці

Такія ўрокі патрэбныя грамадзянам заўсёды, у любую эпоху, а тым больш — у часы паваротных, лёсавызначальных. Асабліва патрэбныя людзям маладым, якія ўступаюць у самастойнае жыццё, дзе іх чакаюць непазбежныя нягоды і выпрабаванні. Зразумела, што абстрактныя разважанні ўрокам быць не могуць. Моц і сіла маральнай навукі — канкрэтны прыклад: учынак, дзеянне, подзвіг чалавека, асобы, героя. Іначай сказаць — нейчы няпросты, горкі, пакутнікі або і зусім трагічны жыццёвы лёс.

У гісторыі Беларусі аднаго толькі XX стагоддзя, не кажучы пра папярэднія эпохі, — такіх асобаў, такіх постацяў, такіх пакутнікаў і герояў многія сотні. А можа, і тысячы. Гэта вельмі станоўча характарызуе наш народ, на які паны "дабрадзеі" прывыклі вешаць усякія абразлівыя ярлыкі.

Да ліку несумнеўна выдатных, мужных і самаахвярных сыхоў беларускай зямлі належаць мужчыны з вядомага на Сморгоншчыне роду Шутовічаў, — найперш званы грамадскі дзеяч, выдавец і публіцыст Янка Шутовіч і яго дзядзька, святар-патрыёт, ксёндз Віктар Шутовіч. Зрэшты, цягнуліся да іх узроўню і жанчыны гэтага роду, у прыватнасці — сястра Янкі Марыя. Усім, хто хоча пазнаёміцца з драматычнымі калізіямі жыцця гэтых нязломных беларусаў, гораца рэкаменду ўважліва пагартыць першы сёлетні нумар часопіса "Куфэрак Віленшчыны", які толькі што выйшаў з друку. Нагадаю тым, хто забыўся: "Куфэрак" выходзіць у Маладзечне, а яго рэдактар — таленавіты эсэіст, гісторык і краязнаўца (вучань школы Генадзя Кахановіча) Міхась Казлоўскі.

Імя Я. Шутовіча я шмат разоў чуў ад Максіма Танка, — яшчэ да таго, як аднойчы, недзе ў сярэдзіне 60-х, ён жа пазнаёміў мяне са сваім сябрам асабіста. Гэта сталася ў рэдакцыі "Польшчы"; на жаль, гасць з Вільні спытаўся і пагаварыць з ім не выпала. Сёння я асабіста аб гэтым шкадую, — сёння, калі больш чым пра што іншае думаю пра мужнасць і духоўную моц тых, хто прайшоў праз усе кругі пекла — і не зламаўся, не скарыўся, застаўся Чалавекам і годным Сынам свайго народа. Тое, што мне адкрылася з артыкула А. Вабішэвіча ("Захавальнік спадчыны: Янка Шутовіч") і з іншых публікацый нумара, — вымушае ў тысячны раз гнеўна, да скрыгату зубоў, сціснуць сквішы, а ўслед і кулакі — колькі ёсць сілы, да пасінення пальцаў, і прарычаць параненым тыграм: "Што ж вы, нелюдзі, з намі рабілі? Што вы з намі рабілі на нашай жа гвалтам забранай, заняволенай зямлі?!"

Некалькі цытат з "Куфэрка". "Сярод студэнтаў універсітэта (Віленскага, — Н. Г.) пераважалі асобы польскай нацыянальнасці. Напрыклад, у 1930-31 навучальным годзе палякаў там было 63,2%, яўрэяў — 27,3%, рускіх — 4,3%, беларусаў — усяго 1,6%". І гэта — у Вільні, у сталіцы нацый старажытнай дзяржавы, у калысцы беларускай культуры! Вось яны — адносіны братаў-суседзяў да шматмільённага беларускага народа. Беларусам у адукацыю, у навуку і культуру ходу не далзім!..

"На месцах польскія ўлады аказвалі шалёнае супрацьдзеянне школьнай кампаніі (адкрыццю беларускіх школ. — Н. Г.). На падаўленне гэтага руху быў кінуты ўвесь паліцэйска-адміністрацыйны апарат".

"Расправаваны ў 2-м аддзеле Міністэрства ўнутраных спраў Польшчы план ліквідацыі ўсіх легальных заходнебеларускіх арганізацый пачаў уводзіцца ў дзеянне. Віленскі староста 2 снежня 1936 г. спыніў існаванне ТБШ (Таварыства Беларускай Школы), праз 2 дні — БІГК (Беларускі Інстытут Гаспадаркі і Культуры, грамадская арганізацыя. — Н. Г.).

"Пасля 1935 г. прадстаўнікоў беларусаў у сейме не было". Як гэта вамі ўспрымаецца, шановныя чытачы? Ад 4-х мільёнаў беларусаў — ніводнага дэпутата ў сейме дзержавы! Вось ужо дзе сапраўды не лічылі нас за людзей, за нацыю, за народ са сваім імем, сваёй гісторыяй і культурай!..

"Напярэдадні верасня 1939 г. пракапілася чарговая хваля рэпрэсій. 30 жніўня разам з іншымі заходнебеларускімі актывістамі быў арыштаваны і Янка Шутовіч. Яго кінулі ў Віленскую турму Лукішкі, а потым перавезлі ў Бяроза-Картузскі канцлагер". З лагера яго вызваліла Чырвоная Армія. Але ці налоўга? "Карныя органы правялі арышты прадстаўнікоў заходнебеларускай інтэлігенцыі Ахвярам сталінізму сталі Антон Луцкевіч, Аляксандр Уласаў, Вячаслаў Багдановіч, Янка Пазняк, Уладзімір Самойла і многія іншыя".

Да Янкі Шутовіча чарга дайшла толькі ў пачатку 1945-га, — разам са зруйнаваннем Беларускага музея ў Вільні, дырэктарам якога ён быў. "Рашэннем Асобнай нарады пры НКУС СССР яго асудзілі на 10 гадоў зняволення. Да мая 1950 г.

пакаранне адбываў ва Унжлагу (Горкаўская вобласць), а потым быў пераведзены ў Песчанлаг (г. Караганда). Пакуты не скончыліся і пасля вызвалення з лагераў. 28 жніўня 1954 г. Шутовіча пакінулі ў ссыльцы і накіравалі ў Сталінскае будаўнічае ўпраўленне Караганды майяром".

"Праследуюць мяне, але з дарогі маёй не ўступлю і ў жыцці не зламаюся. Перажыў я большавікоў і расейскую рэвалюцыю, перайшоў я амерыканскія школы жыцця, дык перанясю я і гэты здзек і паніжэнне чалавечай годнасці". Гэта ўжо гаворыць другі Шутовіч, ксёндз Віктар, на якога ўчыняла страшнае ганенне каталіцкае духавенства Польшчы — за яго беларускі патрыятызм.

"Палыходзілі да каніц праклятыя трышцятая гады. Палякі забаранялі апошнія беларускія арганізацыі. Беларускае ксяндзы Рэшаў і Германовіч былі вымушаны пакінуць Бацькаўшчыну. Былі высланы беларускія манахі з Друі. Многія беларускія дзеячы былі арыштаваны і знаходзіліся ў турме".

"Было і такое, што ашалелы польскі фашызм не дазваляў у праграму канцэртаў уводзіць беларускія песні". Гэта — з артыкула Янкі Шутовіча пра Міхаса Забэйду. І было гэта ў Баранавічах на пачатку 1939-га. А праз 24 гады... "У 1963 г. Міхасю Забэйду-Сумішкаму ўдалося прыехаць у Мінск, але там адбыўся ўсяго адзін канцэрт. Выразна адчуваўся непрыязны адносіны да яго з боку ўлад. Прычыну такога стаўлення да таленавітага беларускага артыста Янкі Шутовіча бачыў у вялікадзяржаўным шавінізме, які ўкараніўся ў кіраўніцтве БССР".

"Божа, чаму ж нам, беларусам, трэба цярэць столькі за сваё роднае слова, нават у пазнаванні Тваёй Боскай Праўды ды ў малітвах да Цябе?" А гэта ўжо слэзны лямант яшчэ аднаго Беларуса з вялікай літары — лідэра беларускай эміграцыі Вінцэнта Жука-Грышкевіча, пасланы ім да самога Госпада Бога ў 1964 годзе.

Цэлае стагоддзе — вось так: скаргі, крык-лямант, праклёны, малітвы, прысягі, заклікі Цэлае XX-е стагоддзе! І некалькі стагоддзяў да яго. Якая жахлівая спадчына! Які трагічны лёс народа! Паспрабуй, праўдзівы беларус, не задумацца. Нашэсце за нашэсцем. Ярмо за ярмом. Расправа за расправай. То з Захаду, то з Усходу. То з Усходу, то з Захаду.

Дарэчы, наконт Захаду. Дзіўна мне бачыць, як многія чулівыя беларускія дэмакраты пускаюць слязу па трагедыі Польшчы ў верасні 1939-га. Зусім адключыўшы памяць ад сакавіка 1921-га. А ўласна — што вы, панове, ад драпежнікаў хацелі? Як кажуць, цягаў воўк — пацягнулі і воўка. Таму — не плачце, а больш думайце, што сталася б з Заходняй Беларуссю, калі б не верасень 1939-га. Яшчэ гадоў трыццаць — і духу беларускага не засталася б! Ні следу, ні знаку! Пры тым тэмпе, з якім вынішчалася ў Заходняй Беларусі беларусчына і ішла паланізацыя, — дык яшчэ і хутчэй, чым праз трыццаць. Ці для вас этнічная смерць беларусаў у санацыйнай Польшчы — не трагедыя? Ці для вас гэта — яно сабе, нічога страшнага? Скажыце, хто пашкадаваў тады, у 1921-м, нас, беларусаў? Хто пушціў слязу, бачачы, як разрэзалі па жывому сэрца краіны? Хто ў Польшчы абураўся і прагэставаў, бачачы, што робяць пілсудчыкі з вялікім славянскім народам? Ніхто, усе лічылі, што гэтак і трэба. Бо, як глумачылі польскія ксяндзы ў касцёлах, а настаўнікі ў школах, "няма ніякай Беларусі, а ёсць Польшча". Чытайце "Куфэрак", панове, — усе тры нумары. Там столькі ўбачыце праўды і пра Запад і пра Усход, што вашу высакародную дэмакратычную чулівасць як рукою здыме. І станеце больш думаць пра Беларусь, панове, пра лёс свайёй зямлі і свайго народа.

Скаргі, праклёны, малітвы, крык-лямант і слёзы з гэтым уступаем і ў новае, XXI стагоддзе. На ішчасце, не толькі з гэтым. У спадчыну нам далася і штось іншае. А менавіта — мужнасць і моц духу, любоў і самаахвярнасць, вера і ўпэўненасць у перамогу. З нашага трагічнага XX стагоддзя мы пераймаем яго эстафету і клятву-прысягу нязломнага патрыёта Бацькаўшчыны, рана памерлага беларускага ксяндза Аляксандра Астравіча (ён жа — таленавіты паэт Андрэй Зяблю):

Хай срэбра, дукаты мне сыпяць пад ногі
І скажуць: багаты будзь, кінь род убогі,
Я паною з пагардай, народу ж і волі —

Не здраджу ніколі.

Да самага скону, усякім прымусам
І сіле прыгону скажу: беларусам
Навек астануся, свайёй ўласнай волі —

Не здраджу ніколі.

Гэта — таксама з "Куфэрка".

Канфлікт паміж мастакамі

Напрыканцы лютага адбылося пасяджэнне рады Беларускага саюза мастакоў. Акрамя бягучых пытанняў, збольшага традыцыйных для творчага саюза, радзе было прапанавана абмеркаваць адно досыць нечаканае. Секцыя скульптуры БСМ на сваім сходзе паставіла выключыць з ліку сяброў саюза свайго калегу Ігара Голубева. Скульптараў у секцыі 42, 40 з іх прагаласавалі за выключэнне. Рада мусіла зацвердзіць альбо не зацвердзіць рашэнне секцыі. Секцыя абвінаваціла Ігара Голубева ў парушэнні прафесійнай этыкі і скарыстанні аўтарытэту БСМ для прыкрыцця непрыстойных справаў. Калі браць да ўвагі, што за дзесяць гадоў, што прайшлі з часу заканчэння І. Голубевым Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, ён паспеў зрабіць каля дзесяці помнікаў, мемарыяльных знакаў і дэкаратыўна-манументальных кампазіцый, рашэнне секцыі, на першы погляд, падаецца нелогічным. Маўляў, нашто пазбаўляць та-

кога працавітага мастака правай сябра творчага саюза? Аднак логіка ёсць. Канфлікт паміж Голубевым і ягонымі калегамі ўзнік у сувязі з устаноўкай у Полацку помніка Еўфрасінні Полацкай, аўтарам якога з'яўляецца названы мастак. Помнік падабаецца далёка не ўсім. Дасведчаныя ў мастацтве людзі сцвярджаюць, што помнік не мае эстэтычнай каштоўнасці, што гэтая рэч папросту непрафесійная. Але не гэта галоўнае. Ці мала ў савецкі час паўстала ў Беларусі бяздарных манументаў з бронзы, каменю, бетону?

Рэч у іншым. Ведаючы, што ягоны праект адхілены журы рэспубліканскага конкурсу на помнік Святой Еўфрасінні, што перамог праект іншага аўтара, І. Голубеў гэтае рашэнне праігнараваў і, здолёўшы заручыцца падтрымкаю іерархаў Рускай праваслаўнай царквы і гарадскога начальства Полацка, усё ж паставіў у горадзе свой помнік. У сваё апраўданне І. Голубеў гаворыць, што яшчэ да абвешчання конкурсу ён меў дагавор з

полацкімі ўладамі, і ўстаноўлены помнік — проста рэалізацыя гэтага дагавору. Але ж, маючы дагавор, ты, ты не менш, удзельнічаў у конкурсе, а значыць, мусіў падпарадкавацца рашэнню журы — справядліва прызначыць яму калегі. Хутчэй за ўсё І. Голубеў браў удзел у конкурсе, бо меў падтрымку ці не самога ўладыкі Філарэта і полацкіх начальнікаў і быў упэўнены, што пераможа — але ў журы, на ягоную бяду, аказаліся людзі прынцыповыя і прафесійна дасведчаныя. Атрымаўшы, як прынята казаць, пракол... Таму сп. Голубеў пайшоў іншым шляхам, і свайго дамогся, але тое, што нармальна ў сферы гандлю, у сферы мастацтва часам называецца парушэннем прафесійнай этыкі.

Выключыць І. Голубева з Беларускага саюза мастакоў не ўдалося. На радзе не хапіла галасоў. Але падобна, на тое, што скульптары ўсё ж будуць свайго дамагацца.

П. В.

Знайдзі ўсяму пачатак...

Хто не пакутаваў ад пошуку адказу на так званыя практычныя пытанні: у чым сэнс жыцця, якое прызначэнне чалавека на Зямлі, у Сусвеце? Чаму людзі, якія выраслі ў аднолькавых умовах, хадзілі ў адну школу, харчаваліся аднолькавай ежай, чыталі адны і тыя ж кніжкі, гэтак кардынальна адрозніваюцца па сваіх паводзінах, светапоглядзе і, нарэшце, нават па працягласці жыцця?

Аб гэтым гутарка аглядальніка "ЛіМа" Паўла ВЕРАБ'ЁВА з кандыдатам медыцынскіх навук, вучоным сакратаром АДДЗЯЛЕННЯ медыцына-біялагічных навук Нацыянальнай акадэміі навук І. М. СЕМЯНЕНЕМ.

— Ігар Мікалаевіч, можна прыняць версію, што сэнс жыцця ў самім жыцці і такім чынам паставіць кропку. Аднак адразу ж узнікае наступнае пытанне: а чаму ўвогуле ўзнікла жыццё?

— Сёння вядома, што любы жывы арганізм з'яўляецца крыніцай розных выпраменьванняў, у прыватнасці, электрамагнітнага. Такое выпраменьванне нясе ўсю інфармацыю аб аб'екце. Рэгіструючы выпраменьванні касмічных аб'ектаў, сёння можна атрымліваць інфармацыю аб якой-небудзь зорцы, што знаходзіцца ад нас на адлегласці 5 мільянаў светлавых гадоў. Да гэтага часу зорка магла спыніць сваё існаванне, а вось след ад яе застаўся. Прычым які след? Полевы. Не знікае нічога.

Існуе меркаванне, што на самых ранніх стадыях існавання Сусвет быў запоўнены звышканцэнтраваным полем. Уся інфармацыя аб рэалізацыі касмагенічнага кода, г. зн. аб далейшых структурна-маштабных працэсах самаарганізацыі, уключаючы ўтварэнне хімічных элементаў і рэчыва, была заключана ў тым інтэгральным фізічным полі.

У Казымы Пруткава ёсць такі выраз: "Адшукай усяму пачатак, і ты многае зразумееш". Сучасныя мысліцелі перафразіравалі словы з Евангелля ад Іаана і сцвярджаюць так: "Спачатку быў код, і код быў у святла, і кодам было святло". Не дарэмна святло называюць самым цёмным месцам у фізіцы.

З гэтых пазіцый можна па-іншаму зірнуць і на феномен жыцця. Аб верагоднасці ўзнікнення жыцця на Зямлі можна прывесці наступныя звесткі. Напрыклад, з элементаў, што ўваходзяць у склад адной з найбольш простых малекул ДНК, можна скласці 10^{130} розных камбінацый. Калі б такія спробы рабіліся з хуткасцю мільён у секунду, то за 15-20 мільярдаў гадоў (ўзрост нашага Сусвету) было б зроблена ўсяго 10^{24} спроб. Калі ўлічыць, што ўзрост нашай Зямлі прыблізна 4,5 мільярда гадоў і першыя жывыя арганізмы з'явіліся 4 мільярды гадоў назад, то выпадковасць узнікнення жыцця на Зямлі нічэмна малая. Вельмі вобразна аб гэтым сказаў амерыканскі вучоны Ч. Вікрамасінгха: "Верагоднасць выпадковага ўзнікнення жыцця на зямлі такая ж малая, як і тое, што хаатычна б'ючы па клавішах пішучай машыны, можна надрукаваць аповесць або раман". У такой сітуацыі не могуць не прыйсці думкі аб існаванні нейкіх разумных сіл, якія валодаюць высокай энэргіяфармацыйнай ёмістасцю і здольныя забяспечыць прасторава-часавую "самаарганізацыю" жывога рэчыва. Па некаторых уяўленнях жыццё на Зямлю было занесена ў выглядзе палявых інфармацыйных форм-галаграм, якія ўздзейнічалі ў пэўным напрамку на эвалюцыю зямнога рэчыва. З гэтых пазіцый пярвічнымі

з'яўляюцца так званыя палявыя формы жыцця, а рэчывыя, цялесныя — другаснымі. Адна з вядучых вучоных у галіне вывучэння мозга чалавека акадэмік Н. Бехцерава прызналася: "З гадамі зносін з мозгам мяне не пакідаюць ерэтчыны думкі. Наадварот. Я, напрыклад, веру ў яго іншпланетнае паходжанне".

Пануючае ўяўленне аб феномене жыцця як чыста зямной з'явы ў наш час не вытрымлівае ніякай крытыкі. Жыццё ў значна большай ступені ёсць з'ява касмічная, чым зямная. У гэтым былі перакананы А. Чыжэўскі, У. Вярнадскі. "Стварэнне Зямлі з'яўляецца вынікам складанага касмічнага працэсу, неабходна і заканамернай часткай стройнага касмічнага механізма, у якім няма выпадковасцяў". Яскрава прасочваецца аналогія з рэлігійным уяўленнем аб боскасці, а з пункту гледжання навукі — высокаарганізаваным палявым стварэнні жывых істот. На думку выдатнага неуролога і псіхіятра акадэміка В. М. Бехцерава, "жыццё і псіхізм сутнасць вытворных энергіі, а не вытворнае рэчыва. Вывесці святломасць з рэчыва не толькі да гэтага часу нікому не ўдалася, але і розум чалавека не ў стане зразумець увогуле пераход ад матэрыі да святломасці або духу. У пытанні аб прыродзе псіхікі абсалютна выключваюцца ўсе механіка-матэрыялістычныя погляды. Пытанне аб прыродзе псіхікі становіцца ў цесную сувязь з пытаннем аб прыродзе энергіі і ўмовах, якія прыводзяць да асаблівага яе напружання".

Нельга ўявіць, каб такая унікальная прырода на Зямлі і вяршыня эвалюцыі біясферы — чалавек, узніклі выпадкова, сплантанна, з грубай коснай матэрыі без умяшальніцтва нейкіх разумных сіл, якія нашмат пераўзыходзяць розум чалавека.

Сёння даказана, што поле і рэчыва могуць ператварацца адно ў другое. Адзначана таксама і структурае падабенства электрамагнітнай хвалі і двайной спіралі ДНК. Не выключана, што генетычны код уяўляе сабой рэчывае ўвасабленне электрамагнітнага кода. Калі пагадзіцца, што нейкі палявы код існаваў першаспачаткова, то мы прыходзім да думкі аб вечным існаванні жыцця. Яшчэ Цыялкоўскі дапускаў існаванне ў космасе невядомых разумных сіл і магчымы ўплыў, пранікненне нейкіх разумных сіл у наш мозг і ўмяшальніцтва іх у чалавечыя справы.

Такім чынам, мы прыйшлі да таго, што поле пярвічнае, а рэчыва другаснае, што поле з'яўляецца фундаментальным фактарам, які інтэгруе і вызначае працэсы самаарганізацыі Сусвету.

— Мы паволі дайшлі да асноўнага пытання філасофіі: суадносін ідэалізму і матэрыялізму, а таксама рэлігіі і прыроднагаўства.

— Сённяшнія веды дазваляюць лічыць, што святломасць, думкі чалавека маюць пэўную матэрыяльную, палявую прыроду. І ў святле гэтых ведаў фармулёўка так званага асноўнага закона філасофіі аб суадносінах святломасці і матэрыі ўяўляецца некарэктнай.

Гэтыя пытанні цесна пераклікаюцца з праблемай узаемаадносін рэлігіі і прыроднагаўства. Яны сходзяцца ў тым, што ў прыродзе існуюць сілы, якія вызначаюць узнікненне і працяканне ўсіх працэсаў. Толькі рэлігія грунтуецца на веры ў Творцу, а навука выкарыстоўвае навуковы метад пазнання для пабудовы навуковай карціны свету. А. Эйнштэйн свае адносіны да гэтай праблемы выказаў так: "Не можа быць канфлікту паміж навукай і рэлігіяй. Навука без рэлігіі скалечаная, а рэлігія без навукі сляпая. Мая рэлігія — гэта глыбока працулая ўпэўненасць у існаванні Вышэйшага Інтэлекту, які адкрываецца нам у даступным пазнанню свеце".

Глыбокай рэлігійнасцю была прасякнута святломасць такіх даследчыкаў прыроды, як І. Ньютан, І. Келлер, Г. Лейбніц, М. Планк. Гіпотэза аб разумным бажстве дае больш прымальнае вытлумачэнне Сусвету, чым любая другая гіпотэза. А поспехі прыроднагаўства ўмацоўваюць надзею на паглыбленне нашага разумення таго, як ажыццяўляе ўпраўленне прыродай кіруючы ёй Усемагутны Розум. Рана ці позна абудзецца зліццё навуковых адкрыццяў у галіне ядзернай фізікі і рэлігійнай канцэпцыі.

На сёння рэлігію можна лічыць сістэмай тлумачэння таямнічых сіл прыроды, яе фундаментальных асноў, а з другога боку рэлігія — гэта адзіны спосаб духоўнай гарманізацыі грамадства. А што такое тады атэізм? Як вызначыла жонка Д. Андрэева А. Андрэева, "атэізм быў ваяўнічай камандунай, надзеленай неабмежаванай уладай праграмай знішчэння ўсяго, што мы абагульняем паняццем "духоўны". У Германіі праводзіліся статыстычныя даследаванні, з якім вынікае, што частата ўзнікнення псіхозаў і самазабойстваў узрасла паралельна са стратай рэлігійнай веры. Узаемадзеянне навукі і рэлігіі можа даць штуршок да вырашэння праблем энэргіяфармацыйнага абмену ў прыродзе, у прыватнасці, развіццю на матэрыяльнай аснове старажытнага вучэння аб псіхічнай энергіі.

І вось тут самы час вярнуцца ў пачатак размовы і адказаць на пытанне, чаму ўзнікла жыццё. Энэргіяфармацыйнае поле, або Вышэйшы Інтэлект, відаць, не могуць існаваць без псіхаэнэргетычнай падпіткі. Менавіта таму і былі створаны на Зямлі біялагічныя аб'екты, здольныя прадудыраваць псіхічную энергію. Дарэчы, псіхічную энергію генеруюць не толькі чалавек, але і дрэвы, і кветкі, і жывёлы.

— Калі прычына ўзнікнення жыцця — неабходнасць генерываць псіхічную энергію, то чаму ўсё ж людзі такія розныя?

— Псіхаэнэргягенатар не можа працаваць без процідзеяння. У так званай "нежывой" прыродзе гэтым процідзеяннем з'яўляюцца прыродна-кліматычныя ўмовы. Каб выжыць, расліны вымушаны выпрацоўваць механізмы прыстасавання. У чалавечым грамадстве гэта сутыкненне розных поглядаў і інтарэсаў. Адбываецца бесперапыннае супрацьстаянне розных якасцей думкі, розных якасцей псіхічнай энергіі. Ведаючы, што думка матэрыяльная, і што поле і рэчыва могуць ператварацца адно ў другое, чалавеку варты сцерагацца дрэнных думак. Гэтыя думкі з'яўляюцца крыніцамі мноства хвароб. Устаноўлена залежнасць саставу крыві ад мыслення.

Працягласць жыцця чалавека таксама залежыць ад якасці і інтэнсіўнасці разуמוвай, псіхічнай дзейнасці. Прааналізаваўшы працягласць жыцця розных слаёў насельніцтва, мы заўважым, што больш жывуць людзі, якія шмат і творча працуюць, генерывуючы пры гэтым стваральную псіхічную энергію. Так, сярэдняя працягласць жыцця мужчын Беларусі каля 62 гадоў. Сярэдні ўзрост працуючых сёння акадэмікаў НАН Беларусі — 67,5 года, а акадэмікаў-медыкаў — 74 гады. А са 130 памерлых акадэмікаў — 38 пражылі па 80 і больш гадоў, а сярэдняя працягласць іх жыцця склала 73 гады.

Гісторыі вядома шмат выпадкаў, калі чалавек, які інтэнсіўна генерывуе псіхічную энергію, сілай гэтай энергіі перамагаў шматлікія хваробы. Відавочна, Вышэйшы Інтэлект зацікаўлены ў захаванні такіх людзей.

Вельмі яскравы ў гэтых адносінах прыклад акадэміка А. Ляпунова. Быўшы смяротна хворым: цяжкі дыябет, сардэчная арытмія, гангрэознае паражэнне ног, і знаходзячыся ў бальніцы, Аляксей Андрэевіч не перапынаў навуковую работу. Ён саму хваробу ператварыў у прадмет навуковага даследавання. З пацыента ён стаў навуковым кіраўніком медыцынскага калектыву. Толькі апантаная творчасць з'явілася тым эліксірам, які дазволіў вучоному, заснавальніку айчынай кібернетыкі пражыць яшчэ дваццаць гадоў насуперак безнадзейным прагнозам медыцыны. Гэта сапраўды была перамога духа над цялеснай хваробай.

Нельга не ўспомніць і Мікалая Астроўскага. Аслеплы, прыкаваны да ложка, ён пісаў: "Калі я працаваў па дзесяць гадзін у суткі, я яшчэ адчуваў сваю хваробу, але калі я стаў працаваць па васемнаццаць гадзін, у мяне не засталася часу на хваробу. Жалівавая ўласная трагедыя знішчана, і ўсё жыццё поўнае трыумфуючай радасці і творчасці. ... Месяці два назад я ледзь не загінуў, у мяне камень разарваў жоўцевы пухі, атрымалася кровазліццё і атручэнне жоўцю. Урачы тады ў адзін голас казалі: "Ну, цяпер амбал!" Але ў іх зноў не атрымалася і я выцарапаўся, зноў наблытаўшы ў медыцынскіх аксіемах".

Гэтыя прыклады сведчаць аб тым, што жыццё чалавека, гэта перш за ўсё жыццё яго псіхікі. Могуць працаваць сэрца, лёгкія, пачонка і г. д., але калі згасае святломасць — чалавека ўжо нельга назваць чалавекам. Такім чынам, галоўнае і найважнейшае для Сусвету — псіхічная энергія. Толькі з дапамогай псіхічнай энергіі могуць ажыццяўляцца праграмы самаарганізацыі, самаразвіцця Сусвету. І энергія гэта генерывуецца на Зямлі.

Чалавечы розум імкнецца зразумець загадкі Вышэйшага Розуму. На гэтым шляху Сусветнай эвалюцыі, на шляху стваральнасці ён знаходзіць радасць і заступніцтва ўсеўладных сіл прыроды.

Апошні Бабчына жыхар...

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3)

— У Бабчыне зараз запаведнік?

— Палескі радыялагічны. Адно хату пад гасцініцу адвалі, Мыечную станцыю для аўтамабіляў зрабілі. Вахтавым метадам навукоўцы працуюць, вывучаюць, як на зямлю радыяцыя ўздзейнічае.

— Наколькі ведаю, кнігу "Бабчын" вы пісалі ў роднай вёсцы, адселенай і забуджанай?

— Не ўсю кнігу, адзін з яе раздзелаў. Дзеля гэтага два тыдні жніўня 94-га пражыў у Бабчыне. З дазіметрам хадзіў па кінутых хатах. Успамінаў, занатоўваў. Уражанне жудаснае, калі васьмь так — сам-насам з радыяцыяй — асэнсоўваць сутнасць нашай вялікай бяды. Натуральна, мог бы не ехаць, не рызыкаваць, уберагчыся, але хварэў бы сумленнем, калі б не напісаў "Бабчын".

— Па Радаўніцах, відаць, усе землякі збіраюцца на кінутай радзіме?

— Так. З дзесятак разоў і я там быў. Зараз, праўда, з маімі хваробамі ўрачы, мякка кажучы, не вельмі рэкамендуюць... Уразіла Радаўніца 92-га. Літаральна ўсе з'ехаліся. Плакалі на могілках не толькі па мёртвых, але

і па жывых. Восем сем'яў з груднымі дзецьмі прыехалі. Мужчыны, падліўшы, пачалі прэзэнціі выказаць: маўляў, паменей вы б пра радыяцыю пісалі, глядзіш, і не было б ніякіх адсяленняў. Ні слова я не сказаў. Дзякаваць Богу, дазіметр быў. Паклаў я яго на зямлю, а ён, радыяцыя адлічвае, нават не пікае, а свісча. Толькі так і пераканав. Пяць сем'яў з васьмі адрозамі з'ехалі. Але кожнаму малому я сваю дзіцячую кніжку падпісаў, як быццам пасведчанне іхнага знаходжання ў зоне выдаў... Мо і не трэба было б пра гэта казаць: калі б не Аксакаўшчына, перапоўненая хворымі на анкалогію дзецьмі...

— Згодны з тым, што чалавецтва ледзя не хлусней, а праўдай...

— Ды як жа інакш! Жыхары Хірасімы і Нагасакі жывуць зараз на 5-6 год даўжэй за астатніх японцаў, бо праблема радыяцыйнай бяспекі не замоўчваецца, а вырашаецца з прыяцэннем усіх навуковых сіл. А мы ўсё раўняемся на светапогляд 80-гадовай бабулькі. "Не баіся, старая, радыяцыя?" — "Не баюся, сыноч!" — "Ну і малайчына, жыві!" Ці ж гэта падыход да трагедыі планетарнага маштабу?! Пры ім нашы дзеці да

80-гадовага ўзросту проста не дажывуць. Людзей берагчы трэба. А ліквідатары аварыі — ізгоі, не патрэбныя грамадству. І я добра разумею маладых спецыялістаў, якія пасля ВНУ не жадаюць ехаць у зону. Пра які масавы гераізм гаворка, калі ён не аплачваецца дзяржаўнай увагай. Выдатны навуковец Васіль Несцярачка змагаўся за тое, каб звесці ўздзеянне радыяцыі на людзей да мінімуму. А ўзамен атрымаў у свой інстытут ядзернай фізікі праверку і інфаркт. На Украіне і ў Расіі забруджаныя землі цалкам выключаны з севазавроту. У нас чамусьці іншы падыход. Я разумею, што калі паставіць на такой зямлі крыж, на Беларусі прыйшлося б ліквідаваць аж восем раёнаў. Але ўрэшце час ужо вызначыцца, што для нас больш важна — плошча ворывай зямлі ці бяспека пражывання людзей. Так, пры вырошчванні сельгаспрадукцыі на такіх землях выкарыстоўваецца самая сучасная тэхналогія. Але я добра памятаю і пра тое, як колішні рэктар Гомельскага ўніверсітэта Барыс Бокуць адкрытым тэкстам казаў, што адзін атам плутонію можа выклікаць ракавае захворванне. Уяўляецца, чым і як мы рызыкуем, калі на сотню "чыстых" бульбін траціцца адна "бруд-

ная"?! Засмучае і тое, што ў Беларусі глядзяць на чарнобыльскую праблему так, быццам яна засталася за калючым дротам зоны. Але кожны з нас жыве на атамным рэактары. На Украіне распрацавана і эфектыўна выкарыстоўваецца тэхналогія ўжывання пекцінавых дабавак для вывадзення з арганізма радыенуклідаў. Мы ж да гэтага нават не падступаемся. Калісьці адселеныя гарады зноў засяляюцца...

— У нашай Ветцы зараз дзяцей, здаецца, не менш, чым было да аварыі.

— Тое ж і ў Стралічаве, што ў шасці кіламетрах ад Бабчына. Хоць новую школу адкрывай. І саўгас узноўлены.

— Чарнобыль, паступова знішчае нас фізічна. Ці здолеем мы аб'яднацца супраць агульнай бяды, ці здолеем прыйсці да ачышчэння духоўнага?

— Гэта абавязкова абудзецца! Хто чуў да аварыі словы "радыенуклід", "бекерэль", "зіверт"... Цэлы моўны пласт, кожная адзінка якога не застаецца незапатрабаванай. Мае землякі зараз гавораць мовай прафесійных атамшчыкаў. Гэтае веданне, новы жыццёвы вопыт прымушаюць зараз ледзь не кожнага з нас задумацца з фактамі і лічбамі ў руках: куды мы ідзем і чым закончыцца эксперымент над беларускай нацыяй...

Гутарыў Яўген РАГІН

"Завеі, снежань..."

Назву кнізе народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа, выпушчанага выдавецтвам "Юнацтва", даў трэці раман з "Палескай хронікі", які, як вядома,

Іван Мележ

Завеі, снежань...

застаўся незавершаным. "Завеі, снежань..." — далейшае асэнсаванне слынным майстрам жыцця палескай вёскі ў час пераломных падзей. Гэты раман добра звязаны з папярэднімі, але яго можна ўспрымаць і самастойным, не ў апошнюю чаргу таму, што ў творы з'явіўся новы галоўны герой — сакратар райкама партыі Аляксей Іванавіч Башлыкоў, з якім чытач упершыню пазнаёміўся ў "Подыху навальніцы". Асабліва псіхалагічна-праўдзівыя і пераканаўчыя эпізоды, дзе расказваецца пра каханне Башлыкова да Ганны. Кульмінацыйны момант гэтага кахання — заключныя старонкі, калі Ганна адважваецца сказаць Башлыкову ўсю праўду пра сябе:

— Ты чаго? — здзіўіўся ён.

— От думаю. Вінавата я перад табой...

— Вінавата?

— Вінавата вельмі. Не сказала табе, што трэба.

— Што?

— Хто буў мой муж.

— Хто ён?

— Яўхім. Глушак Яўхім. З Куранёў.

— Яўхім Глушак!

Яна бачыла: твар Башлыкова раптам увачавідкі пашарэў. Твар гэты працяла трывога. Але разам Башлыкоў глядзеў так, як бы не верыў. Як бы чакаў, што яна зараз скажа — пажартавала. Ганна сама робіць апошні крок: "Пайшла ад яго. Разумеючы ясна, што ідзе назаўсёды. Што ўсё скончылася. Ледзь пачаўшыся".

Калі сённяшні чытач з рамана "Завеі, снежань..." добра знаёмы, дык гэтага не скажаш пра аповесць "Дом пад сонцам", што таксама ўвайшла ў кнігу. Твор напісаны яшчэ ў 1954 годзе. Падзаглавак "З гісторыі аднаго дома" сведчыць, што І. Мележ звязуе сюжэтныя рамкі аповесці.

Сапраўды, праз гісторыю дома ён паказвае, як адбудоўваліся пасляваенныя беларускія гарады. Прывабляе вобраз шаўца Андрэя Загорскага, які з сям'ёй вяртаецца ў разбураны родны горад. Па-свойму запамінальным атрымаўся прапраба Андрэй Іванавіч Лосік, Марыя Іванавіч, паэт Дуброўскі і іншыя. Разам з тым нельга не адзначыць, што ў гэтай аповесці пісьменнік толькі набываў майстэрства, таму яму не ўсё ўдалося ажыццявіць у належнай ступені. Асобныя канфліктныя сітуацыі вырашаюцца лёгка, ды і не ўсе яны псіхалагічна матываваны. Але з аповесцю цікава пазнаёміцца, як і з апавяданнямі "У завіруху", "Ноччу", "Такі кароткі водпуск", "Незнаёмы", "Памылка", "Спатканне за горадам". Яны дазваляюць адчуць, як І. Мележ у сваёй творчасці набываў упэўненасць, як паступова, ад твора да твора, ішоў да сваёй эпічнай прозы, вяршыняй якой і стала "Палеская хроніка". Відавочна і тое, што лепшыя апавяданні сведчаць аб тым, што І. Мележ, валодаючы вялікім талентам, нават у пачатку сваёй мастакоўскай дарогі дасягаў значнага поспеху, з цягам часу вучыўся больш праўдзівей і шматгранней адлюстроўваць жыццё. І сёння, у прыватнасці сваім майстэрствам уражае апавяданне "У завіруху", дарэчы, прысвечанае Кузьму Чорнаму, які першым заўважыў талент І. Мележа.

Апавяданне напісана ў 1944 годзе, у бацькоўскай хаце, на куфры, што ў ваеннае ліхалецце ўцялеў з усяго набытку. Галоўны герой твора — салдат Мікалай Засмужац — паказаны ў тых суровых абставінах, якія вымагаюць ад чалавека вялікай сілы волі, духоўнай стойкасці і фізічнай выносливасці. Пісьменнік прызнаваўся: "І завіруха, і дарога, і стомленасць — усё гэта было ў мяне, я пісаў, можна сказаць, пра сябе". Праўдзівыя рэаліі ў апавяданні "Незнаёмы": калі салдат вярнуўся з вайны, маленькі сын не пазнаў у ім бацьку, бо паспеў адвыкнуць ад блізкага чалавека. Ды і іншыя апавяданні будуць з цікавасцю прычтаны. Найперш старшакласнікамі, каму ў першую чаргу і адрасуецца кніга.

Міхась ГЕНЬКА

КРЫТЫКА

Тэма існавання канкрэтнай формы быцця ва неўласцівых ёй прасторы і часе прасочваецца ва ўсіх творах Віктара Казько. Найбольш удала гэтая ідэя сфарміравана і рэалізавана ў новым рамане Віктара Казько "Бунт незапатрабаванага праху" ("Польмя", 2000, №№ 3—5).

Гэты твор увабраў і абагуліў усе ранейшыя дасягненні пісьменніка. Асабліва сць рамана заключаецца ў падпарадкаванні мастацкай тканіны тэксту не дэдуктыўнаму спосабу, якога прытрымліваецца пераважная большасць беларускіх празаікаў, а індуктыўнаму, што вымагае пэўных герояў і пэўнага сюжэта для рэалізацыі аўтарскай мадэлі існавання свету.

Што датычыцца жанрава-відавочных характарыстыкі рамана, то адназначна вызна-

валентам хаосу, сімвалам пладароддзя, зацяцця і нараджэння, нясе семантыку мацярынскага ўлоння і пладаноснага мужчынскага семя. Аднак сімвал вады характарызуецца амбівалентнасцю. Паралельна з вышэйазначаным водная бездань сімвалізуе небяспеку ці з'яўляецца метафарай смерці. Такім чынам, вада выкарыстоўваецца пісьменнікам у якасці фундаментальнай стыхіі светастварэння, першапачатку, зыходнага стану ўсяго існуючага. Нават імя галоўнага героя, яго варыянтаў падкрэсліваюць шматзначнасць воднага сімвала — Юры, Герман, Георгій, Макрыян. Гэтыя імёны спалучаюць хрысціянскія міфы і язычніцкія вераванні і надаюць цэласнасць і самастойнасць мужчынскаму вобразу, у якім спалучаюцца функцыі ахоўніка і пладавітага пачатку.

камі. Чалавек жа па сваёй натуре вельмі схільны прыпісваць сабе чужыя думкі і погляды. І таму мы па ўласнай згодзе пачынаем асуджаць тое, што павінны прыняць як непадзельную частку свайго "Я".

Гэты механізм нябачнай падмены чалавечых думак працуе на працягу шматлікіх стагоддзяў. Але час ад часу наш розум не спраўляецца з рацыяналізацыяй спрадвечных памкненняў. І тады з глыбіняў нашай свядомасці выходзіць "самы сапраўдны звер, драпежнік, якога немагчыма ні адстрэліць, ні ўлагодзіць".

Асэнсаванне свайго месца ў свеце не церпіць адсутнасці пачуцця прыналежнасці. Патрэба ў ідэнтыфікацыі вядзе чалавека да аналізу свайго космасу, дзе так часна і непарыўна пераплецены добро і зло, да ўнутранага свету іншых людзей. Шлях ад

Боль бунту

чыць яе, напэўна, не рызыкнуў ні адзін з даследчыкаў. Да месца будзе нагадаць, што П. Васючэнка адносіць творчасць В. Казько да інтэлектуальнай прозы, дзе "вобразнасць, часта ўмоўная, відавочна працуе на актыўную мастацкую думку". У літаратуру ўваходзіць новая канцэпцыя свету, асобы, што прымушае змест шукаць адпаведнай формы. В. Казько развівае ўласны пісьменніцкі вопыт, набыты ім пры стварэнні раманаў "Неруш" (Неруш. Раман. Мн., 1983) і "Сад, альбо Забытыя след рамана" ("Польмя", 1986, №№ 7—9). Аднак у аповесцях пераважала ўсё ж лінейная кампазіцыя, адступленні ад яе выяўляліся эпізодычнымі "наплывамі ўспамінаў і выхадамі за межы эпічнай фэбулы ў ірацыянальнай сферы жыцця герояў".

Сам пісьменнік сцвярджае: "Сюжэты ў не люблю, бо гэта канструаванне. Люблю ісці за асацыяцыямі і думкамі". Н. Дзюжар лічыць, што В. Казько "змож сінтэзаваць мастацкія прыпынкі сацыяльна-псіхалагічнай прозы і ўласна філасофскія элементы". Гэта абумоўлена спецыфічным аб'ектам даследавання пісьменніка — катэгорыяй агульначалавечага. Увогуле, ідэал чалавечнасці і разумення, займаючы цэнтральнае месца ў філасофска-мастацкай сістэме аўтара, шмат у чым абумоўлівае ідэйны пафас твораў пісьменніка, іх шматузроўневую структуру. Восць чаму аднесці прозу В. Казько толькі да сацыяльна-філасофскай або псіхалагічнай, лірычнай, вясковай ці гарадской — значыць сутнасна не ахапіць творчасці мастака. Тым не менш рызыкнем у якасці рабачай гіпотэзы выказаць некаторыя меркаванні, скарыстоўваючы вопыт папярэдніх даследчыкаў. Прыкладна жанр рамана можна вызначыць як "раман-светаадчуванне", бо ён "ствараецца на нашых вачах, не паводле традыцыйнай, прадабанай схемы, што надае твору рухавасць і пластычнасць формы, размываючы мяжу паміж умоўнасцю, фантастыкай і рэальнасцю".

Бясспрэчна, "Бунт незапатрабаванага праху" належыць да інтэлектуальнай плыні рэалістычнага напрамку з элементамі паглыбленага псіхалагізму. Можна гаварыць аб новай сінтэтычнай форме. Але не трэба блытаць яе з новаўтварэннем, структурнымі адзінкамі якога з'яўляюцца ўжо вядомыя элементы. Гэта якасна адметная з'ява. Дарэчы будзе ўспомніць сусветнавадомага нашага земляка Л. Выгоцкага з яго тэорыяй сінтэзу ў развіцці мысленчай дзейнасці чалавека. У літаратуры наглядаюцца тыя ж працэсы, таму што яна адлюстроўвае ўзровень інтэлектуальнага развіцця грамадства, дзе развіццё і фарміраванне вышэйшых узроўняў чалавечага мыслення адбываецца, паводле псіхалагічнай тэорыі Л. Выгоцкага, з паралельным захаваннем адносна простых і прымітыўных форм разумовай дзейнасці чалавека.

Няма сэнсу пералічваць усе тэмы творчасці В. Казько. Трэба толькі адзначыць, што пісьменнік разглядае чалавечае жыццё, быццё наогул як частку і працяг сусветнага руху.

Цікава сць уяўляюць вобразы-сімвалы, якія выкарыстоўвае пісьменнік для рэалізацыі сваёй творчай канцэпцыі. Так, напрыклад, катэгорыю часу аўтар асэнсавуе праз вобразы моста, дарогі і ракі. Асабліва ўвага надаецца менавіта воднай стыхіі, якая ў міфалогіі выступае экві-

вада, магчыма, толькі адна ў прыродзе мае здольнасць забіраць чужы боль, чужую горыч. А такія якасці, як шчырасць, спагада, дабрыня характарызуюць адно з асноўных чалавечых пачуццяў — любоў. Не трэба забываць, што і сам чалавек складаецца ў большай частцы з вады, а значыць з адчування чужога болю. І як толькі мы страчваем здольнасць кахаць, любіць, для нас зачыняюцца вароты раю. Трымае нас у турме адзіноты ўласны страх, які не дазваляе "пераступіць болейы парог" нашых кратаў. Але страх, які і іншыя пачуцці, з'яўляюцца спараджэннем розуму. Значыць набыццё зямнога раю ці пекла кожным чалавекам вызначаецца яго жаданнем ці нежаданнем адкрываць сэрца чужой скрусе і адчаю.

Раман "Бунт незапатрабаванага праху" і служыць адлюстраваннем дасягнення ўнутранага раю. Працэс гэты ў большасці сваёй кіруецца верай і адданасцю чалавека сваім пачуццям. А цэласнасць і гармонія душы забяспечваюцца адвечным зліццём жаночага і мужчынскага пачаткаў, якія аўтар увасобіў у вобразах Надзеі і Юрыя.

Ідэйна-мастацкія асаблівасці рамана "Бунт незапатрабаванага праху" заключаюцца ў тым, што В. Казько перанёс акцэнт з сацыяльна-бытавога на палітычна-філасофскі. Тым больш і хранатоп гэтага рамана ў параўнанні з двума першымі пашырыўся і ахапіў амаль два стагоддзі — 19-е і 20-е. Гэта дазволіла супаставіць два "цыклы" людскога існавання і зрабіць больш значныя і аб'ектыўныя заўвагі і вывады.

На мяжы вякоў, як ужо заўважана, заўсёды адбываецца так званая "браджэнне розуму". Але прычына такога сусветнага руху застаецца невядомай. Шматлікія мастацкія творы, што занатавалі роздумы над гэтым пытаннем, таксама не даюць задавальняючага адказу. Магчыма, сам час прымушае скідаць ужо скамянелы панцыр ранейшых ідэй і прынцыпаў. І адбываецца гэта толькі тады, калі да існавання і адпаведна да ўспрымання ўжо падрыхтаваныя новыя погляды, якім, у сваю чаргу, даводзіцца змагацца за свае прыярытэты, адчуваючы кожным паняццем і элементам замацаванай канцэпцыі няласкавасць і крытычнасць рэчаіснасці. У жорсткай барацьбе новыя погляды набываюць браню, праз якую адначасова ратуюцца і пазбаўляюцца сувязі з навакольным светам.

Таму толькі адкрытасць жыццёвай плыні можа правярць нашу гатоўнасць да болей рэфлексіі. Яна, нібыта засвоены менавіта П. Іванова, дазваляе нам не хварэць доўгі час. Але, як ні парадаксальна, пазбаўішы сябе болю, мы ізноў вяртаемся да яго. І гэтак вяртанне прымушае нас нанова адчуваць і пазнаваць сябе з самага пачатку.

Можна лічыць заканамерным, што раман "Бунт незапатрабаванага праху" пачынаецца з апісання стану класічнай дэпрэсіі: "скруха і адчай раздзіраюць і крышаць" нашу душу, уведзячы яе ў цемру ўяўнай бездапаможнасці, прымушаючы нас ненавідзець уласную недасканаласць і мізэрнасць. Чаму нас так страшыць праўда пра саміх сябе? "Праўда ж сама па сабе не страшная, як і смерць".

Адчуванне страху, які астатнія пачуцці чалавека, з'яўляюцца звычайнай думкай, якая мае звычай кіраваць нашымі ўчын-

хаосу душэўных перажыванняў да іх гармоніі надзвычай складанай. Ён хутчэй нагадвае велізарны гадзіннік, дзе мяянік нашага жыцця ў імклівай непазбежнасці ўзнямаецца да дазволенай вяршынь космасу і з хвілінным заміраннем сілай чалавечых сумненняў імкнецца праз хаосмас да вяршынь хаосу. Самых упартых у асэнсаванні гэтага руху чакае шчасце і страх. І нельга вызначыць, што лепш, бо "ад шчасця таксама можна захлынуцца, утапіцца".

Пошук уласнай гармоніі нясе нас у чаўне звычайнага жыцця па вечных хвалях Леты, асвятляючы шлях маленькай свечачкай сумлення. У цемры вечнасці мы шукаем сябе. Хто мы? Адкуль прыйшлі і навошта?

Сумненне ў прыналежнасці чалавека да зямлі, у адзінстве пачаткаў яго і прыроды ўзнікае разам з начнымі кашмарами грамадства. "Падсунулі маці-зямлі нешта двухногае і крыкліва-мітуслівае і прагнае, як вош інаплатную запусцілі на цела зямлі". Войны, катастрофы, маральная і фізічная дэградацыя дазволілі назваць чалавека "умела і адмыслова зробленай тупіковай часткай зямнога, што ўявіла, убіла сабе ў галаву, нібыта яна яе пачатак і вянец тварэння". Прычыну гэтаму варта шукаць у мінулым. Але трапіць туды можна толькі з дапамогай памяці, якая, што сабака, вядзе нас па следзе няшчасцяў. Нават не вядзе, а прымушае бегчы, ратуючы сваю сутнасць ад "двухногай зграі".

Душа чалавека — гэта "гігант, істота амаль дагістарычная", босы святар, у якім змясціліся Хрыстос і Д'ябал. Шкада, што толькі цывілізацыя пад пагрозай смерці вяртае душу на пакінуты Алімп. Нават смешна, што магутны дух уцякае ад "акультуранага" карліка. Не пагоня прымушае нас да "вялікага вяртання", а яго вялікасць страх — самы магутны ўласнік нашых учынкаў. Адрозненне чалавека ад жывёлы якраз і заключаецца ў тым, што чалавек здольны змагацца са страхам.

Сваім розумам людзі нараджаюць сумненне, якое, на добро ці зло, штурхае нас на пошукі новых сцэжак да недасяжнай ісціны. Першы прыклад сумнення ідзе ад Сатаны, які дазволіў сабе самастойна мысліць. Ён не толькі сам пачаў выбіраць свой лёс, але даў такую магчымасць і Еве. Яна падзялілася сакрэтам з Адамам. І, як сапраўды верная і ідэальная пара, яны — Адам і Ева — пакінулі разам Эдэм. Дазволіць сабе вырашаць свой і чужы лёс да першага грэхпадзення мог толькі Бог. Таму словы Сатаны аб тым, што, паспытаўшы яблыка з дрэва пазнання добра і зла, людзі стануць як Бог, спраўдзіліся.

Спраба пахіснуць трон сусвету заўсёды ўспрымаецца як бунт. А бунт Сатаны, які і бунт наогул — гэта спроба вызвалення. Тым больш за волю заўсёды трэба плаціць. "Чалавек за ўсё сплочвае адзіным, што сапраўды яго — жыццём". Але і гэтая каштоўнасць часам становіцца штучнай, бо "мы больш схільныя не жыць, а прыдумляць сваё жыццё". Такая свабода толькі ўяўная. Яна не патрабуе ад нас фізічнай і псіхалагічнай вытрымкі. Таму і не жыве здаровы дух у нездаровым целе. Ды і наогул, "у нашай краіне лаўчэй быць інвалідам".

Гэтае "лаўчэй", якое не супярэчыць агульнай тэорыі адаптацыі, і праводзіць мелярацыю нашае душы ўдарнымі тэм-

памі. Перасыхаюць жыватворныя крыніцы дабрыні і спагады, а разам з імі знікаюць і парасткі душэўнай прыгажосці. Але пакуль чалавек здольны адчуваць чужы боль, ён не стане забойцам. Бо жыццё — гэта пасланне нам аднекуль, найвялікшы дар. І "самы вялікі грэх чалавека — пакінуць гэтую зямлю, ніколі першародна не саграшыўшы, не растраціўшы сябе".

З імгненнай складаецца вечнасць, а ўзнаўленне любой формы існавання набліжае нас да часу поўнага пазнання свету. "Ісціна, нават другаягоднікі ведаюць, нарадзілася ў кастрычніку семнацатага года". А мы і не заўважым, як перавялі стрэлкі і цягнік нашага жыцця пабег у іншым напрамку. Не ў зямлі пачалі шукаць праўду, а ў небе, імкнучыся да сонца і зор. А за адно "дапамагі" сабе пазбавіцца сувязі з роднай зямлёй, звычайным агародам. І, вольны ад жыццёвага прыцягнення, узяліся ледзь не да Бога ў сваёй магутнасці. Адчулі гэта і заганарыліся, адкінулі, як непатрэбшчыну, веру ў ўсемагутнасць зямлі. І так па мосце гонару, можа, па дошцы гонару перайшлі да сатаны, да "бога сляпых", да зманлівага Люцыфера. Забыліся толькі, што "сонца на вышыні не грэла зусім, у ім не было ні кроплі зямнога цяпла". У выніку доказы правільнасці абранага шляху былі заменены агрэсіўнасцю — "усё навокал стала ваяўнічым: атэізм, мастацтва, час і людзі". Жалезныя змагары за сусветную рэвалюцыю "ніколі нічога і нікога не баяцца, такая ўжо ў іх краіна, асуджаная на адсутнасць страху і подзвіг".

Па іх меркаваннях, для агульнага шчасця неабходна **старый мир разрушить, а затем...** Але знішчаць тое, што столькі вякоў узводзілася продкамі, нельга без болю. А "калектыў плакаць непрыстойна, змагацца і перамагаць — доля і лёс калектыў". Пачуццё віны, калі і ўзнікне ў сумленых людзей, як і грошы можна падзяліць, растрэсці гноём на палатках камунізму.

Калектыў пазбавіў чалавека адзіноты, што "дадзена яму, каб зразумець і адчуць сябе". Адчуць — азначае перш за ўсё знайсці сябе, заняць сваё месца ў жыцці. Надыходзіць час, калі неабходна "пачаць рабіць справу, да якой лжыць сэрца, дзеля якой мо ён і пасланы зямлі". Але калі не ведаеш, дзе твой кут, не знойдзеш і сваёй справы, свайго прызначэння. Мала радзіма вызначаецца прыналежнасцю да народа, найбольш блізкіх людзей. Гэтая замацаванасць дае магчымасць убіраць, пераймаць адшліфаваныя часам нормы паводзін, зацірае межы дазволенага, "сушыць галаву і падштурхоўвае да вытанчанага вар'яцтва, якое ўжо даўно зведана чалавекам". На такой глебе цыхенька пачынае расці безадказнасць, завязваючы плады абыякавасці. "Поўная безадказнасць. А яна ўсё ж павінна быць і, зноў, толькі за сябе, за сваё жыццё. І калі чалавек зразумее гэта, толькі тады ён і адродзіцца".

Мы сталі безуважныя да саміх сябе, забыліся на любоў да сябе. А бліжняга не палюбіш, як сябе, таму што не ведаеш, як. Магчыма, таму народ так "схільны захапляцца ўсім іншаземным, асабліва тым, чаго ніколі не даводзілася бачыць. Гэта і ёсць наш даматраслы патрыятызм, наперадзе якога заўсёды бяжыць перш-наперш адмаўленне". Як ні дзіўна, але нават "у самага апошняга жабрака ёсць усё ж радзіма, ёсць зямля, на якую ён можа прылегчы жывы і ляжа, адыходзячы ў яе мёртвы". А ў нас няма нават маглі, дзе мог бы спачыць абражаны незапатрабаванасцю чалавека, які "заўсёды патрабуе канкрэтыкі, хоць канкрэтнасць — гэта толькі міф, што з'яўляецца і памірае з кожным з нас".

Прышоў час жаць пасевы рукатворных багоў, якія заваёўвалі сусвет не стварэннем новых форм існавання, а іх знішчэннем. Расшчэпілі маленькі атам — і атрымалі крушэнне цывілізацыі. Даводзілі карысць апошняга "ўздыху" атама і змоўчалі аб моцы, якая патрэбна, каб "удыхнуць" жыццё нават у маленькую часцінку. А навошта? Калі маштабнае прыродкарыстанне пацвярджае ўяўную выключнасць чалавека, які "заўсёды патрабуе канкрэтыкі, хоць канкрэтнасць — гэта толькі міф, што з'яўляецца і памірае з кожным з нас".

У зацятым змаганні за рай на зямлі "забыліся пра самае галоўнае — дзеля чаго гэтае змаганне". Марылі аб вольным грамадстве, а пабудавалі звычайную турму, падзеленую на "зоны адчування і адсялення". Зняволілі не толькі цела, але і душу, пазбавілі нацыянальных адрозненняў. Бог страціў моц, бо з кожнай украдзенай у яго Душой знікала частка Духа святога, які з'яўляецца адным са складнікаў Сусветнага Розуму. У пустцы космасу захаваўся толькі цікаўнасць адзін да аднаго, але і яна

"была толькі цялесная і па-сабачы хуткацечная, як заўсёды ў час смуты, смутку і жабрацтва".

Кашу сусветнага маштабу, як гаворыцца, заварылі, а "едакі затрымаліся недзе, а мо і спалохаліся". Баланда з такога нястрымнага каханна аказалася неспажывальнай нават для людзей, якія, у адрозненне ад свіней, з'ядуць усё. Але ж пробу знімуць, і не абы-хто, а сам "міравы". Ён "усё чуе і бачыць, а нябожчыкі, дарэмна, што маўчаць, яны не толькі ўсё бачаць і чуюць, яны яшчэ і судзіць нашы з заплюшчанымі вачыма і падцятымі вуснамі — непакінуць". Канешне, нам у той час непатрэбны былі судзіць, бо нават у думках не дазвалялася сумнявацца ў правільнасці абранага шляху. А тым часам "незапатрабаваны прах прыроды і людзей не знаходзіў сабе месца, прарваўся, пралез з таго на гэты свет". І прыйшоў час адказаць за недаедзены яблык пазнання дабра і зла, за скалечаную на стагоддзі зямлю, за прагнае жаданне ўладарыць над звярынай сутнасцю чалавека.

Расплата не прымузіла сябе чакаць. "Зняволены, абражаны звер паўстаў" і прынёс пакаранне "куды больш страшнае, жудаснае, чым смерць, — поўную пустату ўсярэдзіне, поўнае выгаранне ўсяго, калі нават расчаравання не застаецца".

Але ўсё знаходзіць сваё месца. І дзёмухавец прараствае з атаму і сам жа будзе нішчыць той атам, спажываючы яго. А пасланыя Богам Надзея і Жыццё (Макрыян) не дадуць знікнуць чалавечаму роду. Яны адновяць і ачысцяць душу, парадніўшы яе з "прыніжанасцю, якая больш сястра асэнсаванай, набытай і выхаванай справядлівасці, чым гонару". У гонары няма нічога ад Бога, бо гэтае пачуццё асновай сваёй мае зло, прыніжэнне каштоўнасці іншай формы існавання. У прыродзе наогул няма нічога непатрэбнага і малакаштоўнага. Як толькі нейкая форма становіцца бескарыснай, яна знішчаецца, заціраецца неабходнасцю і жорсткай справядлівасцю жыцця.

Нават само існаванне складаецца перш-наперш з памяці і надзеі. Яны, як Адам і Ева, заўсёды ідуць поруч. Зліцце мужчынскага і жаночага пачаткаў здзяйсняе праведнае прадаўжэнне роду, дапамагаючы Богу правіць вечнасцю, захоўваючы чалавечы жыццё як імгненне ісціны.

Вобраз Надзеі аўтар надзяляе такой характарыстыкай, адсутнасць памяці, дакладнай, сцвярджае, што ў жанчын няма мінулага. Калі разглядаць надзею ў якасці чалавечага пачуцця, то менавіта яно жыве ў будучым, прымушаючы нас рухацца, капшыцца, "растрачваць" сябе. Жаночае гора і радасць праліваецца і застаюцца ў слязах. Гэтыя салёныя кроплі захоўваюць усе зведаныя чалавечым пачуццём моры мінулага. Надзея мастком злучае будучыню з даўнінай, каб думаючая істота не паддавалася веры ў веліч імгнення: "Праз усе стагоддзі і з усяго свету да яе цягнуліся чужыя, але добрыя рукі". Яны цягнуліся і жадалі еднасці, з'ядання, бо смерць аднаго чалавека, знікненне яго ўспамінаў пра некалі існаваўшых цягне ў цемру забыцця і пустату і тых, хто ўжо памёр, і тых, хто яшчэ не нарадзіўся.

А калі прыходзіць час ажывіць счарсцельвы душы людзей, адраджаючы дабрыню і любоў, з'яўляецца Юрый, Георгій, Герман, які "па кроплі збіраў, аднаўляў, вяртаў да жыцця" людзей. Ён быў "падобны да ледавіковага, створанага сярод лесу возера, у якое не ўпадае ні адна рака. Наадварот, выцякае мнства ручаёў".

Вобраз мужчыны, створанага па падобнасці Бога, нясе розум, які закладзены "ўжо ў самім свеце, святле і змроку". І калі пранікнешся складанасцю і шматграннасцю жыцця, зразумееш: "брыдота і пошасць у прызначаны час прападуць, знікнуць самі". Непатрэбна стане крыкам даводзіць сваю праўду, бо "толькі хлусня любіць біць сябе па грудзях". І В. Казько перакананы, што калі "дадзена чалавек — сам дадумаецца, а не — нічога не зробіш".

Сапраўды, сэнс чалавечага жыцця заключаецца ў тым, каб адкрыць сваё сэрца жыццю, падзяліцца тым, што сам некалі атрымаў у падарунак. І любое супраціўленне, адмаўленне асноў быцця шкодзіць перш-наперш самому чалавеку. Услед за аўтарам хочацца верыць, што за часам цемры заўсёды ідзе час вялікага святла: "Была вербная надзея, а праз тыдзень — Вялікдзень" — дзень найвышэйшага ўзлёту чалавекага духу.

Гомель

Галіна МІГАЙ

УРАЖАННЕ

Выйсце з лабірынту бязвер'я

Зразумела, што чалавека найбольш цікавяць акалічнасці ягонага собскага жыцця альбо жыцця людзей, з якімі ён меў магчымасць судакранацца. Заўсёды прыемна даведвацца хоць на каліўца новага пра знаёмства постаці, вышуканыя сярод герояў прачытанага тэксту. Але трапляючы на старонкі, яны перастаюць быць "папраўдзе", а існуюць у сваёй прасторы адпаведна сваім літаратурным законам. І, відаць, таму мне больш прыпадае гаварыць пра сам тэкст, ды і нават і не пра яго, хаця некаторыя старонкі зацягваюць і сведчаць руку далёка ўжо не вучнёўскую, а вершы, вынесеныя ў якасці эпіграфу (адкрыў вялікі сакрэт) належаць самой Галіне Багданавай і паказваюць на густоўнасць і глыбіню. Але сам тэкст — спрэчны. Па-першае, спынюся на падназоў: "Хроніка часоў міжвер'я". Тут два разы ўжыта слова "час", можа быць, лепш гучала б: "Хроніка падзеяў міжвер'я"... Але не гэта галоўнае. Аўтарка забылася сляды, як умела, а ўмее някеска, і, блытаючы нас, заблукала сама. Але гэта мой уласны пагляд, маё ўласнае адчуванне, а яно можа і падмануць. І пытанню ў выніку атрымалася значна больш, чымсьці адказаў. А можа, я не маю рацыі, можа, гэта толькі звычайна шукаць ад літаратуры адказаў на запытаны жыццё і часу, звычайна эпохі натуральнае школы і крытычнага рэалізму? Але хто, як не творца, мусіць розумам, сэрцам, душою адчуваць касмічныя вібрацыі і дапамагаць выяўляцца Духу, бо творчасць ёсць у любым выпадку, падкрэслію, у любым выглядзе, працяваю Боскага, а вось кірунак... але тут я нават меркаваць не бяруся. Канешне, можна наставіць аўтарцы як правіну некаторую схематычнасць персанажаў, але гэтага, здаецца, яна і так намагалася, скарыстаўшы тэорыю архетыпаў.

Але вось бяда, хоць і схематычная, хоць архетыпічная, яны прагнуць быць людзьмі, быць жывымі, не зважаючы на той холад, што шчодро ліе поўня, на той холад, што і быў задуманы аўтарам дзеля сваіх герояў. І Вера Крышка жадае быць каханай, і зусім не ейная віна, што прагне яна такога каханна, пра якое ёй дадзена ведаць, і сяржант з мараю аб генеральскім мундзіры таксама прагне стаць чалавекам, адштурхоўваючыся ад сваіх уяўленняў аб чалавечнасці. І Ліс з Баранам — жывы і павольна чалавечны, і недзе, можа, больш за іншых людзей. А вось з Любаваў... Я і не ведаю, што тут сказаць, яна мяне не крапае, не ўражае, яна ўся нейкая кардонная, аплікацыйная. У мяне такое адчуванне, што не дадзена жанчыне (даруіце

"Паляванне на Любаву. Хроніка часоў міжвер'я", "Малодосць", 2000 г.

Сяргей ВЕРАЦІЛА

"Чаргаві"

Выйшла з друку кніжка вершаў Ганада Чарказяна "Чаргаві". Вершы, напісаныя паэтам-курдам, чытач знойдзе ў цудоўным перакладзе на беларускую мову, выкананым Рыгорам Барадулным.

Адпачатку перакладчык дае тлумачэнне, што на мове арыгінала слова "чаргаві" сэнсуецца з нашым адпаведнікам "чатыры крокі". Кніжка аздоблена малюнкамі-мініяцюрамі мастака Камілія Камала.

Сабраныя пад адной вокладкай, дзівосныя двухжанравыя мініяцюры толькі падвышаюць адна ў другой эмацыянальнасць, інфармацыйнасць, эстэтычныя вартасці. Паэтычныя радкі ўраджаюць пранікненасцю, якая набывае якасці амаль асязаемага ўздзеяння.

Будзе памылковым адносіцца да чаргаві, як да вузканаканічнай з'явы толькі з тае прычыны, што ў іх аснову пакладзена кананічная чысціна паэзіі старажыт-

нейшага з народаў Усходу. Пры ўважлівым разглядзе чатырохрадкоўяў не цяжка адчуць водар і колеры, характэрныя да традыцый, што вызначаюць лепшыя ўзоры сусветнай літаратуры, у тым ліку твораў беларускіх майстроў слова, — Уладзіміра Караткевіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Васіля Быкава і інш. Перачытваючы паэтычныя радкі, міжволі трапляеш у шчымлівы палон пачуццяў, сугучных з тымі, што выпраменьваюцца з Барадуллага "Евангелія ад Мамы".

Адмаўленне ў праве на існаванне універсальнай Касмічнай Сістэмы Розуму, адзіна з таго, што сучасныя навуковыя веды даюць не заўжды пераканаўчыя доказы на яе карысць, беспадстаўнае ўжо з таго, што ганаруемы паэтам вобраз Музы, вольнай наведваць і натхняць сваіх выбранцаў, зважаецца як своеасабліва форма зваротнай су-

за міжвольны мужчынскі шавінізм) убачыць, не тыя вочы, іншую жанчыну, якая стаецца для мужчыны сапраўднаю Любаваў-Афрандытаю Пандэймас-Уранія. І, можа, якраз тыя старонкі, дзе Любава "жыве" ў XIII стагоддзі, не з'яўляюцца лепшымі ў прапанаваным тэксце, бо для іх, можа, лепш падышла б Блуда ці нават спалучэнне яе з Любаваў. Вось тады запальсавала б кроў і ў Сініцы, і ў Жураўля, і ў Ліса з Баранам, як пульсавала ў Кавалю, калі ён каваў кайданы. Так, кайданы, але каваў ён іх, як аплату за каханне. Мы за ўсё плацім, і толькі каханне нараджае творчасць. А кайданы? — яны і так паўсюдна, і рэальныя, і прыдуманія. Даць жа свабоду разумнай істоты-чалавеку можа толькі Бог, а ўсё астатняе толькі памнажае тугу і боль. І што нам рабіць з той любоўю? — Яна не абароніць. Яна сама безабаронная. Усяго толькі жменька пацерак. Рука бязлітасна сарвала нітку, і расцерашліліся бурштынавыя знічкі. Не на нас пачалося, і не намі скончыцца. Кавалю патрэбна Блуда, Мацакані патрэбна Крышка, Бобрыку — Роза, Камару — Міла. А — Любава? — Нікому. Няма на абшарах міжвер'я і міжчасся тых, каму патрэбна Любава. А можа, няпраўда гэта? Можа, якраз у часы таго, што людзі прымалі, як веру, палалі вогнішчы, на якіх засмажвалі сярэдзевяковых дысідэнтаў. Можа быць, якраз уся праўда ў тым, што чалавек мусіць жыць сам і дазваляе жыць астатнім, а не душыць іх сваёй праўдаю, якую б высокаю тая ні была. Усе мы — людзі, усе мы — няшчасныя, усе мы нечага хочам, і кожны хоча свайго: Журавель — напіцца і заснуць, Любава хоча яго любіць і захаваецца ў ягоным стагоддзі. І Баран з Лісам хочучы быць людзьмі, такімі, як мы, не горшымі, а мо нават і трохі лепшымі. І ўсе героі, і адмоўныя, і адмоўна-станоўчыя прагнуць існавання, і зусім не іхняя віна, што іхні стваральнік жыве ў эпоху бязвер'я, двоевер'я, міжвер'я, міжвер'я, жыве ў адну з намі эпоху. Але зусім не эпоха ламае людзей. Гэта людзі ламаюць эпоху і трушчаць усю да сябе не падобных, тых, хто не даспадобы. І не дачакацца цяпла ад халоднае поўні, а й Любава не мае таго ўнутранага святла, каб асвятліць мастаку мальберт і пісьмовы стол паэту.

І ўсё-ткі, мяркую, збыліся сляды Любава, і не дабраліся да яе Ліс з Баранам. Сышла ад горшых, але ці знойдзе лепшых? Такімі не лепшымі мы ёсць, такімі мы жывём у нашу эпоху міжвер'я. І аўтар "Хронікі часоў міжвер'я" ўсё-ткі пакідае нам спадзяванку адшукаць выратавальную нітку, што павінна ці вывесці з Лабірынту, ці давесці да Мінатаўра.

вязі, пасродкамі каторай Космас судадносіцца з творчымі асобамі.

Шрыфт, колер вокладкі ды іншыя сродкі мастацкага аздаблення цалкам аптымальныя для малафарматнага выдання. Што ж да прыгажуні, арлоў ды ірбісаў з Камелявых ілюстрацый, верагодна, што яны з задавальненнем перасяліліся б на больш умяшчальныя папяровыя плошчы мастацкіх буклетаў ды альбомаў.

З часам так пэўна і будзе, дарма, што сённяшняе рэчаіснасць не спрыяе аптымізму.

Сяргук АТРАШЭНКА

Чудоўную кнігу падарыла сваім чытачам выдавецтва "Юнацтва": зборнік вершаў пра каханне Генадзя Бураўкіна "Чытаю тайнапіс вачэй..." Паэзія Г. Бураўкіна, як вядома, даўно знайшла дарогу да сэрцаў тых, хто неаб'якава да па-сапраўднаму мастацкага слова, якое закранае самыя патаемныя струны душы. Пра што б ні пісаў Г. Бураўкін, ён нязменна дасягае высокага прафесіянальнага майстэрства, бо з'яўляецца паэтам па прызынанні. Таму так хваляюць яго вершы, у якіх закранаюцца надзённыя праблемы дня. Таму нельга быць аб'якавым да разваг Г. Бураўкіна аб нашым мінулым. Таму і яго апяванне прыгажосці роднага краю па-свойму адметнае. Аднак у Г. Бураўкіна ёсць яшчэ адна паэтычная дзялянка, якую ён абжывае надзіва ўпэўнена. Нават правільней сказаць, што гэта і не паэтычная дзялянка, а цэлая планета, на якой жывуць тыя, хто ўмее да самазабыцця кахаць; хто ведае цану сапраўдным пачуццям, але ведае і тое, што і за каханне нярэдка трэба змагацца, бо прыносіць яно з сабой не толькі радасць, але і засмучэнні, а то і страты. А наколькі плённа паэт піша пра каханне і пераконваюць творы кнігі "Чытаю тайнапіс вачэй...", а ўсяго гэта 110 вершаў, напісаных у розныя гады. Многія з вершаў пакладзены на музыку беларускімі кампазітарамі і даўно сталі папулярнымі песнямі. Як, для прыкладу, гэты, чытаючы які пачынаеш адчуваць тую музыку, якая пачынае гучаць у душы, ледзь прамовіш першыя словы:

Патухаюць, цягнуць высі.
Зоркі ўспыхваюць над сінявой.
Да пляча майго прыхініся
Залатою сваёй галавой.

Чуеш вецер
І чуеш вецер?
Чуеш,
Ціха шапоча сад?
На твае худзенькія плечы
Асыпае ноч зарапад.

А далей — песня пачуццяў, песня кахання, кожны раз па-свойму непаўторнага і адметнага і разам з тым у нечым знаёмага, бо хто б ні перажываў гэтае пачуццё, ён нязменна прамовіць самыя працудлыя словы і абавязкова ў такі момант будзе адчуваць сябе найшчаслівейшым у свеце. І многа што існавала дагэтуль, забудзецца, страціць сваю ранейшую вартасць, пачнецца тое новае, што і нясе ў сабе найсвятлейшае пачуццё:

Гэта я з табою вечарую,
Туманамі цябе чарую,
Васількоў шапатліваю моваю
Зачароўваю,
Зачароўваю,
Роснай сцэжэкаю,
Рэчкай ціхаю
Закалыхваю,
Закалыхваю...

Каторы верш ні возьмеш, хочацца яго цытаваць. У творчасці Г. Бураўкіна ўвогуле няма твораў выпадковых, а пра каханне — кожны ўзор майстэрства. І прыклад таго, як пра ўжо знаёмае можна гаварыць адметна, калі тое, пра што пішаш, спачатку прапусціць праз душу. Лірычны герой паэта паўстае перад намі ў розныя перыяды жыцця. Гэта і сарамлівы падлетак, які ўпершыню далучаецца да таямніцы з таямніц. І юнак, які спазнае першую асалоду ад яго. І сталы мужчына, якому ёсць што ўспомніць, але душа якога не растраціла маладосці пачуцця. Усё больш упэўніваешся: нельга прызнацца пра каханне, што ведаеш пра яго ўсё: "Калі хто скажа, што ў каханні ён Усё спазнаў і вычарпаў дазвання, — Не верце Ён не знаў яшчэ кахання". Томік паэзіі Г. Бураўкіна аб каханні атрымаўся не толькі высокамастацкім, а і прыгожым. Выдатнае паліграфічнае выкананне, цудоўнае афармленне У. Савіча — гэта таксама сведчыць на карысць таго, што кніга хутка знойдзе свайго чытача.

Міхась ГЕНЬКА

"У перамогу верыць дабрыйня..."

Рабіна

Косю вараного
Асаджу з галогу.
Ды няма нікога
Ля двара, ля плоту.

Азірнуўся ў поле,
Азавуўся ў хаце.
Адказы, юдоля,
Дзе схавала маці?

Пуста ў агародзе.
Ціха ля парогу.
Сонца на заходзе
І туман ля логу.

Птушка адтульсма
Прыляцела, крача:
— Не дажджэжыся мамы,
Не чакай, казача.

У зялёнай хаце
Журыцца рабіна.
Выглядае маці
Штодзянічка сына.
16.9.1995

Любань-лебедзь

На гербе горада Любані —
птушка лебедзь.
Будзь вечнай пад сонцам, старонка,
Дзе я нарадзіўся і рос.
Мой Любань у белым рамонку,
У постацах белых бяроз.

Не гаснуць радзімыя зоры.
Нязводна дзявочай красы.

Алесь МАСАРЭНКА

Рэўнасць і пяшчота

Густы дзірван
прарос праз нашы сэрцы.
І спапяліць яго
няма ўжо як:
нам жыць не хочацца,
амаль як і памерці,
— пайсці б за небакрай,
ды хтось задзьмуў маяк.

Н. М.
Вокны паразумення
без шкла...
Ты ў маё трызненне
увайшла.

Вей — чароўных мрояў
парыў —
здзеялі са мной тое,
што ўсніў...

Вусны, бы дзве ракі —
у адной.
Сэрцы — два жаўрукі
над зямлёй.

У тваіх словах —
рэўнасць і пяшчота.

Паклон хлебасею, шахіёру
Пявучыя б'юць каласы.

Разносяцца паклічы чаек.
У Зыславе дрэмле будан.
З пашанай гасцей прывячае
Мой горад — герой-партызан.

Навекі адзіная, любя
Чароўнай Арэсы зямля.
Ляці гордым лебедзем, Любань.
Хай ясніцца доля твая.

Будзь вечнай пад сонцам, старонка,
Дзе я нарадзіўся і рос.
Мой Любань у белым рамонку,
У постацах белых бяроз.
19.4.1996

Пасля
дэманстрацыі

Стараюцца, аж пыл ідзе
У валузіні мышынай,
Як адшукаць — каго і дзе —
Тых, хто куляў машыны?

Для недасведчаных такіх
Даю любую фору:
Пазнаеце усіх сваіх,
Адзеньце толькі ў форму.
28.4.1996

Не дай мне Бог расчаравацца ў людзях.
Бывае, чутас пераніцуюць так,
Што ўжо пляткар камусьці
другам будзе
І ў дошку свой, а вінны ты, бядак.

Душа спрадвеку неба спавядае.
У перамогу верыць дабрыйня.
І той усход свяцілы сустракае,
Хто ў сэрцы з Богам устае да дня.
18.3.1999

Мілавіца

Былое мінскае швейнае аб'яднанне
"Камсамолка" на конкурснай аснове
(паступіла болей за сто назваў)
выбрала сабе новае імя — "Мілавіца",
прапанаванае мной.

Зайшоў я ў цэх, і ад таго, што ўбачыў,
Аслепну, думаў, тутака п'яйначай.

Святло і сонца выбівалі слёзы.
Бы конікі, машыны стракаталі.
За імі феі з казак шчыравалі,
Іх рукі узяталі, як стракозы.

Дзяўчаты незямныя, маладзіцы
Сваю красу аздобам аддавалі.
Чароўныя, нібы з марское хвалі,
Найродныя нявесты і сястрыцы.

У тваім позірку —
самоты цішыня.
Дваякасці душы
тваёй згрызота —
маёй душы
зацятай дабрыйня.

Гартаю свайго
дзённіка старонкі —
круты віхор
пажоўклага лісця...
І голас твай,
як прочырк рыскі тонкай,
закрэслівае
сэнс майго жыцця.

Дом памяці

Мой дом згібеў. Але не згінуў —
падмурак нашых летуценняў
урос, як дуб, усім карэньнем
у цвёрдакаменную гліну.

Цяпла твайго няма даўно тут —
шпалеры збяжкі, цвіль на столі...
Ды каб твая на тое воля —
вярнуў бы ўсё ў былую цяплоту!

Мой дом жыве не без фантазій —
масніц шырокія палосы
ў начы рыпцяць, нібы калёсы,
што век не зналі каламазі.

А што ў ім творыцца з пахмелля,
калі адзін, за печу недзе,
ляжу якраз мо на абедзе,
і ў пляшцы ані кроплі зелялі..

Мой дом нічога мне не кажа —
жуда душы маю руйнуе...
Ён на табе, мой дом, сумуе
і чорнай фарбай сцены мажа.

Яшчэ не спалены масты.
І мне штоночы сніся ты —
нібыта да цябе плыву,
як і раней, табой жыву...
І сэнс у гэтым нейкі ёсць:
табе аддаў я маладосць.

Быў твой кароль — любові рыцар.
Ты з гэтым не магла змірыцца:

Я не хачу ніколькі рэўнасць звадзіць,
Збіваць кагосьці з выбранага тропу,
Але каб выбраць хоць бы міс-Еўропу,
Тут трэба конкурс прыгажуняў ладзіць.

Увечары і ўранку, аж іскрыца,
Палае ў небе зорка Мілавіца.
Завабны бляск, —

гатуё я пабажыцца, —
Ёй падарыла з Мінска "Мілавіца".
14.10.1999

Прыходзіць аднойчы,
Як зараз прыйшло:
Ні разу на тэле
Вершаў сваіх не чытаў.
Не званілі.
Не запрашалі.
Не прапанавалі.
Якім жа бяздарам
Для тых небазорак,
Што там працуюць,
Я выглядаю?!
Яно і вядома.
Якая аправа
Для тых Нарцызаў
І Неферціці
З мяне?!
1998

Заклінанне

Воля акроплена кроўю
Лепшых сыноў і дачок.
З мірам жыві і любую,
Край мой, радзіны куток.
1999

Белая вішня

На першае з табой спатканне
Тайком я выйшла.
Ты прызнаваўся мне ў каханні
Пад белай вішняй.

Я ў пацалунку замірала,
Ляцела ў высі.
Пра ўсё на свеце забывала...
Так з кожным, мусіць.

Ды не ўгадае і цыганка,
Зіма як ляжа.
Прайшло ў расстанні
колькі ранкаў,
Ніхто не скажа.

Я так з дарог цябе чакала.
Я так любіла.
І тыя ночкі, што не спала,
Я ўсе злічыла.

Няхай сыны твае і дочки
Не судзяць лішне.
А я прыйду к твайму грудочку
І стану вішняй.
11.6.2000

цябе здавалі бы — як раб,
а стаў — гарыдавец, сапрап...
Нарэшце — твой дамашні госяць.
І сэнс у гэтым нейкі ёсць.

Ды я не згодны ў скрусе жыць —
іду масты нашы паліць:
з табой і госяцем мне не ўжыцца...
Душа — бікфордаў шнур — іскрыца.
Гараць масты — мая дурасць.
І сэнс у гэтым нейкі ёсць!

Ваенны
карэспандэнт

М. РАЖКОВУ
Салдаты спляць. Чадзіць спаўна газоўка.
Куродым зачарныя столь-накат.
Стаіць у покуце чыясць вінтоўка,
а па-над ёй — іконаў цэлы рад.

Карэспандэнт, убачыўшы такое,
што мог каму сказаць на гэты конт,
бо помніў пра сваё пісьмо святое,
якое хтось прыслаў яму на фронт.

На золку хлопцы рушылі ў атаку —
і ён быў гэтаксама сярод іх...
Вайны даўно ўжо той няма і знаку,
а пісьмаў і цяпер стае святых.

Я раб амбіцыі тваёй...
І ўсё таму,
каб стаць пакорцам
і паглядзець, а што з тым сонцам,
якое ў цемрадзі начной
маю кружыла галаву?..
А ты — рукамі цудатворцы —
на залатой танюткай шворцы
мяне трымала над зямлёй.

Спыніць бы гэта заляцанне!..
Ды не апрыклі
пацалункі,
і доўжым мы свае стасункі
ад павітання — да расстання.
Бадай ужо такі й прывыклі
прымаць сумніўныя дарункі...
Жыцця нялёгка варункі —
вытокі грэшнага кахання.

Мужныя бальшавікі бегалі па плошчы, раскідвалі лістоўкі. Заклікалі да звяржэння, знішчэння, рабавання. Дынамік тэлевізара хрыпеў і захлапаўся. Залп "Аўроры" ўзарваў кінескоп. Я кінуўся да "скрынкі", вырваў шнур. Давялі яны мяне, даканалі, дасталі, гады, рвуцца з гразі ў князі. Хапіла па горла! У вантробах сядзяць са сваёй агітацыяй! Што ж, атрымайце і вы! Агітацыя дык агітацыя!

План, як раскідань, рассяець, распаўсюдзіць (папярэдне ўмудрыўся надрукаваць і гэта, магчыма, цягне на асобны аповед) у цэнтры мільённага горада не-малую колькасць лістовак з заклікамі да барацьбы з камуністычнай дыктатурай, да звяржэння злачыннага рэжыму і пры гэтым не быць злоўленым, я распрацаваў летам 1972 года, калі дачытваў апошнія старонкі дзевяцітомнага збору твораў Івана Буніна. І па сёння не вельмі

Другі. Будучь біць (не самі, вядома, знойдуць ахвотнікаў, шваль якую-небудзь, экаўскую брудную посудзь). Чаго добрага, зрабіць інваліда. І да самае смерці ты застанешся прыкаваным да ложка. А табе гэта трэба?

Трэці. Забудзь пра далейшую вучобу. Якая вучоба ў калоніі для непаўналетніх злчынцаў пад сціплай назваю — СпецПТВ? Ёсць і іншыя прычыны, па якіх непажадана трапляць у лапы нашчадкаў Фелікса, але ўсё ўзяць пад увагу або падлічыць немажліва. Наогул, аказаўшыся ўнізе, на рагу вуліцы Леніна і ягонага ж імя праспекта (ну няма ў нас сваіх, вартых павагі герояў!), я, як проста савецкі чалавек, сціплы вучань 8 "б" класа звычайнай мінскай трынаццацітай СШ, паспяшаўся зліцца з узбуджаным натоўпам, гэта значыць — з масай. Разам з іншымі спрабаваў лавіць лістоўкі, што падалі з неба. І нават адну ўхапіў. Тэкст, само сабою, ведаў напавячэраўшы, узяўся за ўрок. Вучыў, як апошні раз, бышам намагаўся за вечар вызубрыць усю гадавую праграму. Што, калі і праўда ў мяне не будзе гэтага года?

— Я тут. Што здарылася? — паказаўся з-за схованкі.
— Ты зноў нічога не еў! Дзеля чаго я ўвесь ранак ля пліты стаю? Зараз жа за стол!
Мая клапатлівая добрая мама! Адно і турбуецца, каб сын не быў галодны. І абавязкова ўсім суседзям паведаміць, што і дзе я.
— Іду, іду, падымаюся, — прамармытаў таропка.
Заходзіў у кватэру і ўсё яшчэ хваляваўся, гадаў — высачылі ці не? Агледзеўся: сапраўды нікога, адна мама. Здаецца, усё ціха. Што ж, можна і перакусіць.
Павячэраўшы, узяўся за ўрок. Вучыў, як апошні раз, бышам намагаўся за вечар вызубрыць усю гадавую праграму. Што, калі і праўда ў мяне не будзе гэтага года?
З трывожнымі думкамі лёг спаць. Стомленасць усё ж узяла верх над хваляваннем, і неўзабаве сон прыняў мяне ў сваі абдымкі.

— Ды не, — супакоіў дырэктар, — нам няма куды спяшацца. Зойдем пасля урока. Трэба абмеркаваць адно пытанне. Дакладней — атрымаць адказ. Не адпускаяе пасля урока вучняў, калі ласка.
"Каму — трэба?" — захвалываўся я. — Дырэктару ці таму, каторы з ім? А што за ён? — задрыжалі ў мяне рукі. — Усё правільна, гэта шпкі. Учора яны ўзялі след, а сёння знайшлі таго, каго шукалі. "Кэдэбэшнікі" ў сваёй справе дападалі. За ноч вылічылі. Але як? Гэта, відаць, назаўсёды застанешца таямнічай. Што рабіць? Папрасіцца ў прыбіральню і ўцячы? "Зноў ты за сваё, — азваўся голас. — Сам жа казаў — няма куды". Правільна. Значыць, застаецца адно: строіць з сябе дурня. Маўляў, нічога не знаю, мая хата з краю, сядзеў дома, вучыў урокі, пасля чытаў "Айвенга" Вальтэра Скота, калі трэба — магу змест пераказаць. Пра Буніна, мабыць, прамаўчу — ён жа амаль мой хаўруснік. Адаб'юся, што-небудзь прыдумаю. Безвыходных сітуацый не бывае, — падбэдзёрваў я сябе. — Як-небудзь вырвуся з пасткі. Саскочу з небяспечных арэляў.
Так, я апынуўся на арэлях. На вагах Феміды. Над бяздоннем. Чья возьме? Што пераважыць? Хто? Іхні вопыт, прафесіяналізм, вытрымка або мая малалодасць, рашучасць, вера ў перамогу справядлівасці?..
Я чакаў і слухаў стук свайго сэрца. Яно пакуль яшчэ білася.

Леанід МАРАКОЎ

ТРИ АПАВЯДАННІ

З ТРОХ БУДУЧЫХ КНИГ

разумею (бо "Акаянных дзён" там не было), якім чынам навёў мяне класік на думкі аб пратэсце і злчыннасці далейшага маўчання. Можна, таму ён і класік?

Дату для акцыі выбраў не выпадковую: сёмага лістапада. Хацелася падражніць зверу акурат у дзень ягонага нараджэння. На страсе ГУМа змайстраваў прыладу, да якое быў неабыхавы з маленства, — арэлі. Звычайныя: дошка на двух жалезных, паралельна змацаваных трохкутніках ("пазычыў" іх у дзіцячым садку, няхай даруе мне малеча, усё ж на святую справу ўзяў). Цяжкія арэлі давалася разабраць (балазе, яны былі звінчаныя, а не звараныя) і падняць на дах па частках. На адзін канец дошкі (бліжэйшы да краю страхі) паклаў стос лістовак. Іх зверну (каб вечер не садзьмуў) прыціснуў загадзя падрыхтаванай чвэрткаю цагляны, прывязанай да трохкутніка асновы (каб знячэўку па галаве каму не пацэліла і не давалася адказаць адразу па некалькіх артыкулах крымінальнага кодэксу — нават з гэтым азнаёміўся на ўсялякі выпадак; не забыўся і пра пальчаткі: на кнігу нейкага француза пра дактылоскапію і белтыльянаж напароўся яшчэ за год да таго, аказаўшыся "з выпадку" ў адной з бальніц Гомеля). Калі гэты канец дошкі пойдзе ўніз, мой груз павінен на яравачцы, а лістоўкі пасыплюцца долу. З другога боку — процівага: вядро з вадою. Падрыхтаваў яго таксама загадзя: збоку, крыху вышэй днішца, прабіў цвіком дзірачку і заткнуў зрэзаным пад конус белым ласцікам (Made in Hungary, між іншым! — падарунак багатай маскоўскай цёткі). Заставалася дачакацца моманту, калі на праспекце будзе найбольш народу, — час пік.

Хвіліны чакання паўзлі да жаху марудна, але любая пакута калі-небудзь канчаецца. Зірнуўшы чарговы раз уніз, вырашыў, што большага наплыву людзей на скрыжаванні бадай не будзе, і асыярожна выняў гумку-затычку.

Тонкім струменьчыкам палілася вада. Хутка, хутка вядро пачне падымацца. Закалацілася сэрца. Лічыльнік уключаны. Час ратавацца! Кінуўся ўніз. "З месяца гістарычных падзей пажадана знікаць як мага хутчэй", — разважыў, лічачы адначасова і прыступкі (па чатыры), і довады на карысць таго, што трэба спешна ўцякаць.

Першы. Калі зловяць, дык ніхто пра героя-адзіночку нават не пачуе. Не даведаецца пра цябе яе вялікасць Гісторыя. Застанешся ты ў ёй цёмнаю плямаю — замест таго, каб стаць ахвярай дэспатызму, барацьбітом за святую справу (зноў іхняя лексіка — во як затлумілі мазгі!). Тут табе не кіно, гэта — жыццё.

мяць, але прачытаў яшчэ раз з задавальненнем (не ўголас, вядома, а сам сабе, як гэта рабілі ўсе, каго ашчаслівіў):

"Дарагія суайчыннікі! За пяцьдзесят пяць гадоў знаходжання ва ўладзе бальшавіцкі рэжым выявіў сваю поўную няздатнасць. Узровень жыцця людзей у краіне несупастаўляльны з узроўнем жыцця шараговага заходняга чалавека. Людзі пазбаўлены элементарных свабод, краіна ахінута жалезнай заслонаю. І пастаўлена яна не для абароны ад знешніх ворагаў. Заслона патрэбна дыктатарскаму рэжыму для поўнай ізаляцыі грамадства, каб народ не ведаў сапраўднай, праўдзівай інфармацыі і працягваў жыць і працаваць за бохан хлеба і кавалак каўбасы. Мы павінны разарваць ланцугі, якія робяць чалавека вязнем, рабом, жывёлінай..."

Прачытаў і — пад лыжачкаю засмактала. Ото ўжо нахапаўся слоўцаў з розных "галасоў". Дагуляюся, ой дагуляюся! Трэба змывацца. За такія тэксты, калі зловяць, і сапраўды мала не будзе.

Шпаркім крокам перайшоў вуліцу, падбег да прыпынку. Хутчэй бы "двойка" пад'ехала... Стоп! На тралейбус, што ідзе проста да майго дома, сядзець няварта. Канспірацыя — адзін са складнікаў поспеху падпольшчыка, ягоны шанц уцячы ад шакалаў, надзеленых уладаю. Атаго, хто такое ўчыніў, злавіць і адпаведна пакараць пастараюцца напэўна. Усю "кэдэбэшную" арду кінуць на пошукі. І мянтоў падымуць, і дружыннікаў падключыць, і дворнікаў апытаюць, і яшчэ чорт ведае каго прыцягнуць да палявання на паслугача імперыялізму. Адным словам, пару прыпынкаў прайду пешкі, пасля сяду на трыццаць сёмы аўтобус, што звачае за квартал ад майго дома, а потым — зноў на сваіх дваіх. Заадно і ад хваста (а раптам ужо селі?) пазбаўлюся.

Сказана — зроблена. Сам здзівіўся, як хутка дабраўся да свайго двара. Схаваўся за альтанкаю: думаў, што рабіць далей. Дадому — нельга. Там могуць быць госці. Тыя самыя, нязваныя. Зашчымела сэрца. Не ўжо, дудкі, пачакаем! Без пятнаццаці пяць. Хутка мама з работы вернецца. Там пабачым

"Нарэшце! — устрапянуўся, згледзеўшы, як маці напасткі ішла праз двор. — Зайшла ў пад'езд, зараз пакліча", — пракаментаваў, злавіўшы сябе на тым, што гэтак жа сама, пэўна, ацаніў бы сітуацыю і "наружнік" контрразведкі. Вось яно, высёлае жыццё "нелегала".

Праз хвіліну з балкона пачулася:

— Дзіма, ты дзе? Ідзі дадому!
Адразу з-за альтанкі не выйшаў: раптам у мамы за спіною хто-небудзь хаваецца. Пачакаў: нікога.

Прачнуўся сам. Упершыню. У школу заўсёды будзіла мама, але ў пяць раніцы, як тым разам, яна, вядома, і сама яшчэ спала. "Не шумець", — загадаў сабе і, асыярожна ступаючы, прайшоў на кухню. Уключыў радыёпрыёмнік. Знайшоў патрэбную хвалю. Ага, вось яно: "Вы слухаеце радыё "Свабода". Перадаём апошнія навіны". Нечакана сярод іншага прагучала: "Учора калія сямнаццаці гадзін у цэнтры Мінска, калі людзі вярталіся з работы, невядомыя змагары з таталітарным рэжымам раскідалі некалькі соцень лістовак з заклікамі да звяржэння існуючага ладу..."

"Ужо ведаюць, на ўвесь свет перадалі", — міжвольна ўсміхнуўся я з радасцю і гонарам. Павесялеў, акрыўў духам. Здавалася, адарваўся ад зямлі і лунаю ў нябёсах. "Перамога! — крычаў ува мне радасны голас. — Ты зрабіў свой выбар, адкінуў прэч бяззліваць, пазбавіўся ад пугаў. Цяпер ты павінен..."

— Ага, цяпер я павінен уцякаць без агляды, інакш.

"А куды? — астудзіў мяне той самы, унутраны, але ўжо нярадасны голас. — Уцякаць няма куды. Навокал — сцяна, мяжа, памежнікі, аўтаматы".

Рыпнулі дзверы. Мама! Напэўна, я дужа хваляваўся і гаварыў услых.
— Зноў за сваё? — падышла да мяне.
— Зараз жа выключы прыёмнік. Трасца б таму дзеду! Падарыў любімаму ўнуку на маю галаву гэтую праклятую цапку. Ні днём, ні ноччу спакою няма. Ідзі кладзіся! Ноч яшчэ.

Заснуць, вядома ж, я не мог, не да сну было. Як там казалі? "Невядомыя змагары з таталітарным рэжымам"? Так, гэта цяпер, бадай, галоўнае — застацца невядомым. У салодкіх развагах пра сваё геройства пракідаўся ў ложку да ранку.

У клас зайшоў, як заходзіць навочок. Усё выдавала незнаёмым, усё нібы бачыў упершыню. Ці гэта пасля учарашняга вечыра па-іншаму на свет глядзелі? Быццам нанова нарадзіўся. Дзіва дый годзе!

Урок пачаўся з нечаканасці. Не паспела настаўніца напісаць на дошцы тэму кантрольнай работы за чвэрць, як адчыніліся дзверы. Дырэктар! За ім зайшоў высокі, стрыжаны амаль пад "нуль" мужчына ў цёмным доўгім плашчы. "Ходзіць па школе ў верхнім адзенні, — адзначаў я, — і дырэктар на такое недапушчальнае, як сам бы сказаў, парушэнне не рэагуе. За якія заслугі стрыжанаму такія прывілеі?"

— Тамара Канстанцінаўна, у вас зараз што па плане? — спытаў дырэктар, чамусьці бегаючы вачыма па класе.

— Разбор кантрольнай за чвэрць, — занепакоілася настаўніца. — Што-небудзь здарылася?

Дырэктар павярнуўся і запытальна паглядзеў на чалавека ў плашчы. Той злёгка пахітаў галавою.

СЮЖЭТ

Сеў за камп'ютэр. Наважыўся паэксперыментаваць: напісаць апавяданне, не маючы пэўнай задумы, напрацовак, сюжэта — нічога з таго, што ёсць у пісьменніка, калі ён бярэцца за пяро. Хоць мець сюжэт, відаць, не так ужо й важна. Дапусцім, апавяданне акурат і будзе пратое, як прыдумаць сюжэт. Згадаем бяспроігрышныя тэмы: каханне, смерць, здрада, нянавісць. Не густа. І галоўнае — усё гэта было. Пра ўсё пісана-перапісана, усё заезджана да нудоты. І таму... Во, бляха! Божа ты мой! Нешта за вакном успыхнула. Зорка? І якая зырка! Загадаваў жаданне: дай мне, Божа, ключавое слова, слова-спружыну, слова-матор. Я хачу... Стоп! Ёсць! Завёўся!

Матацыкл завёўся. Малодшы брат паглядзеў на старэйшага:

— Ты абяцаў, што сёння пакатаеш мяне абавязкова!

— Сядай, назола, ад цябе не адчэпіцца. Але каб пасля не крыўдаваў, бацьку не ўздмай на скардзіца. Сам напасіцца. Лаві ілём. Заціліў? Яшчэ раз пытаюся: не перадумаў? Не? Добра, сядай!

Павесялеў малодшы гэпнуўся на задняе сядзенне, радасна адрапартаваў:

— Гатовы!
— Узорны піянер! А цяпер хапайся за мяне і трымайся мацней, — загадаў старэйшы.

Малодшы брат ніколі б не падумаў, што імцаць на матацыкле будзе гэтак страшна. З першых жа метраў яму перацяло дыханне, здавалася, ён вось-вось злізіць з сядла і разаб'ецца. Насмерць, ушчэнт. Толькі што, у момант абгону, ледзь не заціліў грузавік. На павароце нага чырканула на асфальце. "Хутчэй бы ўсё скончылася, — думаў ён, скамянелы ад жаху. — За кіламетр буду абыходзіць матацыклы".

Пашанцавала, Бог злітаваўся...

Званок.

Зняў трубку.

— Слухаю.

— Вы яшчэ дома, Сяргей Канстанцінавіч? — пазнаў абрыдлы голас сакратаркі. — А пара б ужо выехаць: а шаснаццатай нуль-нуль пачынаем. Як — што? Забыліся? У Рыгора Сцяпанавіча — дзень нараджэння. Вы мяне чуеце?

— Чую, чую. Дзякуй, што нагадалі, — хушенька паклаў трубку, пакуль гэтая сарока дарэштты не затлуміла галаву. Так, дзе мы спыніліся? "На павароце нага чырканула на асфальце. "Хутчэй бы ўсё гэта скончылася, — думаў ён, скамянелы ад жаху. — За кіламетр буду абыходзіць матацыклы"... Пашанцавала, Бог злітаваўся..." Не, Бог тут ні пры чым. Усё рашае ўдача. Разгледзім той жа выпадак з матацыклам. Удача прыходзіць да канкрэтнай асобы. Гэта значыць, спачатку трэба нарадзіцца чалавекам, а не сланом, дзеля прыкладу, бо сланы не ездзяць на матацыклах. Гэта і ёсць першая ўдача. Затым — дажыць да таго ўзросту, калі вы зможаце трымаць руль. Другая ўдача! Далей.

(Працяг на стар. 14—15)

У чаканні новых пачуццяў

Творчасць Заіра Азгура сёння можа выклікаць даволі неадназначную ацэнку як сярод прафесійных мастацтвазнаўцаў, так і сярод простых сузіральнікаў ягонага мастацтва. Стомленыя колішнім дыктатам сацрэалістычнага мастацтва, якое не давала развівацца іншым цікавым, прагрэсіўным і папулярным на Захадзе арт-накірункам і плыням, мы насамрэч развучыліся адрозніваць сапраўднае ад штучнага, танную штампоўку ад адмысловых шэдэўраў, хай нават і сацрэалістычнага кшталту. Развучыліся заўважаць сапраўды мастацка-вартыя. Развучыліся, бо прывыклі! Можна, і так. А між тым хацелася б падкрэсліць, што згаданыя накірунак мастацтва ў краінах Заходняй Еўропы зараз разглядаецца як вельмі цікавая, экзатычная і вартая ўвагі з ява ў культурным жыцці XX стагоддзя. Там, на Захадзе, робяцца выставы, ствараюцца галерэі і музеі, прысвечаныя менавіта сацрэалізму. Экспанаты шукаюцца па ўсім свеце, а найвялікшай рэдкасцю лічацца скульптуры. Нам жа, беларусам, пашанцавала, бо такі музей, прычым цалкам прысвечаны сацрэалістычнаму скульптурнаму партрэту, мы маем вось ужо некалькі гадоў у самым цэнтры Мінска.

Пасля таго, як сям'я Азгура перадала ў 1996 годзе дом-майстэрню дзяржаве, на яго базе загадам Прэзідэнта РБ вырашана стварыць мемарыяльны музей, прысвечаны жыццю і творчасці вядомага скульптара. Мемарыяльны музей Азгура з'яўляецца філіялам Нацыянальнага мастацкага музея і размяшчаецца ў былой творчай майстэрні скульптара, пабудаванай у 1984 годзе па праекце архітэктара В. Аладава. У гэтым доме Азгур працаваў на працягу адзінаццаці гадоў. У гэты час майстэрня была не толькі месцам ажыццяўлення творчых праектаў скульптара, але і сапраўдным прытулкам беларускай творчай інтэлігенцыі, пра што сведчаць шматлікія архіўныя матэрыялы, кнігі з аўтаграфамі слыханых літаратараў, карціны вядомых мастакоў.

У фондах музея захоўваецца 418 унікальных скульптурных твораў, а таксама жывапісныя і графічныя работы, якія былі падараны Азгуру сябрамі, мастакамі, карціны жонкі скульптара, мастака-пейзажыста Галіны Азгур, бацька якой вучыўся жывапісу ў Рэпіна. Вельмі каштоўным набыткам музея з'яўляецца таксама вялікая бібліятэка скульптара і архіў, які налічвае каля 2000 дакументальных асобнікаў, уключаючы фотаздымкі незахаваўшыхся работ З. Азгура 20-х гадоў. Акрамя гэтага, архіў змяшчае шматлікі перапіскі скульптара з вядомымі дзеячамі культуры.

Сёння музей уяўляе сабою некалькі экспазіцыйных плацоўкаў — мемарыяльныя і скульптурныя залы, рабочы кабінет і фарматорскую — месца непасрэднага нараджэння скульптур. У бліжэйшай будучыні супрацоўнікі музея плануюць арганізаваць публічныя лекторыі, дзе будуць праходзіць творчыя і навукова-асветніцкія чытанні па гісторыі беларускай скульптурнай школы.

Увогуле, мемарыяльны музей З. Азгура можа быць цікавым не толькі для прафесіяналаў, але і для тых, хто хоча прасачыць гісторыю савецкай краіны, так бы мовіць, у асобах. Тут можна пазнаёміцца аднымі з першых скульптурных партрэтаў нашых слаўных паэтаў і празаікаў: Купалы, Коласа, Буйло, Цёткі, Гартнага, Лынькова і інш. У сувязі з гэтым музей прапаноўвае школам і ліцэям праводзіць тут творчыя ўрокі, дыскусіі і семінары па беларускай літаратуры, тым больш, што наведвальнікі адначасова з праглядам скульптур могуць на свае вочы убачыць рарытэтных кніжных і перыядычных выданняў з паметкамі і заўвагамі саміх аўтараў. А сусветную гісторыю вельмі ўдала праліструюць партрэты Феембаха, Канта, Гегеля, Рузвельта, Чэрчыля і інш.

Асабліваю ўвагу глядачоў могуць прыцягнуць мадэлі ўсім добра вядомых скульптурных ансамбляў, якія ўжо даўно сталі класікай і якія мы можам бачыць кожны дзень, шпацуючы па сталіцы. Напрыклад, вядомы ўсім мінчукам скульптурны ансамбль на плошчы Коласа прадстаўлены ў музеі некалькімі рабочымі мадэлямі, паменшанымі копіямі арыгінала.

Загадчыца музея Антаніна Пятровіч, сутыкаючыся з негатывным стаўленнем да творчай спадчыны З. Азгура, заўсёды кажа:

— Так, гэты скульптар — хутчэй правіла, чым выключэнне ў кантэксце савецкай гісторыі мастацтва. Абраўшы на пачатку свайго творчага шляху матэрыялістычнае светаўспрыманне і рэалістычную манеру, ён застаўся верным ёй да канца жыцця. І не хлусіў нават тады, калі рабіў партрэты і Леніна, і Сталіна, і іншых дзяржаўных савецкіх дзеячаў. Ён проста канстатаваў рэчаіснасць. Азгур быў адным з першых беларускіх скульптараў, які ўзяўся адлюстроўваць у сваіх працах нацыянальную гістарычную мінуўшчыну, а таксама стварыў партрэтную галерэю беларускіх адраджэнцаў пачатку XX стагоддзя. Для яго былі важныя не палітычны, а перш за ўсё мастацкі бок твораў, якія, нягледзячы на ўсе скептычныя ацэнкі, усё ж складаюць залаты фонд айчыннага пластычнага выяўленчага мастацтва. Музей Азгура унікальны яшчэ і тым, што сам скульптар пры жыцці думаў пра яго стварэнне і менавіта таму руліла захоўваў амаль усе мадэлі сваіх работ. Я думаю, што, напрыклад, праз 20 гадоў новае пакаленне не будзе палітызаваць іх, як гэта часта робіць сёння некаторыя людзі. Сапраўднае мастацтва заўсёды выпрабуе часам, а не густамі абываковых сучаснікаў...

Арцём КАВАЛЕЎСКИ

Адбылася чарговая сустрэча педагогаў-піяністаў Мінска з выдатным майстрам фартэп'янага выканальніцтва Зояй Качарскай.

Як вядома, творчасць педагога-музыканта не мае на ўвазе сцэну, бо цалкам засяроджана ў сценах класа і скіравана на вучня і музыку, сакрэты якой неабходна спазнаць і навучыцца раскрываць, авалодваючы майстэрствам выканальніцтва. Спасціжэнне музыкі, засваенне ўсіх тонкасцяў фартэп'янага выканальніцтва, раскрыццё артыстычных магчымасцей юнага музыканта — вось мэта педагога, якая потым спраўджваецца на сцэне ўжо самім вучнем, падсілкаваным і талентам педагога. Вядома, мяркуецца, што сам вучань не проста любіць музыку, а й мае, як мы кажам, музычныя і выканальніцкія дадзеныя.

І няхай для большасці дзяцей, якія музыцуюць у сценах ДМШ, высокае выканаўчае майстэрства ігры на раялі — далёкая і не заўсёды даступная мара, але любоў да музыкі ўвогуле і асабліва да фартэп'яна прываблівае тысячы і тысячы дзяцей да гэтага чудаўнага свету.

Прафесар кафедры спецыяльнага фартэп'яна Беларускай акадэміі музыкі Зоя Качарская ўжо многія гады ўражае і захапляе аматараў фартэп'янага выканальніцтва, нас, яе калег, чудаўным уманнем загадаваць юнага музыканта, раскрыць усё, што ў ім яшчэ прыхавана, і абудзіць яго да творчай самарэалізацыі ў выканальніцтве.

Прыгаджаю адзін з яе класных канцэртаў (так і хочацца абіграць: канцэрт класа — класны па ўзроўні тэхнічнасці і па глыбіні інтэрпрэтацыі кожнага з юных выканаўцаў). Тады ўразіла педагогічнае майстэрства Зоі Венямінаўны, якое выявілася ва ўменні раскрыць сутнасць, а значыць асабліваць кожнага твора, а былі ж прадстаўлены розныя стылі і эпохі, ад Баха да Стравінскага і Берга! Пры гэтым кожны з сем'яры яе вучняў выявіў лепшыя грані сваёй індывідуальнасці. Цяпер, успамінаючы той канцэрт, я радуся ў відавочнаму росту кожнага з яе вучняў. Назаву толькі Сашу Музыкантава, тады васьмікласніка, які запомніўся тонкім і яркім выкананнем эцюдаў Шапэна і Рапсоды Ліста № 14.

Так, майстэрства педагога схавана ў сценах класа, але ж ёсць адзін сцэнічны жанр, які вымагае публікі: гэта майстарклас. І вось тут — я падкрэсліваю — талент Зоі Венямінаўны Качарскай раскрываецца напоўніцу. Яе канцэрты-ўрокі, а менавіта гэтак я назвала б гэтае дзейства, характарызуюцца высокім узроўнем абагульненняў, заваб-

ліваюць словам, захапляюць выкананнем музыкі. Яны павучальныя метадалагічна, бо паслядоўна пагружаюць у музыку, спараджаюць працэс асэнсавання і засваення піяністычных прыёмаў. Канцэрты-ўрокі Зоі Качарскай не толькі запамінаюцца, а й падштурхоўваюць відавочаў да ўласных разважанняў пра педагогічнае майстэрства, да творчых пошукаў у самым працэсе навучання.

Майстарклас, які праходзіў сёлета ў канцэртнай зале ДМШ № 10, быў прысвечаны тэме "Праца над санатным алегра ў класічных санатах". Прыкладам былі саната Моцарта і саната Гайдна. Натуральна, што вялікая ўвага надавалася асаблівасцям стылю венскіх класікаў, прычым нотнага тэксту, параўнанню розных рэдакцый.

— Кожны раз, разгортваючы нотны тэкст твора вялікага аўтара, які вывучаем зноў, мы бачым за нотнымі штрыхамі, рытмічнымі малюнкамі штосяці большае, чым проста графіку, пакінутую нам у спадчыну геніем, — разважае З. Качарская. — У гэты момант музыкант знаходзіцца нібы напярэдадні сустрэчы, напярэдадні спазнавання новых думак, пачуццяў, сітуацый, стану. Гэтае чаканне можна было б параўнаць з чаканнем будучага цікавага падарожжа, знаёмства з новай краінай, яе мовай, традыцыямі і ўсяго таго, што цяпер прынята называць словам "менталь-

насць". Педагогу-музыканту, які ўводзіць вучня ў гэты чудаўны свет, накіравана зрабіцца для малодшага альбо павадыром-рамеснікам, альбо спадарожнікам і "тлумачальнікам" — у залежнасці ад узроўню і прафесіяналізму, таленту і асабстых якасцяў самога настаўніка. Калі мы гаворым пра тое, што ад мастацтва і ўдзелу доктара залежыць жыццё пацыента, дык у нашай прафесіі — калі не жыццё, дык прафесійны лёс.

Ёсць шмат сведчанняў таго, што буйныя выдатныя музыканты займаліся з дзецьмі гэтак жа, як і з дарослымі. Што гэта азначае? Не толькі і не столькі "дарослая" тэрміналогія маецца на ўвазе. А, відавочна, спроба на лёгкім (нібы "дзіцячым") матэрыяле паказаць сэнс таго ці іншага штрыха, той ці іншай дынамікі, гэта значыць адыход ад распаўсюджанага патрабавання "грай staccato" або "грай forte". Здаецца неабходным у кожным выпадку разуменне ЧАМУ так напісаў кампазітар, што ён хацеў гэтай пазнакай сказаць, як гэта звязана з усім астатнім тэкстам. Адказы на гэтыя пытанні робяцца першымі крокамі маленькага піяніста ў напрамку развіцця яго музычнага мыслення, набліжэння да разумення новай мовы, якой карыстаюцца ў велізарным свеце — свеце музыкі. Музычнае мысленне ні ў якім разе не ідзе ўзрадзэ з піяністычным.

Аднак усе гэтыя развагі мелі на ўроках З. Качарскай не агульнаэартычны характар, а вельмі пераканаўча стасаваліся з кожным канкрэтным выкананнем. Асабліва ўвага надавалася артыкуляцыі і дынаміцы, мелізматыцы. Дэманстраваліся адпаведныя піяністычныя прыёмы. Шмат гаварылася пра культуру гуку, пра свабодную пасадку за інструментам.

— Калі мы гаворым пра вобразнасць, пра артыстызм, — перадусім мы мусім памятаць пра свабоду псіхалагічную і фізічную, — падкрэслівае З. Качарская. — Вобразнасць, пазытыўнасць трымаюцца на простых рэчах: добрае гучанне, свабода рук (кісці, локці, плечы). Час-

Тэст на адчуванне гумару

У заходніх краінах існуе традыцыя значаць горшыя музычныя выканаўцаў. Гледачы і спецыялісты ацэньваюць нават густы ў адзенні сваіх улюблёных куміраў. Тыя ж, дарэчы, лічаць за гонар удзел у такіх эпажных акцыях, бо яны трывалы паказчык рознабаковага поспеху артыста ці калектыву.

Менавіта гэтую традыцыю і вырашыла распачаць у Беларусі група энтузіястаў, блізкіх да беларускай рок-тусоўкі. Іх намаганнямі і была праведзена ў сталічным клубе "Медыум" урачыстая цырымонія раз'явання аўтарытэтаў "Рок-гільяціна-2000".

Каб усё ж самым недасведчаным стала зразумелай гумарыстычна-іраінічна накіраванасць акцыі, на сцэне была ўзведзена бутафорская гільяціна для віртуальнага гільяцінавання "горшых" на беларускай рок-сцэне. А дапамагаў гэтай акцыі раз'явання аўтарытэтаў кат Юрый. І чым большы быў гэты аўтарытэт, тым з большым імпэтам гледачы крычалі: "Г...но!" і паказвалі вялікім пальцам на падлогу...

Такую працэдуру з задавальненнем прайшлі гурты, у якіх усё ў парадку з пачуццём гумару: "Нейро Дюбель" (намінацыя "горшы відэакліп года"), "Без білета" ("за прароджанае махлярства"), "Крыві" (як "самы заезджаны гурт"), "Happy face" ("надзея на самы горшы гурт" наступнага года). "Леп-рыконсы" атрымалі прыз у намінацыі "самы горшы тэкст" за песню "Халі-галі, паратрупер!"

Ну а што ж "Рок-каралі-2000", як яны, ўдзельнікі культавага гурту "NRM", адносяцца да такіх "знакавых" узнагарод? Пра гэта пытаем у аднаго з міністраў "Незалежнай Рэспублікі Мроя" ("NRM") Юрася Ляўкова, які адзначае:

— Лішне казаць, паколькі мы тут, дык і атрымаць нешта абавязкова мусім. Хаця ў маленькую "гільяцінку" для нашай "Рок-кароны"! Што казаць, шлях да такой узнагароды быў цяжкім... Перадаю прывітанне ўсім, хто нас любіць і не вельмі: мы паважаем ваш выбар і згодныя з усімі пасыламі, чаму яны да нас так ставяцца. Жадаем яшчэ

больш пільна прыслухоўвацца да беларускай рок-музыкі і галасаваць менавіта так, каб мы ведалі аб'ектыўны стан нашай творчасці.

Што да "NRM" дык творчасць гурта ганаравалася, ай перапрашаю гільяцінавалася ў намінацыі "горшы альбом". Хлопцы ўспрынялі акцыю адэкватна і выканалі толькі адну інструментальную кампазіцыю (з-за хваробы бубнача) у стылі "альтэрнатыўнага джаза".

Самым брыдкаслоўным журналістам названы рэдактар "Музыкальнай газеты" А. Клімаў, самым дрэнным гукарэжысёрам — Г. Сыравкаш, які запісаў альбом "Тры чарапахі" "NRM". А вось самымі вялікімі сімулятарамі ў Беларусі прызналі БМА-груп. Гэта ж трэба, нарабіць столькі "шораху" па Еўропе, маючы ў штаце двух чалавек!

З музычных сюрпрызаў "Рок-гільяціны" хочацца адзначыць упэўненую манеру выканання гурта "Сонца Мао" (намінацыя "за ненапісаны альбом"), які выконвае беларускамоўны рэп пад цяжкую музыку — навамодны хард-рок і таямнічы гурт "Zet",

За геніяў гавораць іх творы

Сапраўдным святам класічнай музыкі для Магілёва сталіся выступленні Магілёўскай гарадской капэлы пад кіраўніцтвам Сяргея Лішчанкі. Канцэртныя праграмы хору і аркестра капэлы прысвечаліся 250-годдзю з дня смерці аднаго з найвялікшых геніяў сусветнай культуры — Іягана Себасцяяна Баха.

У гісторыі сусветнай музыкі Бах — з'ява выключная. Гэты кампазітар і ў пачатку трыццяга тысячагоддзя здаецца нам неспазнаным, ягоная творчасць — усеабдымнай, святло бахаўскага генія — нязгасным. У сваёй кнізе пра Баха Альберт Швейцэр пісаў: "Геній пачынаюць павучаць тады, калі вочы іх даўно заплюшчаны і калі замест іх гаворыць іх творы". Бах вучыўся ў майстроў мінулага і ў сваіх сучаснікаў з розных еўра-

пейскіх краін, а сам стаў настаўнікам для будучых пакаленняў. Вялікі музыкант-філосаф разважаў над глыбокімі, вечнымі пытаннямі людскога быцця: пра жыццё і смерць, пра маральны абавязак і прызначэнне чалавека.

У канцэртах Магілёўскай гарадской капэлы прагучалі творы І.С.Баха розных жанраў. Асаблівае месца заняла рэлігійная музыка. З больш чым двухсот духоўных кантактаў, прызначаных для набажэнстваў, гэтых шматчасткавых аркестрава-харавых твораў на сюжэты Новага і Стараго заветаў, былі выкананы кантата N 131 "З глыбіні звяртаюся да Цябе, Госпадзі" і найскладанейшы матэ "Ісус, мая радасць", а таксама 150-я кантата Баха "Прагну Цябе, о Госпадзь".

Гэтыя творы, пазначаныя глыбінёй пачуццяў, цэльнай, чалавечнасцю, прагучалі цэласна і ярка. Капэла ўключыла ў свае праграмы і аркестравую музыку Баха — вяршыню кампазітарскай творчасці эпохі барока. Прагучалі фрагменты аркестравых сюіт. Канцэрт для чэмбала і аркестра рэ мінор. Салістка аркестра капэлы Алена Касаткіна выканала яркі, свецкі паводле зместу твор для чэмбала — Італьянскі канцэрт.

У праграме аднаго з канцэртаў быў чудаўны "Магніфікат" — буйны кантатны твор Баха на тэкст малітвы ўдзячнасці Марыі, якая чакае нараджэння Ісуса. Асабліва выразна прагучалі сольныя і ансамблевыя часткі "Магніфіката" ў выкананні салістаў капэлы:

Стрыптыз — забава ці экзекуцыя?

цяком здольныя дзеці заціскаюцца ад эмоцыяў — адсюль “высокія” плечы або цяжкае дыханне... Умець валодаць сабой — вельмі складана, асабліва складана — спалучэнне свабоднай кісці, локцяў і сабраных кончыкаў пальцаў, якія “гучаць”. Зазвычай у каго добрыя пальцы — крыху падціснутая кісць, а вызваляюць кісць — “распляваюцца” пальчыкі. Тут надзвычай важна спачатку пачуць, потым агучыць. “Перадчуццё” — гэта значыць слыхавае і гукавое адчуванне, уяўленне...

Добразвучлівасць, кантактнасць, інтэлігентнасць, даваральнасць — такія вызначальныя якасці Зоі Качарскай як лектара, а дакладней — суразмоўцы, бо менавіта атмасфера далучанасці слухачоў устанавілася з першых хвілін. Музычная падзея, саўдзельнікамі якой мы былі, запомніцца на доўга. Неаспрэчна, ва ўсіх педагогаў захалялася самае цёплае ўражанне ад сустрэчы з тонкім музыкантам, эрудзіраваным прафесіяналам. Наша агульнае пажаданне — паўтарэнне такіх сустрэч.

Тамара КУНЦКАЯ,
заслужаны дзеяч культуры
Беларусі, дырэктар ДМШ № 10

На здымку: майстарклас прафесара
Зоі КАЧАРСКОЙ.

удзельнікі якога звычайна граюць і спяваюць у масках (намінацыя “безнадзейнасць года”).

Не будзем яшчэ раз рассоўваць завесу загадкавага, якую ствараюць зэтаўцы, але скажам, што гэты гурт захапляе маладой энергіяй, сакавітасцю гітарнага гучання, вострымі сацыяльнымі тэкстамі. Сапраўдны лідэр постгранжу Беларусі!

Ну а падвесці вынікі “Рок-гільяціны” просім лідэра “NRM” Лявона Вольскага, які з’явіўся чамусьці з грымёркі, дзе месціліся ўдзельнікі “Zet”.

— Для рокераў “Рок-гільяціна” — добрая ідэя. Таму, што добра атрымаць “Рок-карону” і адначасова якое-небудзь “гільяцінаванне” на такой імпрэзе, бо гэта будзе адпавядаць нашаму абсурднаму часу цалкам.

Ну а слухачам мы, музыкі, жадаем мець актыўную жыццёвую пазіцыю, пачуццё гумару і іранічны погляд на рэчаіснасць, якія ратуюць у такі няпэўны час.

Галоўную намінацыю “Горшы гурт года” журы вырашыла не ўручаць нікому, каб стварыць інтрыгу на будучы год. Так што, рокеры, не губляйце пачуццё гумару і ў 2001 годзе!

Анатоль МЯЛЬГУЙ

барытона Ігара Кузьменкі, тэнара Алега Шаблінскага, мецца-сапрана Элы Грыбоўскай.

Створаная тры гады таму капэла (у яе складзе лаўрэат рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў і фестываляў камерны хор, арганізаваны С. Лішчанкам у 1989 г., дапоўнены ў 1993 г. камерным аркестрам) мэтанакіравана ўдасканальвае свой рэпертуар, папайнае яго творамі айчыннай і еўрапейскай музыкі. Капэла ў сваёй творчасці нясе высокую духоўную культуру, нястомна займаецца музычнай асветай жыхароў Магілёва. Калектыў ведаюць не толькі ў родным горадзе, але й у Германіі, Францыі, Польшчы. Выступленні капэлы вылучаюцца ўзроўнем прафесіяналізму і культуры выканальніцтва, што пацвердзілі і канцэрты з твораў І.С. Баха.

Ірына ЛІПАЙ

г. Магілёў

“Даруй нам, пані!” — узмаліліся два палову распранутыя чалавекі, звяртаючыся да гіганцкай... рукі. Сапраўднай, чалавечай, толкі велізарных памераў. Але “пані” засталася абыякавай да іх просьбаў. Відавочна, таму, што ў “рукі” проста не было сэрца...

Увогуле ж новы спектакль “Нікола-тэатра” (тэатра Мікалая Пінігіна пры Канцэртным агенцтве “Альфа-радыё”) пад назвай “Стрыптыз” пачынаўся зусім не са “Стрыптызу”, а з “Каралі”, іншай аднаактовай п’есы польскага драматурга Славаміра Мрожака. У “Каралі” — зусім іншы сюжэт. Там не дзве дзеючыя асобы, як у “Стрыптызе”, а тры. Але тэма, закранутая ў п’есе, — тая ж самая. Калі зняць з чалавека яго “знешнюю апрамку” — абарончыя рэфлексы, звычкі, манеры паводзін, меркаванне пра сябе, — то што застаецца?

Даволі сціплы, інтэлігентны, старанны ўрач-афтальмолаг (Віктар Манаеў) праводзіў звычайны прыём хворых. Неўзабаве да яго прыйшлі два пацыенты, паводзіны якіх адразу здаліся яму дзіўнымі. Адзін з іх, Дзядуля (Уладзімір Мішчанчук), трымаў у руках паляўнічае ружо. Другі, яго Унук (Сяргей Журавель), пагражаючы, пачаў патрабаваць, каб старому вярнулі зрок! “Навошта так спяшацца?” — здзіўіўся ўрач. “Дзядуля павінен.. забіць аднаго чалавека,” — заявіў Унук. — Хутчэй дайце яму акуллары”. У доктара сілай адабралі ягоныя акуллары і пачалі на нос Дзядулю...

Акцёр Віктар Манаеў сыграў ролю чалавека, якога загналі ў кут бязгледзасцю высунутых супраць яго абвінавачванняў. Урач быў ні ў чым не вінаваты, аднак яго прымуслі шукаць выйсце з тупіка. І вось, калі “апрачка” знята, афтальмолаг не змог прыняць іншае рашэнне, як... паставіць у якасці мішэні іншага чалавека, выпадковага пацы-

ента. Шок, страх, пачуццё бязвыходнасці, адсутнасць надзеі, бязвер’е — вось прыступкі, па якіх урач сышоў на шлях здрадніцтва. А В. Манаеў у чарговы раз сыграў гоголеўскага Акакія Акакіевіча.

Дзве іншыя ролі — Дзядулі і Унука — не патрабавалі ад акцёраў гэткай жа глыбіні перажывання. Уладзімір Мішчанчук і Сяргей Журавель проста якнасыгралі партытуры ролі. Першы — удумліва, па законах “школы”. Другі — з уласцівымі яму экспрэсіямі і азартам. Аднак на працягу дзеяння светапогляды і нават паводзіны персанажаў аніяк не мяняліся. Дзядуля і Унук як былі разбойнікі з “вялікай дарогі”, так імі і засталіся. Прыйшлі, прынізілі чалавека, пераўтварылі яго ў свайго раба, і пайшлі далей. І нічогашчкі ў іх душах ні крунулася...

...Два клеркі (Віктар Манаеў і Сяргей Журавель) аднойчы спяшаліся па вельмі важных справах. Але раптоўна нейкая невядомая сіла схпіла іх і... кінула ў дзіўнае мяшканне. Пакуль клеркі спрачаліся паміж сабой, так бы мовіць, філасофствавалі, магчымаць уцёкай была поўнасцю перакрэслена. Бязлітасная сіла пачала адбіраць у іх адзенне. А калі яны засталіся толькі ў сарочках і доўгіх трусах, рука іх кудысьці павяла. Два чалавекі, простыя, змучаныя, варты жалю, скарона пайшлі ў невядомасць.

Ролі клеркаў — зусім раўнацэнныя. (У іх нават няма імёнаў). Яны аднолькавыя па аб’ёме. Аднолькавыя па пабудове. Добра відаць, як змяняюцца светапогляды, звычкі, нават характары герояў па меры развіцця сюжэта. Персанаж Віктара Манаева — спачатку ўпэўнены ў сабе “барон мюнхгаўзен”, які прывык лёгка знаходзіць выйсце з любой сітуацыі. А ў выніку характар героя змяняецца да навататага дзіцяня, які пажадаў

папрасіць у нябачнай сілы — Рукі — прабачэння. Можна, менавіта тое, што ён вырашыў пакаяцца, і не дазволіла Руцэ прадоўжыць стрыптыз. На людзях засталася адзенне. Герой Сяргея Жураўля, спачатку вельмі чапурнысты, “прынцыповы”, у выніку ўстаў на бок свайго кампаньёна. “Мае прынцыпы не дазваляюць мне прасіць прабачэння, — са слязьмі сказаў ён, — аднак ты папрасі за нас дваіх, а я проста згаджуся”...

Адзін з самых вядомых сучасных драматургаў, Славамір Мрожэк, уклаў у дзве кароткія аднаактоўкі глыбокі агульначалавечы сэнс. Некаторыя чытачы прывыклі бачыць у яго п’есах “палітыку”. Але “палітычная” літаратура ніколі не жыла доўга, калі толькі ў яе аснове не ляжалі ўсе тыя ж агульначалавечыя (душэўныя, ці, больш рэдка, духоўныя) каштоўнасці. У “Каралі” і “Стрыптызе” — гаворка не столькі пра “дыктатуру пралетарыяту” і “сацыялістычную законнасць”, колькі пра трагедыю “небароненай душы”. Калі з душы “знялі адзенне”, пад ім павінна было застацца нешта, што служыць яе вечным адзеннем, — яе добрыя ўчынкi, любоў, станючыя маральныя якасці, вера. Калі ўсяго гэтага не было, тады ёй сапраўды гора...

Ці удалося Мікалаю Пінігіну поўнасцю раскрыць змест п’есы, уключаючы і гэты сэнс?.. Рэжысёр яўна захапіўся эфектамі. Па-першае, агромністай “живой” рукой. Па-другое, “пушкай” чырвонага святла. Яна наводзіла жах на публіку, блукаючы чырвоным промнем па радах глядачоў. Але ж жах заключаўся не ў тым, што героі трапілі ў бяду. Смерць заўсёды пагражала людзям, ва ўсе часы. Бяда ў тым, як мяняліся людзі ў крытычнай сітуацыі. Як яны гублялі чалавечае аблічча, як становіліся “голымі” ў пераносным сэнсе слова.

Зыходзячы з гэтага пункту гледжання, фінал “Стрыптызу” не павінен быў наводзіць жах. Бо ўрэшце два клеркі пачалі разумець адзін аднаго, разбурылі сцяну адчужанасці паміж сабой, пасябравалі, пакаяліся, перамаглі жывельны страх і, у пэўнай меры, выйшлі пераможцамі ў спаборніцтве з “пані Рукі”! Навошта пасля гэтага страшыць “пушкай” глядзельную залу?.. Быццам зразумеўшы гэта, акцёры выйшлі на паклон з жартоўным настроем. Яны быццам на самай справе пажадалі распранацца. Але... акцэнт ужо быў зроблены. Спектакль ужо скончыўся.

Аднак у мастацкай творчасці на першым месцы стаіць тое, што хацеў сказаць аўтар, а “як” — на другім. Вельмі важна, што Мікалаю Пінігіна закрануў глыбокаю тэма. Важна, што ён узяў глыбокага аўтара. Мрожэк — гэта не мастацтва дзеля мастацтва. Гэта мастацтва дзеля чалавека. Яно — не для забавы. Хутчэй, яно — экзекуцыя для тых, хто прывык толькі забаўляцца. У жыцці так шмат пытанняў, на якія кожны чалавек павінен знайсці дакладны адказ!..

Андрэй АХМЕТШЫН

На здымку: сцэна са спектакля.

Фота А. ДЗМІТРЫЕВА

“Цішыня” Уладзіміра Суцягіна

У Нацыянальнай бібліятэцы адбылося адкрыццё чарговай выставы работ фотамастака Уладзіміра Суцягіна пад назвай “Цішыня”, на якой прадстаўлены здымкі апошніх гадоў. Агульная канцэпцыя сённяшняй выставы — панарамны погляд на старажытную архітэктурную спадчыну Беларусі, на яе веліч, унікальнасць, самабытную і вытанчаную прыгажосць.

За часы ліхалеццяў, пагромаў і войнаў усё гэта ледзь не знікла, засталася толькі рэшткі ці руіны былых бездакорных пабудоў. Але і зруйнаваны замак ці касцёл здольныя натхняць сапраўднага мастака на адкрыццё нейкага новага, раней не заўважанага глыбокага метафізічнага зместу. На здымках У. Суцягіна Беларусь архітэктурная напоўнена драматычным сэнсам. Гэта немагчыма не заўважыць, калі стаіш, напрыклад, перад здымкамі замкаў у Смалянах, Ружанах ці касцёлаў у Бенецы, Гальшанах, Слоніме. Асобныя архітэктурныя помнікі нашай зямлі на фатаграфіях У. Суцягіна выглядаюць дзіўна і незвычайна, бо аўтар заўсёды шукае новыя нечаканыя ракурсы, кантэксты, а значыць, і новыя вобразы знакамітых ансамбляў старадаўняга дойлідства. І гэта яму ўдаецца. Сведчанне — уражаныя наведвальнікі, якія па некалькі хвілін разглядаюць асобны здымак, нібы цалкам уваходзячы ў яго таямнічую атмасферу.

Суцягін працуе ў вельмі рэдкай і каштоўнай тэхніцы манахромнай таніраванай фатаграфіі з выкарыстаннем тэхналогіі “старэн-

ня”, і таму яго працы так нагадваюць антыкварныя фотаздымкі, нібы выпадкова і раптам выцягнутыя са старога альбома, узятыя з гістарычнага архіва ці прыватнай калекцыі даваенных часоў. Дарэчы, ужо сёння з фотаздымкаў майстра можна скласці своеасаблівы рамантычны летапіс існавання беларускіх недагледжаных мураванак у другой палове XX стагоддзя, бо шматлікія з іх ужо цалкам адрэстаўраваныя ці адноўленыя часткова.

У прадмове да аўтарскага камплекта фоталапташовак “Свет ціхі” У. Суцягін калісьці трапна напісаў: “Чамусьці мінулае здаецца даражэйшым за цяперашняе ці будучае. Можна, таму, што мінулае так хутка забыта і не зведана да канца...” Цяжка не пагадзіцца з гэтымі словамі, стоячы перад дзівоснай і мудрай архаікай прац фатографа, якія нейкім містычным і незразумелым чынам выпраменьваюць святло слаўнай беларускай даўніны, строгаю цішыню велічных абрысаў, беражліва і дбайна заўважаных майстрам.

Адкрыццё выставы пераўтварылася ў сапраўдную літаратурна-мастацкую вечарыну, калі ў дэманстрацыйнай зале загучалі фартэп’яныя кампазіцыі Віктара Капыцько ў выкананні самога аўтара і вершы Дзмітрыя Строцава — філасофская лірыка з мінулагадніх зборнікаў і прытчы, напісаныя зусім нядаўна.

Арцём КАВАЛЕЎСКИ

Радзіма Івана Пятровіча — багатая на таленты Слонішчына. Нарадзіўся Іван Чыгрын 10 красавіка 1931 года ў вёсцы Чамары. У 1955 годзе скончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працаваў настаўнікам у Дзераўноўскай сярэдняй школе Слонімскага раёна, завучам у Яварскай сярэдняй школе Дзятлаўскага раёна, настаўнічаў у Кракоцкай сярэдняй школе Слонімскага раёна. У 1958—1961 гадах вучыўся ў аспірантуры пры Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР. З 1961 года працаваў малодшым, а з 1975-га да выхаду на пенсію ў 1991 годзе — старшым навуковым супрацоўнікам Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук БССР. Прымаў удзел у фальклорных экспедыцыях, публікаваў народную лексіку, надаваў вялікую ўвагу даследаванню ўзаемадзеяння фальклору і літаратуры.

З першымі рэцэнзіямі І. Чыгрын выступіў у 1959 годзе. Абараніў кандыдацкую дысертацию, якая пакладзена ў аснову кнігі "Станаўленне беларускай прозы і фальклору. Дакастрычніцкі перыяд", што выйшла ў 1971 годзе. І. Чыгрын з п'ялянца таксама аўтарам кніг "Проза Маладзьяка. Дарогамі сцявяджэння" (1985), "Крокі. Проза "Узвышша" (1989), "Рэальнае і магчымае. Проза Я. Коласа (1991)", "Паміж былым і будучым. Проза Максіма Гарэцкага" (1994), сааўтарам кнігі "Беларуская літаратура і праблемы сучаснасці" (1978), аўтарам асобных раздзелаў калектыўных даследаванняў па гісторыі беларускай літаратуры. Хораша зарэкамендаваў сябе і як паэт, выдаўшы некалькі кніг. Пераклаў на беларускую мову паасобныя вершы Ф. Цютчана, У. Сыракомлі, Я. Лучыны. І. Чыгрын склаў "Выбраныя творы" Ядвігіна Ш. (1976), зборнік "Веснаход" (апаваданні "Маладзьяка", 1987).

З 70-годдзем, шануюны Іван Пятровіч! Новых жыццёвых дарог вам і творчых поспехаў!

Асветлены пачуццём

ВАЛЕРЫЮ МАСКАЛЕНКУ — 60

Сёмага красавіка споўнілася 60 гадоў паэту, перакладчыку Валерыю Маскаленку.

Валерыя Сцяпанавіч Маскаленка нарадзіўся ў Клічаве Магілёўскай вобласці. Да дванаціці гадоў пражыў у вёсцы Цярцеж Жлобінскага раёна, а потым бацькі пераехалі ў Бабруйск, дзе В. Маскаленка скончыў сярэднюю школу № 10 з залатым медалём. У той жа год паступіў на радыётэхнічны факультэт Ленінградскага электратэхнічнага інстытута, пасля сканчэння якога працаваў амаль 20 гадоў у абароннай прамысловасці. У працоўнай біяграфіі В. С. Маскаленкі таксама гады прафесійнай дзейнасці ў выдавецтве "Юнацтва" і ў малым прадпрыемстве "Дзісна".

Першы верш Валерыя Сцяпанавіч надрукаваны ў газеце "Мінская праўда" ў 1964 годзе. З тае пары выдаў тры кніжкі вершаў, друкаваўся ў калектыўных зборніках, у маскоўскіх і мінскіх літаратурных часопісах. Грунтоўна займаецца перакладамі беларускіх аўтараў на рускую мову. З 1995 года — сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў. Рэкамендуючы В. С. Маскаленку ў творчы саюз, незабыўны У. Караткевіч пісаў: "Гэта мала сказаць, што ён таленавіты паэт. Гэта паэт наскрозь пачуццёвы і, адначасова, па-філасофску празрысты; якасці досыць рэдкія..."

Віншуючы Валерыя Сцяпанавіча з юбілеем, жадаем яму моцнага здароўя і новых цікавых твораў.

П'ЯЭЗІЯ

Яўген МІКЛАШЭЎСКИ

Мой свет — няблізкі...

● Што засмучала, непакоіла
І ў сэрцы кнігаўкай крычала,
Я ад Нясвіжа вёз да Хвоева
І нёс да роднага прычала.

Вакал Сычоў таполі моляцца.
Іду — праводжу іх вачыма,
І пазарэльская ваколіца
Мяне запаміла, магчыма.

Куды іду? У вёску простую,
Кмiты, якіх вакал нямала,
Што ўвосень ільняной каростаю
Свае гарышчы высцілала.

Ці думаў я,
што ўсё так зменіцца?
Чаму мне сніцца вёска тая?
Даўно там рэчка не струменіцца —
Ваду ў лагчыне роў збірае.

Вядзьмаркай рэчка называлася
І так сабе начаравала,
Што ў твань балаотную схавалася
І назусім з вачэй прапала.

І пойма стала лугавінамі,
Куды выходзілі гароды.
І згадкай з гэтымі мясцінамі
Мяне звязала назаўсёды.

● Мне сказала з усмешкаю Сталасць:
— Ты ў жыцці, як малое дзіця.
Недасяжная ў нас дасканаласць,
Як і мэта людскога жыцця.
Несур'езную выбраў ты мэту —
Перад ёю бяссільны мастак:
Як філосафу, так і паэту
Да яе не дайсі аніяк.
Але ўсё ж ты ішоў ненамарна,
Бо адтуль,
дзе прыпынішся ты,
Пойдзе іншы і ў прышласці хмарнай
На вышэйшым уздызе хрыбты.

● Не падаў ценем
З-пад цёмных хмар —
Жыў захапленнем
Ад мар да мар.

Таццяна БУДОВІЧ

● Чырвоная золата ў лужынах —
святло ліхтароў.
Ты золата ззянем спакушаны
ў абдымках вятроў.

Пад голлем пад чорным не золата
святло ліхтароў.
Спакуса начнога вандроўніка
вярнуцца дамоў.

● Чорнае дрэва. Халодная глеба.
Дрэва ўчапілася голлем у неба.

Неба — халодны-халодны блакіт.
Пальцы ўчапіліся ў жорсткі граніт.

Неба адценні ў блакітнай вадзе.
Зверху ўніз дрэва адбітак расце.

Дзіўная ява: каханы мой — ты.
Хворы, прыніжаны ўсімі, слабы.

Мой лёс крыўдуе
І помсціць мне:
І зноў іду я
Па цаліне.

Мой свет — няблізкі,
Ды родны тым,
Што жыў з калыскі
Я толькі ў ім.

Божы суд

Мой горкі лёс мне даў пяро:
— Сачы за д'яблам строга.
Адстойвай праўду і дабро —
І прыйдзеш ты да Бога.

Я зло людское ганьбаваў
І, як была мажлівасць,
Ад злой гайні абараняў
Дабро і справядлівасць.

Мяне паклікаў Суд Святы.
— Пайду, — сказаў я. — Мушу.
"Чаму супраціўляўся ты
Мане і крывадушшу?"

— Мне лёс змагацца загадаў
З двудушшам і маною,
Аднак ніхто не падтрымаў
І не пайшоў за мною.

"Пакайся лепш, — казалі мне. —
Табе не ўратавацца:
Нашто было людской мане
І злу супраціўляцца?"

Калі цябе і Божы Суд
Прызнае вінаватым,
Ты не пазбавішся пакут
І зробішся вар'ятам.

Усё ад Бога на Зямлі,
І вырашаць самому,
Ці ўсе па-Божаму жылі,
Не дадзена нікому!"

● Не пакідайце ж мовы
нашай беларускай...
Багушэвіч
З грамадска-сацыяльнай
ператрускай
Змяняецца непазнавальна свет.
"Не пакідайце ж мовы нашай
беларускай..." —
Мы не забылі гэты запавет?

Чый прадзед плакаў
над палоскай вузкай,
Ды нам надзеі перадаў свае?
"Не пакідайце ж
мовы нашай беларускай..." —
А мы даўно пакінулі яе.

Зламаная жыццёвай перагрузкай —
Не кратамі жалезнымі турмы,
"Не пакідайце ж
мовы нашай беларускай..." —
Сказаць камусь не маем права мы.

Нам трэба ваяваць за гэта права
Перш-наперш кожнаму з самім сабой,
А потым —
з беларускаю дзяржавай,
Або "радзімай нашай дарагой".

Мёртвае дрэва. Халодная глеба.
Мёртвае голле і раны на небе.

● Цела ценю — не я,
А асфальт ці зямля.

Ён прырос да дарог,
Да дрыготкіх спляценняў
Іных вулічных ценяў
Пад ударамі ног
І пад цяжарам колаў
На асфальтавым моры.

У святле ліхтароў
З ценю сочыцца кроў.

● Прарастаюць скрозь лужыны
ліхтары.
І сплятаюць адзін з другім
карані.

Дажджу парасткі на вакне
зверху ўніз.

● Мы — гаротныя дзеці
Ні то часу свайго, ні то лёсу.
Калі блісне дасвецець,
Дык не нашу асвеціць палосу.

Мы — нашчадкі тубыльцаў,
Мы — з Паўночна-Заходняга краю.
З племя вечных пахільцаў —
Нешчаслівых выгнаннікаў з раю.

Ды брыдзем у зямозе,
Уцякаем з бацькоўскага дому.
Мы — гарох пры дарозе:
"Прэч з дарогі!" — не скажаш нікому.

Мы сваё не шануем.
Як дарунак, прымаем чужое.
Мовай продкаў ганьбуем.
Што ж тады ў беларусаў святое?

І свайго ў нас нічога —
Ні гісторыі ўласнай, ні Бога:
Брацкі Бог не асудзіць нас строга,
Што мы робім благага?

У хвіліну роспачы

Не воля і добрых малоўцаў —
Чаму не ўсвядоміць таго? —
Мы — нацыя самазабойцаў,
Смяротнікаў роду свайго.

Ды мы не нашчадкі прыдуркаў,
Што рукі трымаюць па швах.
Не злічыш руін і падмуркаў
На пройдзеных намі шляхах.

Навісла пагроза над мовай,
А мы — да каморы дзядоў
І ў рукі бяром тэрмінова
Падручнік мінулых гадоў.

І смешым народ крываслоўем,
Не робячы ў спешцы высноў,
Пачварнасцю і безгустоўем
Прыдуманых невуцтвам слоў.

Растрацім усё — ад дзяржавы
Да мовы пакутнай свайго:
Штандар герастратавай славы
Над нашай павіс галавой.

Дзьме вецер з таго неба краю,
З якога не будзе світаць.
Паўночна-Заходняму краю
Няпроста дзяржаваю стаць.

● Ёсць у нас і свой менталітэт —
Свой нацыянальны інтэрнэт.
Ёсць у нас свядомасць і жаданне
Нацыю на свеце захаваць,
Кожны талент,
поспех падтрымаць,
Прыпыніць распад і занябданне.

Хто мы, што?..

Кім хочам быць на свеце?
Шмат чаго няма ў менталітэце.
Пашукай у ім такія сайты.
Як няма — адкрый.
Тады, бадай, ты
І пакінеш след свой на планеце,
Ключ? Ён у тваім менталітэце.

Дождж сцяблінамі прарасце
Скрозь карніз.

Як шкада, што не зможаш ты
ўслед ісці
Там, дзе у лужынах ліхтары
Зацілі.

Дык нашто цябе зноў і зноў
Клічу я
Скрозь сцябліны ісці дажджоў
Доўгія?

На самым высокім даху

Як хораша глядзець уніз
Адсюль, з халоднай вышыні.
І чуць бяспаснасны голас твой,
Зямля пад скошанай травой.

...І стану я, зямля, табой,
Каб холад піць тваіх дажджоў
Паміж спляценняў каранёў
Травы жывой і нежывой.

З БОКУ НАЗІРАЮ, як некаторыя аўтары спрабуюць правесці інвентарызацыю савецкага перыяду беларускае літаратуры, адсеяць на ўласнаручна вырабленых арфах, рэшатах і сітах зерне ад паловы. Здавалася б, найлепш гэта зробіць час, але ў людзей рупеск — без іх могуць зрабіць нешта не так: не тако калібру рэшаты, не тое формы сіты. Але яшчэ больш дзіўна, што людзі, якія ўважаюць сябе дэмакратамі, пачынаюць карыстацца метадамі і прыёмамі тае, савецкае пары. Вось і артыкул Яўгена Гучка ў 6-м нумары газеты "Кніжны мир" (за 8 лютага) прымусяў мяне згадаць даўняе, здавалася б, ужо забытае. Тэрміналогія якая! "Абстрактны гуманізм", "так званыя лібералы", "касмалітычны халуі"... Міжволі ўспомні і Іосіфа Вісарыянавіча, і Івана Іванавіча. А карыстаецца гэтак тэрміналогіяй

ўганаравалі іхнюю кнігу якой-небудзь прэміяй, бо "Я з вогненнай вёскі..." — пра ахвяраў, а не пра герояў — партызанаў і падпольшчыкаў. Вось калі б былі партызаны зрабілі кнігу пра сваіх папчыхаў, паказалі "ўсенародную барацьбу" і гэтак далей...

Як была ўспрынята кніга таварышамі па пары, сведчыць тое, што рэцэнзентам яе стаў і такі далёкі ад "сацыяльных заказаў" пісьменнік, як Міхась Стральцоў. Як успрынята была чытачамі? Я нарадзіўся на хутары непадалёк ад спаленай вёскі Задуб'е Ганцавіцкага раёна, а з чатырох год жыў у гэтай вёсцы. У хаце паміж двух пажарышчаў, колішні сядзіб... Браціха майго дзеда, баба Сцепаніда (1902—1999), у якой бальшавікі забралі чалавека, дзеда Васіля, ратавалася ад карнікаў з сямя дзецьмі. Усіх уратавала баба Сцепка, але не ўсе дзеці перажылі яе.

ў КДБ, што ты чытаеш Евангелле, як бухгалтар калгаса (там, на Случчыне) шапне на вуха: "Людзі кажуць, што вы распытваеце пра Радоса Астроўскага. Не рабіце гэтага". Аўтары "Я з вогненнай вёскі..." запісалі ўсе, што ім апавядалі, але на стужках не ўсе апавяданні пакінулі — каб не падстаўляць дзядзькоў і цёткаў. А гаваркія, даверлівыя цётка ці дзядзька сустракаліся нячаста: няма дурных (паразумылі за гады савецкае ўлады). Трэба даўгавата жыць у нейкай мясцовасці, каб уведаць нешта "забароненае".

За Алесем Адамовічам сачылі, асабліва пасля таго, як ён адмовіўся падпісваць ліст з асуджэннем Андрэя Сяніўскага і Юлія Данізіля, калі яму, Янку Брылю, Васілю Быкаву ды Аляксею Карпюку (і, здаецца, больш нікому іншаму з беларускіх пісьменнікаў) Аляксандр Салжаніцын выслаў свой славу-

"так званы ліберал", што ў Богам сцеражонай краіне нашай яе кнігу не друкуюць. Тыя прачыталі і знайшлі ў кнізе патрэбнае ім — "абстрактны гуманізм" (гэта калі ты бачыш, чытаеш або чуеш, што чалавека паранілі, або ўкінулі ў хлест, каб там спаліць, або паставілі да сцяны, каб застрэліць, гэта калі ты бачыш чалавека на мяжы жыцця і смерці і, не папытаўшыся з якой ён краіны, якое нацыі, веры, з якое сацыяльнае групы паходзіць і да якое належыць, шкадуеш яго, абліваешся слязьмі). І "так званы лібералы" далі кніжцы ход. І ўганаравалі яе. І на Бацькаўшчыне яе ў ладкі сустрэлі. Ці нам нешта не тое пачулася?

А хто не памятае, як ужо шэсць мінскіх выдавецтваў дамагаліся права першае публікацыі "Чарнобыльскае малітва"? Не, зноў "магнітафоннажурналістка" ўчыняе той самы фокус: жаліцца, "прыпраўляеца-прыпадурываецца флэрам нібыта дысідэнцтва", падносіць "абстрактны гуманізм", і "так званы лібералы" бяруцца на кручок...

Тое, што пасля публікацыі "Цынкавыя хлопчыкі" пісьменніца па судах хадзіла (а не яе пазамы выклікалі), дык гэта "звычайная бытавуха", проста займалася "самарэкламай". А бытавуха таму, што гэтая Алексіевіч у сваёй кнізе, па сутнасці, "ушчыльную змыкаецца з рэжымам у падыходзе да фундаментальных праблем жыцця ў іх канкрэтных праяўленнях", г. зн. занялася так "званымі памежнымі сітуацыямі", а не ўзяла ды не ўрэзала праўду-матухну: не паказала, што людзі забівалі адзін аднаго "пад нагляд дзяржавы-агрэсара", г. зн. не занялася палітыкай, палітычнай публіцыстыкай. А яшчэ лепш было б, каб самі "цынкавыя хлопчыкі" казалі прыблізна так: "Злачыны камуністычны рэжым, гэтая імперыя зла паслала мяне ў Афган..." Вось гэта і было б спраўднае дысідэнцтва і правільнае раскрыццё "фундаментальных праблем жыцця ў канкрэтных праяўленнях".

А мы, дурныя, не здагадаліся, што трэба прад'явіць такія прэтэнзіі і папярэднікам С. Алексіевіч, і ёй самой. Чыталі "Я з вогненнай вёскі..." і думалі: вось да чаго прывяла сталінская палітыка. Слухалі па "варожых галасах" "Архіпелаг ГУЛАГ", чыталі "Карнікаў" і думалі: дзе, у якой яшчэ краіне ішла такая грамадзянская вайна, вэндата на акупаванай тэрыторыі, гэта ж колькі ворагаў дзяржавы спарадзіў той рэжым? Чыталі "У вайны не жаночае аблічча" і думалі: амаль мільён жанчын ваююць, а мільёны мужчын сядзяць. Направільна пісалі гэтыя пісьменнікі: трэба было проста, біць у лоб. Не тую эстафету ўзяла ў рукі Алексіевіч, бо ні Адамовіч, ні Брыль, ні Калеснік не казалі нам проста і даходліва аб роднасці двух тыпаў талітарных рэжымаў, а шукалі, стваралі нейкія там вобразы, капаліся ў псіхалогію чалавека ў памежных сітуацыях.

Такім чынам, сп. Гучок прад'явіў пісьменнікам, перш за ўсё Алесю Адамовічу і Святлане Алексіевіч, палітычныя прэтэнзіі, а палітычнай — проста, як граблі, без памежных сітуацый і "абстрактнага гуманізму". Ён упікае пісьменніцу не за мастацкія хібныя яе творы, не мяркуючы пра гэтыя творы паводле законаў жанру, а бярэ нелітаратурна-разнаўчныя тэрміны для ацэнкі напісанага.

Вельмі непакоіць сп. Гучка праблема ўнутранай свабоды чалавека. Дык чаго ты жынеш за мяжою, калі ўнутрана свабодны? — пытаецца сп. Гучок. Вунь Уладзімір Арлоў, Рыгор Барадулін, Анатоль Вярцінскі, Радзім Гарціцкі, Ніл Гілевіч, Віктар Дашук і многія, многія іншыя — не вызджаюць. Што адказаць на гэтае пытанне? Вунь Васіль Быкаў, акадэмік Уладзімір Платонаў, Алякс Рэзаннаў і многія, многія іншыя выехалі і жывуць за мяжою. Але гэтыя імяны аўтар "Кніжкоў міра" "забыў", бо яму ідзеца пра тое, каб супрацьпаставіць рускамоўную Алексіевіч беларускамоўным аўтарам. Каб падкрэсліць творчую пераемнасць паміж рускамоўным Адамовічам і Алексіевіч, ён спецыяльна не называе імянаў Адамовічавых сааўтараў (наколькі цалкам рускамоўныя і Адамовіч, і Алексіевіч — тэма асобная). А раз Алексіевіч пастаўлена ў адзін лінгва-творчы рад з Адамовічам, дык трэба абвінавачваць яе ды ейнага папярэдніка за "памежныя сітуацыі" (беларускамоўны Брыль ці Быкава за тую ж сітуацыю сп. Гучок не вінаваціць). А яшчэ трэба дастаць для ацэнкі іхняе творчасці старое клішэ — "абстрактны гуманізм", бо ведама, што гуманізм бывае або савецкі, або сацыялістычны, што любіць можна толькі чалавека аднае з таёй расы, этнасу ці мовы. Даэтае сп. Гучок і яшчэ адно клішэ — шырокавядомае з часоў Сталіна: "касмалітычны". Атрымалі лібералы з глабалістамі... Але я не буду спрачацца са сп. Гучком пра ліберальныя каштоўнасці і глабалізацыю, бо і сам рызыкую трапіць у лік касмалітаў (па праўдзе кажучы, касмалітызм мяне сімпатывае). Таму абмяжуся толькі паўтарэннем ужо сказанага: давайце гаварыць пра творчасць без палітыкавання. І давайце, раз мы ўжо ўзяліся за пэўную літаратурную тэму, добрасумленна вывучаць біяграфіі пісьменнікаў і гісторыю тых ці іншых іхніх твораў, дэманстраваць тое, што называецца карэкцыяй.

Анатоль СІДАРЭВІЧ

Дух пячоры

чалавек, быццам датычны да культуры, літаратуры.

Ніколі не забуду, як у сакавіку 1985 года (у дзень смерці Сталіна!) на адкрытым партыйным сходзе Саюза пісьменнікаў Дзмітрыю Бугаёву і мне даводзілася нагадваць калегам, што літаратурныя спрэчкі трэба весці ў літаратурных (літаратурна-навуковых) тэрмінах, а не кідацца палітычнымі лексемамі — гэта да добра не даводзіла і не давядзе. Па іроніі лёсу і тыя аматары палітычнае лексікі, і Яўген Гучок аб'ектам для нападак абралі аднаго і таго ж самага чалавека, мастака, мысліцеля — Алеся Адамовіча.

Спачатку сп. Гучок спрабуе давесці, што творчасць Святланы Алексіевіч — няпоўна-вартасная. "Алексіевіч, — піша ён, — проста магнітафоннажурналістка". І дадае: "Гэтую эстафету ёй уручылі ў свой час Алесь Адамовіч і К...", стварыўшы "Я з вогненнай вёскі..." (Заўважу, што назва кнігі пададзена недакладна; зрэшты, і ў загаловку Гучковага артыкула праблема з пунктуацыяй: "Феномен Алексіевіч ці, Маска я вас ведаю!").

Алесь Адамовіч і кампанія — гэта яшчэ Янка Брыль ды Уладзімір Калеснік. (Можна было б згадаць і яшчэ пра аднаго Адамовічавога "кампаньёна" — Данііла Граніна, сааўтара "Благоднае кнігі"). Мець такіх папярэднікаў, скажу вам, — гонар. Але сп. Гучок кідае жменю броду ў аўтараў. "Я з вогненнай вёскі..." Яны, ці бачыце, не пра тое пісалі: "...аднабока, хай і па ўласнай ініцыятыве, але ўсё ж выконваючы сацыяльны заказ уладнага рэжыму, не паказалі другі бок, які не ў меншай меры, чым названы там, вінаваты ў развязванні вайны і які таксама нёс беларускаму насельніцтву (не народу! — аўт.) агонь, пакуты і смерць".

А яшчэ Алесь Адамовіч (ужо сам, без кампаніі) вінаваты, што, нарадзіўшыся ў Канюхах Капыльскага раёна, непадалёк ад вёскі Грозаў, дзе падчас Слуцкага паўстання быў створаны полк, нідзе не напісаў пра гэта ніводнага слова. А ў Канюхах жа пасля здушэння паўстання быў раскватараваны карны чырвонаармейскі кавалерыйскі полк, побач жа дзейнічаў санаторый для чырвонаармейцаў, у якім служылі пісьменніквы бацькі. Вось з гісторыі гэтага палка, на думку сп. Гучка, і трэба было б Адамовічу пачынаць сваіх "Карацеляў" (!).

Нездарма сп. Гучок не любіць "так званых лібералаў". Ён паводзіць сябе ў традыцыях "другога боку" і гатовы прадлісаць ледзь не кожнаму з нас, што і як трэба пісаць. Шкада, што сп. Гучок не даспеў да гэтых дырэктываў раней. Уяўляю, як ён выдае свой "сацыяльны заказ" Адамовічу, Брылю і Калесніку...

А цяпер ад палітычных прэтэнзій сп. Гучка прыродзем да літаратурна-грамадскіх фактаў, якія яму грэх не ведаць.

Хоць Адамовіч, Брыль і Калеснік (усе былі партызаны) выканалі "сацыяльны заказ", публікацыя кнігі "Я з вогненнай вёскі..." была пад пытаннем. Старшыня Дзяржкамтэта па друку Міхал Дзялец, прачытаўшы рукапіс, склаў даўжэзны пералік прэтэнзій (ці не 96). І чаму рэспандэнткі і рэспандэнты сфатаграфаваны не ў шлюбна-святочных строях, і чаму тое, і чаму гэтае?... Асабліва стараўся загадчык аддзела культуры Станіслаў Марцэлеў. Ён пажадаў, каб КДБ правярыла ўсіх апавядальнікаў — дзядзькоў і цёткаў: а ці няма сярод іх нядобранадзейных? У такім разе кніга, магчыма, ніколі не убачыла б свету, але, на шчасце, у ЦК КПБ сядзелі не толькі звышпільныя таварышы. Быў там і баявы лётчык, "хітраван стары Кузьмін" (той самы, што наasmеліў галоўнага рэдактара "Полымя" Кастуся Кірзенку надрукаваць быкаўскі "Знак бяды"). Вось пасля таго, як сакратар ЦК Аляксандр Кузьмін прачытаў кнігу, у М. Дзяльца засталася толькі два неістотныя пытанні да аўтараў. Асмялеў старшыня Дзяржкамдруку!

Хоць Адамовіч, Брыль і Калеснік выканалі "сацыяльны заказ", партыя і ўрад не

Тое ваеннае бытаванне найбольш далося ў знакі меншым сынам. Памерлі Антось і Стась. Нездароўчы Міша. Бываў я ў спаленых Вялікіх Прусах, Жавалках і Калодзезным Капыльскага раёна, у Арэхаўе Маларыцкага раёна, а ў спаленых Радзеежы і Навалесці таго ж раёна настаўнічаў і жыў (у школе вучыліся дзеці і са спаленага Хмелішча). Якраз у той час публікаваў кнігу Адамовіча, Брыля і Калеснікі. Я даваў чытаць тыя тэксты людзям, якія перажылі трагедыю, і зрабіў выснову: кнігу гэтую нельга чытаць ні большым сынам бабы Сцепкі, ні яе дочкам — Уладзю, Івану, Надзі і Зоні: яны наплакаліся, нагаваліся. Гэтая кніга хутэй для бабы Сцепчыных унукаў (іх дваццаць чатыры), праўнікаў і прапраўнікаў, для тых, хто не зведаў жахаў вайны, хто чулы сэрцам. Гэтая кніга — і напамін, і папярэджанне.

Адамовіч, Брыль і Калеснік записвалі на стужкі ўсё, што расказвалі дзядзькі і цёткі, аднак перш чым аддаць стужкі ў архіў, сее-тое сцерлі з іх. І перш за ўсё — апавяданні пра тое, як беларускія вёскі палілі чырвоныя партызаны. Янка Брыль перанёс гэтыя апавяданні сабе ў нататнік, а калі настаў іншы час, записі апублікаваў. Потым ужо за тэму ўзяліся маладзейшыя (няхай сп. Гучок пагартае падшыўкі "Нашае Нівы").

Пісаць пра героіку партызанскай барацьбы было шмат ахвотнікаў. Калі пачытаць успаміны партызанскіх камандзіраў і камісараў ды заняцца статыстыкай паводле іх, дык мусіць атрымаецца, што вермахт не даставіў на фронт ніводнага танка і ніводнага салдата. А Уладзімір Калеснік яшчэ ў першай палавіне 80-х гг. (да таго, як ва ўсіх разв'язалася рызыка са здольнасці партызанаў ваяваць з рэгулярнай арміяй (эсэ "Час вызвалення"). Але да таго, як прыйшла Чырвоная Армія, партызанаў ледзь не з усяе Беларусі кінулі на Віцебшчыну — для "стратэгічнага ўзаемадзеяння з фронтам". Пра гэта зняў фільм "Полымя". "Герайчы бок падзей, — пісаў Адамовіч, — адлюстраваны старанна, пра астатняе ў той час аўтары кінафільма расказаць не пасмелі". Далей пісьменнік ставіць праблему: "Начальнік Цэнтральнага штаба партызанскага руху П. К. Панамарэнка ў сваіх успамінах хаця і апісаў гэту аперацыю, ніяк не тлумачыць: чаму партызан у час не абвясцілі, калі яны самі апынуліся ў "мяшкі", што агульная ўзгодненая аперацыя адмяняецца?". І яшчэ: "Наўмысна гэта Сталін падстроіў?" Аўтар не дае ні сцвярдальнага, ні адмоўнага адказу на гэтае пытанне. Чаму б сп. Гучку не даследаваць праблему?

Сп. Гучок, выяўляецца, не ведае творчае гісторыі кнігі "Я з вогненнай вёскі..." Складваецца ўражанне, што ён не ведае і дэталей біяграфіі Алеся Адамовіча. Пісьменнікаў бацька, Міхал Іосіфаўіч, быў у тым чырвонаармейскім санаторыі практыкантам. Сын у яго і Ганны Мітрафанавы нарадзіўся ў 1927 г., а ў 1928-м малады муж і жонка былі ўжо ў Глушы (Глушкі раён). Алесь Адамовіч убачыў Канюхі праездом адзін-адзіны раз, ды тое праездом. Спецыяльна такі маршрут выбраў — цягнула туды, дзе нарадзіўся. Дык калі ён мог бачыць і чуць удзельнікаў ці сведкаў Слуцкага паўстання?

Дамо волю ўяўленню. Студэнт (аспірант, кандыдат, доктар, прафесар) Адамовіч прыязджае ў Грозаў і, выйшаўшы з аўтобуса, пачынае распсыткі: "А ці не ведаеце вы, хто браў удзел або памятае Слуцкае паўстанне?" Або вось Адамовіч, Брыль і Калеснік распытаюць у бабўль і дзядоў: "А нашы партызаны вас не крывілі, не рабавалі?" Цікава, як хутка скончыліся б гэтыя экспедыцыі? (Чым яны скончыліся б — вядома). Калі сп. Гучок не ведае, дык я магу яму расказаць, што такое палітычны сыск у СССР: як працягаюць і перададуць у КДБ пакінутыя табою ў шуфлядзе рабочага стала дзённік, як наладзяць у цябе на кватэры вобшык, як дырэктар школы, у якой ты працуеш, данясе

ты ліст да з'езда пісьменнікаў. Не паспелі Адамовіч з Быкавым спаткацца з Салжаніцыным у Маскве, як пра гэта ўжо ведаў сакратар ЦК КПБ Станіслаў Пілатовіч і палітэфанавы Максіму Танку. (Быкава — ён сам мне апавядаў — правакавалі. У ліст ягонага італьянскага сябра падкладвалі антысавецкі тэкст і чакалі, прынясе пісьменнік тую ўлетку ці не. Прыносіў, а не прынёс бы — наладзілі б вобшык і прыпісалі б калі не "изготовление", дык "хранение". Знішчыць? А дакажы, што ты знішчыў, а не перадаў каму яшчэ). Запрашалі Адамовіча і на яседы, дзе спраўна працаваў магнітафон (пра гэта Ігару Дзядкову, Аляксандру Станюту і мне апавядаў сам пісьменнік у маскоўскім Цэнтральным доме літаратара). Алесь Міхайлавіч, калі яго, "непадпісанта", выжылі з Масквы, на адно з запрашэнняў не адгукнуўся. І меў рацыю: госці "пагарэлі". А вось мой настаўнік, выдатны спецыяліст у тэорыі пазнання Вячаслаў Сцецін папаўся. Калі ягоны бацька — стары камуніст — пайшоў у ЦК КПБ высвятляць, за што пераследуюць сына, там шчыранька казалі, што сын гаворыць лішняе, што маеца магнітны запис... І Сцецін і Адамовіч мусілі ратавацца ў Маскве (праўда, і час быў іншы).

Калі чытаеш маладых і не надта (як сп. Гучок) аўтараў з іх дэкарамі пісьменнікам старэйшага пакалення, дык складаецца ўражанне, што ўся віна "дзядоў" у тым, што яны не выступалі з адкрытым забралам. Нобелеўскі лаўрэат Салжаніцын выступіў... Выступіў і тройчы герой, невяізыны, "носьбіт сакрэтаў" Андрэй Сахараў... Гучныя імяны або не ратавалі, або ратавалі слаба. Ваенныя заслугі — таксама (генерал Пятро Грыгарэнка).

Выступіў бы Адамовіч... І павёз бы з сабою за мяжу ці ў мардоўскія лагеры архіў Максіма Гарцэкага? А на варштаце ў Алеся Міхайлавіча ляжала распачатая кніга "Браму скарбаў сваіх адчыняю..." (Дзмітрый Бугаёў значэнне гэтае працы раскрыў ужо ў загаловку свае рэцэнзіі — "Вяртанне класіка"). А яшчэ Адамовіч напісаў раман "Карнікі" (выйшаў у 1980 г.), але раздзел "Дублер" — пра Сталіна — прыхоўваў да лепшае пары (дзесяць гадоў давядлося чакаць). Ну, да хто грукаўся б у кабінет Гарбачова пасля чарнобыльскай катастрофы? Не Слюнькоў жа (гл. кніжку А. Адамовіча "Апаліпсіс па графіку").

Не далі б павесці архівы і Калесніку, а ён у той час рыхтаваў кнігу "Ветразі Адыея" — пра Уладзіміра Жылку, яшчэ аднаго забітага пісьменніка.

Хочам мы таго ці не, але мусім прызнацца, што пасля смерці Адамовіча, Калеснікі і — дадам... Рыгора Бярозкіна не з'явіліся ў нашым літаратурнаўстве і крытыцы новыя асобы, роўныя ім паводле свайго маштабу.

Мусіць, адзін Брыль усё сваё мог павесці ці то на Усход, ці то на Запад (амаль адначасова з "магнітафоннажурналісцкай" кнігаю друкуе "Ніжнія Байдуны" і, мабыць, задумаў "Золак, убачаны здалёк"). Праўда, і гэты не ўтрымаўся, пайшоў у крытыкі ды паміж дзвюма аповесцямі напісаў, што ён думае пра некаторых жывых карыфеяў сацрэлізму, а яму "Літаратурное обозрение" апяртыўна (на вокладцы) ушыла аб'ектыўзм ("не замай нашых!").

А цяпер — пра пісьменніцу, якая ўзяла эстафету з рук Адамовіча, Брыля і Калеснікі. Сп. Гучок спрабуе напісаць вобраз прайдзісветкі. Мы ж усё добра ведаем, што з трох ці то чатырох мінскіх выдавецтваў Святлане Алексіевіч і тэлефанавалі, і пісалі: калі ласка, прынясіце кнігу "Цынкавыя хлопчыкі", мы яе надрукуем на лепшай паперы ў сцільна тэрміны. Але "магнітафоннажурналістка", якая, як і яе папярэднікі, акцэнтуюе ўвагу "на так званых памежных сітуацыях" (а навошта нам яны?), гуляе "ў забаранялаўку": пажалілася

Тры алавяданні

Збудзіў гонар за нашу гісторыю

Грамадска-асветніцкі клуб "Спадчына", які з самага пачатку яго стварэння ўзначальвае шчыры руплівец беларускай нацыянальнай ідэі Анатоль Белы, нядаўна зладзіў у Доме літаратара вечар памяці вядомага гісторыка Міколы Ермаловіча.

Гадвіна з дня смерці Міколы Іванавіча склікала яго сяброў, аднадумцаў, калег па навуковай дзейнасці.

Адкрываючы вечарыну в. а. старшыні Саюза беларускіх пісьмennisкаў Вольга Іпатава зазначыла, што Мікола Ермаловіч абудзіў гонар за нашу гісторыю, вывеў яе са змроку. "Гэта быў чуйны сэрцам чалавек, гісторык, інтэлігент. У свой час ён падтрымаў мяне ў часопісе "Полымя" — ухваліў маю першую пражайцеўскую аповесць на гістарычную тэму. З тае пары я ў энерга-інфармацыйным полі Міколы Ермаловіча".

Старшыня "Спадчыны" Анатоль Белы ў працу выступіў спыніўся на феномене Міколы Іванавіча як гісторыка, грамадзяніна.

— Мікола Ермаловіч, — зазначыў Белы, — ачысціў гісторыю Айчыны ад фальшу, напластаванай ненавуковага характару.

Успамінамі пра гісторыка падзяліўся прафесар Язэп Юхо, які справу, што здзейсніў Мікола Ермаловіч, яго асабіста ацаніў так: сінтэз гісторыка і пісьмennisка. Хораша і пранікнёна згадваў пра Міколу Іванавіча гісторыкі-навукоўцы.

Прафесар Мікалай Сташкевіч:

— Ідэі, якія падаў Ермаловіч, — сёння жывуць, натхняюць гісторыкаў цяперашняй явы.

Кандыдат гістарычных навук Віталь Скалабан:

— Творчая праца Міколы Іванавіча — старонка ў айчынінай гістарыяграфіі. Асэнсаванне яго спадчыны патрабуе скрупулёзнага вывучэння. Урокі Ермаловіча — паказальныя. Ён нават змог скарыстаць ідэалагічна тагачаснай афіцыйнай улады, ды ўвогуле яе ідэалогію, каб выказаць свае погляды на айчынінны гісторыю і культуру.

На вечарыне з прысутнымі падзяліліся сваімі ўспамінамі пісьмennisкі Аляксандр Петрашкевіч і Генрых Далідовіч.

Напрыканцы імпрэзы адбылася прэзентацыя палатна-партрэта сліннага гісторыка. Мастак Аляксандр Цыркуноў ва ўласцівай яму манеры ўвасобіў Ермаловіча як сівал грамадзянскай пазіцыі, сапраўднага Беларуса.

І. ІВАНОВ

Заспявай мне песню...

ЗБОРКІ
НАШЫХ БЕЛАРУСЬСКИХ ПЕСНЯК

НІСЕК
2011

Зборкі з рамантычнай музыкай — адны з самых паспяхоўных у камерцыйным сэнсе.

Так ужо ўладкаваны чалавек: калі ён закахаўся, то яму патрэбна адпаведная музычная атмасфера. Ствараць такую атмасферу вырашылі дапамагчы выдаўцы зборкі беларускай лірычнай рок- і поп-музыкі "More каханьня" ("Больш каханьня").

Для ажыццяўлення гэтага праекта былі выкарыстаны запісы толькі айчыніных выканаўцаў розных напрамкаў ад фолка да гранжа. Галоўнае, што тэма каханьня, маладосці, вясны, свята, святага Валянціна аб'ядноўвае слухачоў зборніка.

Добра, што новы рэліз стаў дэбютным для маладых выканаўцаў: гуртоў "Цмокі", "Харлі", гурта з Польшчы "Jacques de Lovsse".

Акрамя песень, непасрэдна на тэму каханьня, на зборцы шмат нумароў з танцавальнай музыкай. Да такіх аднесці трэба кампазіцыі з гуртоў "Без білета", "Крама", "Long Play", а таксама знакамітага "Палаца", які дэбютуе дэс-рэміксам "Канюшня" з ды-дэем Ray-Xвісевичам.

Але рамантычную атмасферу зборніка найбольш ярка падкрэсліваюць выканаўцы, для якіх лірыка — значны складнік іх творчасці. Таму так арганічна гучаць тут песні і апрацоўкі "Квіві", "Новага Неба", "Белага сну" з Беластанічычы...

Асобным дадаткам у касету ўкладваецца супрацьзачаткавы сродак фірмы "Life Styles" — сімвал адказнасці ў каханні. Менавіта гэтая фірма і стала спонсарам выдання зборкі "More каханьня".

А. МІТРАНОВІЧ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9)

Далей пажадана не траціць часу на пустыя мудраванні і падумаць, што ўручыць незабыўнаму шэфу і мужу маёй палюбоўніцы Рыгору Сцяпанавічу. Можна, рогі? Не смешна. Ён зробіць з іх вешалку, на якой у бліжэйшыя асеннія месяцы раз у тыдзень я буду пакідаць сваю куртку. І штораз перад тым, як пацешыцца з ягонай красуняю, буду дакараць сябе ў думках, які я падлюга і нягоднік: спакушаю жонку шэфа без аніякага сораму. Зрэшты, годзе займацца самавыхаваннем — збіўся з сюжэта. Што там з хлопцамі? Яшчэ катаюцца? Пара тармазіць.

— Усё, спектакль скончыўся, — заявіў старэйшы брат. — Паркуемся.

"Здаецца, жывы, — абмацаў сябе малодшы. — Вось гэта пакатаўся. На ўсё жыццё запомню!"

— Ну што, набраўся страху? — злез з матацыкла старэйшы. — Бачу, вочы па яблыку.

— Ды не, — малодшы стараўся быць зусім спакойным. — Усё нармальна. Амаль як на веласіпедзе, толькі з гары.

— На веласіпедзе, кажаш? — засумняваўся старэйшы. — А самому за руль сесці не хочацца? Я пакажу, як кіраваць.

— Праўда? — не паверыў малодшы.

выказаў здагадку: "Напэўна, самому кіраваць матацыклам не так страшна, як ёхаць ззаду?"

— Сядай на маё месца, — пачаў старэйшы першы ўрок. — Бліжэй да руля. Па-блатному будзеш ездзіць, як навучышыся. Цяпер пакруці ручку газу, адчуў яе. Націсні на тармазы, прывыкай да педалю.

Нешта я заважаўся з хлопцамі. Час бегчы на імяніны боса.

У кватэру на трэцім паверсе аднаго з самых прэстыжных дамоў горада ўляцеў з дзяжурнаю, да вушэй, усмешкаю. Віншаванне загадзя амаль слова ў слова спісаў (прыдумваць не было часу) з аднае паштоўкі, прысланай летась пад нейкае свята:

— Дарагі (памяняў імя і імя па-бацьку) Рыгор Сцяпанавіч! Ад усяго сэрца ("Так, — прызнаўся сабе, — сэрца якраз жа ў мяне і няма") віншую вас з юбілеем. У гэты радасны для ўсіх нас (ой, ці для ўсіх?) дзень хацелася б пажадаць вам вялікіх поспехаў у працы, моцнага здароўя (пры гэтым стандартным пажаданні ў мяне чамусьці пачаў заплятацца язык) і доўгіх гадоў жыцця!.. Тут жа сам сабе зазначыў: "Крый Божа, тым болей — з такою жонкаю."

Перакульваючы ў рот чарку, зноў успомніў пра матацыклістаў.

— Цяпер адзін зможа паехаць? — глянуў старэйшы брат на малодшага пасля таго, як тры гадзіны запар трэніраваў яго на пусты непалёк ад дому.

— Што ты пытаешся? — усклікнуў малодшы. — Сам жа бачыш, я ўжо 0-го-го як ваджу!

— Думаеш? — пахітаў галавою старэйшы. — Што ж, паглядзім. Пакуль — толькі да нашага дома і назад. Зразумей?

— Зразумеў. Рукі, праўда, крыху дрыжаць, напэўна, з непрывычкі. Так і быць, кругоў пяць яшчэ тут зраблю, а пасля рызыкну па вуліцы.

— Добра, трэніруйся. Галоўнае — адпрацуй да аўтаматызму пераклучэнне хуткасцей. потым — не зблытай пярэдні тормаз з заднім, а то вылеціш уперад галавою. Упавароты старайся ўваходзіць больш упэўнена...

Пакуль малодшы брат вадзіў да бляску тэхніку ваджэння, тосты ў гонар Рыгора Сцяпанавіча пайшлі па другім крузе. Да майго чарговага выступлення было далёка, і я спусціўся (здавалася, незаўважна) у двор — падыхаць свежым паветрам. Амаль адразу ж, услед выбегла і яна.

— Не глядзі на мяне гэтак, — кінула, пераняўшы мой занепакоены позірк. — Чаго захаляваўся? Я ўсё прадугледзела. Сказала мужу: пакуль падаваць гарачае, хачу спакойна пакурыць. А за стол яшчэ не садзяцца: бачыш, у лоджы поўна гасцей!..

У пад'ездзе, калі мы вярталіся ў дом,

яна схопіла мяне за плечы, прыхінула да сяня.

— Абдымі, — прашаптала, заплочуваючы вочы. — Я хачу цябе.

"Вар'ятка! Убачаць жа! Дальбог, убачаць! — пранеслася ў маёй галаве. — Няўжо не разумее? У нас жа сем'і, дзеці. Пазабавляліся, пацешыліся і — хопіць".

— Ціха, супакойся, — узяў яе за рукі. — Дачакайся панядзелка. Я ў абед вырвуся. Абяцаю.

— Ніякіх панядзелкаў. Хачу цябе зараз, кожны дзень, заўсёды, усё жыццё.

"Сапраўды звар'яцела, — занерваваўся я. — Што рабіць? Як супакойць яе?"

— Абяцаю, — прыціснуў да сябе. — У панядзелак прыеду, сядзем, усё абдумаем і...

— Ніякіх "і"! Я не веру! Я не дачакаюся! — перабіла яна. — Я больш не магу чакаць!

Не стрываў:

— Усё! Хопіць! Пусці! — лёгенька адштурхнуў яе і ступіў да выхаду. Алтуль — на вуліцу. На другім баку — стаянка таксі. Машыны ёсць! Яшчэ пару метраў і я — вольны. Яна вернецца ладому, жыццё пойдзе сваёй чарадою, і вечар скончыцца без скандалу.

Імгненна ўсвядоміўшы, што засталася адна, яна рванулася ўслед. "Спыніце яго!" — закрычала ў роспачы.

Захапіўся, дабегаўся. Зусім забыўся на сюжэт. Як там мае хлопцы?

— Значыць, дамовіліся, — нагадаў старэйшы брат малодшаму, — толькі муды і назад. Калі будзеш праязджаць паўз наш дом, на вокны не паглядвай — чаго добрага, у слуп урэжашся.

Малодшы сядзеў за рулём, падгазоўваў і старэйшага не слухаў. Ён паверыў у свае сілы і думаў толькі пра адно: хутчэй у бой. Паказаць старэйшаму, што можа не проста праехаць, прасунуцца чарапахай. Не! Ён праляціць эфектна, як сапраўдны гошчык малодшы газануў, сарваўся з месца і паімаў. Пад'язджаючы да свайго дома, яшчэ здалёк выглядзеў знаёмых вокны. "Вунь, нашы, — сказаў сабе. — Можна, там і мама стаіць? Махну рукою: салют, мама! От, здзівіцца!"

Але мама не здзівілася: у яе былі іншыя клопаты. Яна выбегла на вуліцу, павяла вачыма: "Дзе ён? У таксі сядзе!" Рванулася пад пераход...

Матацыкліст, што нёсся на жоўтае вока святлафора, нават не паспрабаваў аб'ехаць яе або прытармазіць. Загледзеўся на вокны...

Удар! Яго выкінула з сядла. Праляцеўшы з дзесятак метраў у паветры, ён пакаціўся па зямлі. Хлопцу пашанцавала: упаў на зялёную паласу, што падзяляе вулічны рух. Жанчыну ж матацыкл кіннуў на слуп святлафора. Выпяўшыся аб яго галавой, яна страціла прытомнасць...

Малодшы толькі падрапаў аб зямлю твар ды парваў адзенне. Падняўся. Цьмяна ўсведамляючы, што кагосьці збіў, пасунуўся слепа да злашчаснага пераходу. Ля святлафорнага слупа скалачуўся: на асфальце ніцма ляжала жанчына. Яе галава залівалася крывёю...

Я апынуўся ў таксі за лічаных імгненняў да гэтых падзей, нічога пра іх не ведаў і вячэрняму званку не здзівіўся. Аднак тэлефанавала не яна. Яна ўжо болей ніколі не патэлефануе. І мне — паверце — не прыйдзе ў галаву эксперыментаванне з прыдумваннем апавяданняў. Варта толькі класіфікаваць сюжэт, як д'ябал увасабляе яго ў жыццё...

У кватэры на трэцім паверсе аднаго з самых прэстыжных дамоў горада яны цяпер жывуць утрое: бацька і два сыны.

Гэта не балюча

I

Я НЕ МОГ ШТО-НЕБУДЗЬ РАС-ТЛУМАЧЫЦЬ АБО СКАЗАЦЬ: "Ты — нябожчык!" Як бы вы самі ўспрынялі такі пасаж: "Малады чалавек (мужчына, жанчына, дзяўчына ці роднае "Гэй, ты!", нарэшце!), хацеў бы папярэдзіць, што жыць вам засталося не больш за год. Не глядзіце на мяне, як на вар'ята,

і не спрабуйце раскрыць рот і пра нешта спытацца. Я не ведаю, колькі дакладна часу адвёў вам Усявышні — хвіліну, гадзіну, дзень ці месяц, але пэўна — не болей за год!"

Навошта, адкуль нарадзілася, узнікла, усялялася ў мяне гэтая здольнасць прадчуваць смерць? Не сваю — чужую. Як вызначаю, што менавіта гэты няшчасны альбо няшчасная (ці не ўсё роўна?) — з тых, каму засталося жыць меней за год? Не ведаю.

Лу па шырокай шматлюднай вуліцы і здзіўляюся: асуджаных не так ужо й мала! Яны быццам апякаюцца аб мой позірк, кідаюцца ад мяне, паскараюць крок і знікаюць. Але куды б яны ні кіраваліся, куды б ні ішлі, мне вядомы іх канечны маршрут, апошняя рыса, фінал, а прасцей — бліжэйшая яго непазбежнасць.

Чым тыя, каму засталося жыць меней за год, адрозніваюцца ад іншых? Як я распознаю іх? Зноў жа — не ведаю. А хацеў бы знаць! Хто я? Адкуль узнік, хто надзяліў мяне гэтым жудасным самазайчымым дарам?

II

Я НЕ МОГ ШТО-НЕБУДЗЬ РАС-ТЛУМАЧЫЦЬ АБО СКАЗАЦЬ. Загаварыў ён. Амаль закрычаў. Нечакана, з налёту. Хрып нагадваў рыпенне веснічак у юдавым доме. Разам з голасам з рота вырваўся смурод мяртважычыны.

— А, новенькі, цёпленькі, яшчэ не адукаваны? Захапляешся вялікім, невядома кім далёным табе ўсемагутным дарам? Давай, давай, пакуль што — балдзей, цешся! Першыя дні ўсе на сёмым небе. Язык, нябось, свярбіць? Так і хочацца пахваліцца, раззваніць усім? Угадаў? Прызнавайся, не маўчы. Хвалюешся? Не бойся. І не спадзявайся што-небудзь змяніць. Усё па плане. Увесь свет па плане. Здзіўлены? Гэта праўда, павер. Выпадковасцей не бывае. Ведай: пад канец падарожжа і ты будзеш кідацца ад навечкоў. Не нейкім там няшчасным меней за год засталося, а акурат нам — мне і табе. Гэта значыць, ты — наш, ты ўвайшоў у круг, пераступіў рысу, трапіў на адваротны бок.

Таму ты і ёсць пасвячоны. Не толькі ты, але і ўсе, каму засталося меней за год, ведаюць праўду пра сябе. Ведаюць, але маўчаць. І рота ніколі не разываецца. Пад страшнымі катаваннямі не прызнаюцца. Дзеля сваіх блізкіх і дзеля саміх сябе. Ёсць закон, правіла, прынцып: балбатун памірае датэрмінова, раней прызначанага часу. Памірае ў пакутах, у полымі, у пекле. А хто хоча трапіць у пекла? Ты?!

Упамін пра пекла змусіў мяне здрыгануцца ад жахлівай фантастычнай здагадкі: я пазнаю тых, каму засталося жыць меней за год, таму, што стаў для іх сваім. Я свой, такі самы, як яны, ужо калею, амаль нябожчык? І ніхто з іх не гаворыць пра гэта, не крычыць. Не хочучь, баяцца адыходзіць раней. Тым болей — у пекла. Але гэта яны не хочуць — нармальныя, звычайныя, якіх большыня. Мне ж карта па жыцці выпала іншая.

— А хіба ты — хочаш?! — адказаў я пытаннем на пытанне. Ён анімеў ад такога нахабства. Яшчэ ў маленстве я засвоіў: нечаканасць — галоўнае, з чаго складаецца перамога. — Ты хіба не прагнеш помсты?! Не імкнешся да справядлівасці? Не? Хочаш спакойна дажываць і ўсё? Навошта? Не ведаеш? А я ведаю! Ёсць мэта! Найвышэйшая! Галоўная! Самая першая! Аснова, падмурак, сэнс жыцця!

— Жыцця? — ачнуўся крыкун. — Ну не! З жыццём у цябе зараз будуць праблемы! Не будзе ў цябе жыцця!

Ён пайшоў на мяне. Чамусьці я гэтага чакаў...

III

Я НЕ МОГ ШТО-НЕБУДЗЬ РАС-ТЛУМАЧЫЦЬ АБО СКАЗАЦЬ. Але мог — дзейнічаць. І першы схопіў яго за горла. Што будзе, калі ён памрэ раней часу і не з-за свайго доўгага языка, а ад маёй рукі? Я заб'ю злога вестуна і за-

крычу, выкрыю сябе: "Людзі, мне за-сталося жыць меней за год! Ведайце: яшчэ за год да смерці асуджаны на гэта знаюць усё, але маўчаць!" Пасля такога самавыкрышша, думаю, пекла мне забяспечана. А гэта — галоўнае, тое, да чаго я імкнуся: трапіць да юдаў, у апраметную. Знайсці там забойцу бацькі! Вось мэта жыцця! Паўтараю: кроў — за кроў, смерць — за смерць! Але "смерць — за смерць" не атрымліваецца. Я спазніўся. Цягнік пяцідзясятых пайшоў. Застаецца кроў — за кроў, кара — за кару, пакуты — за пакуты. Зло павінна быць пакарана, адпомшчана.

Пальцы сціснулі кволае горла. Яму, па ўсім, і сапраўды заставалася не болей за год. Ён быў вышэйшы за мяне, на выгляд дужэйшы, але дарма спрабаваў адарваць ад сябе мае рукі — нумар з абаронаю не прайшоў. Мае пазногці ўсё глыбей упіваліся ў ягоную шыю. Правы ўказальны палец намацаў калдык, падчапіў яго, націснуў — і вочы высокага палезлі з вачніц. Жоўтыя з зялёным ваніты змяілі выслізнулі з ягонага рота. Я адпусціў калдык, ён абваў. Змяя, як пацук, адпаўзла...

Цяпер мара збудзецца. Я — забойца ды плюс яшчэ выдаў сябе. Усё зроблена з запасам. Павінен трапіць туды, куды імкнуўся. Заслужыў, дамогся, маю права. Да што там права — я абавязаны сустрэцца з забойцам бацькі. Дзякуй табе, крыкун, дзякуй!

IV

Я НЕ МОГ ШТО-НЕБУДЗЬ РАС-ТЛУМАЧЫЦЬ АБО СКАЗАЦЬ. Нешта ляцела, вісцэла, набліжалася да мяне. Смерць? Зноў? Адскокчыў, прыпаў да зямлі, замёр. Тое высклівае "нешта" прамагнулася, але паспела зрэагаваць, згрупавацца, перакаціцца, устаць. Загарлапаніла, залямантавала. Яшчэ адзін крыкун?

— Падла! Цяпер табе засталася меней за гадзіну. Ты пазбавіў мяне асалоды назіраць, сачыць, валачыцца за табою. Не хацелася забіваць цябе адразу. Думаў — падурэм, пабегаем, падушамся. Але ты не пакінуў мне выбару. Ведаеш, хто ты? Нябожчык? Не! Ты — мой духоўны двойнік. Я той, каму засталася меней за месяц. Ты прыйшоў змяніць мяне. Але, выбачай, гэтае права трэба заваяваць. Калі я заб'ю цябе, дык зноў стану тым, каму меней за год. Бачыш, я не хачу з наскоку. Няхай усё рашае сумленны паядынак. Такі закон. Уставай, дарагая кожная хвіліна. Цябе павінен пакараць я, а не Усевышні. Мне трэба паспець да ягонага прыходу.

"Паядынак дык паядынак! — прыкідваў я. — Гэтага за горла не схопіш — галава адразу пераходзіць у плечы, валасы густыя, доўгія". Я схопіў яго акурат за валасы. Пяцярніч. Прыліп, прысмактаўся. Рвануў уніз. "Ну, падла!" — заехаў нагою яму ў жывот. Ён ірвануўся, адскокчыў, завішчэў:

— Паскуда! Я прыкончу цябе! Ты будзеш трэці. І тады я вярнуся на той бок.

— Не вярнешся! — я выдзер у саперніка жмут валасоў і кінуўся ўсім целам яму ў ногі. Інерцыя, памножаная на лютасць, памагла зваліць долу аграмадную тушу. Дабраўра да горла. Душыў. Галоўнае — душыць! Гэта ў мяне добра атрымліваецца. Пальцы сціснуліся. Цяпер разумею, чаму гэтак цяжка адарваць бульдога ад шыі ахвяры.

V

Я НЕ МОГ ШТО-НЕБУДЗЬ РАС-ТЛУМАЧЫЦЬ АБО СКАЗАЦЬ. Я ўвайшоў у ноч, у холад, у нікуды, у пекла. Я ведаў, што знарок апынуўся тут першым. Супраць праваў. Супраць усіх. Я адзін. Мяне не павінна быць. Я выпадковасць, якой не бывае.

Вочы звякліся з цемраю і ўлавлілі ўдалечыні мігатлівы агеньчык. Цяпельца, ці што, гарэла сінім полымем? Хацелася палысці, але нешта падказвала: не спяняйся, засвяціцца заўсёды паспееш. Галоўнае — знайсці забойцу, учыніць яму допыт. Няспешна, спакваля плаваць-іраваць ірада на часткі. Катаваць, катаваць, катаваць! Кожны падлюга павінен ведаць: за свае паскудныя справы — адкажа. Рана ці позна адчуе, што ён у кіпячым катле. Рана ці позна па ягоным горле палецця расплаўлены метал. Рана ці позна з яго здзяруць

скуру, вырвуць ягоны адростак. Ад такіх не павінна заставацца нашчадкаў. Такіх грэба вынішчаць пад карань. Дзеля гэтага я сышоў у пекла. Пара пачынаць селекцыю. Пара.

І рушыў на сіні агеньчык.

VI

Я НЕ МОГ ШТО-НЕБУДЗЬ РАС-ТЛУМАЧЫЦЬ АБО СКАЗАЦЬ. Дзевятыя суткі, брудны і потны, я поўзаў па камянях. Агеньчык то набліжаўся, то аддаляўся. Нейкім іудам я дапяў да яго — падмануўшы, зайшоўшы з тылу. Сіняе святло струменілася з пачоры. Я ступіў туды. Так, іх катавалі ў аграмадных пачорах-норах. Яны паразвучваліся гаварыць. Вісцэлі, мычэлі, плакалі, малілі, душыліся сваёю крывёю, слінаю, ванітамі і не паміралі.

Мне пашчасціла застацца незаўважаным, хоць было імгненне, калі ледзь не выдаў сябе. Убачыў бацькавага забойцу. Ён ляжаў, распяты на каменным доле. Я ведаў, што гэтак кладуць асабліва стараных, выслужлівых катаў. У роце юды тырчала лейка. Выканаўца-служба нёс коўш з расплаўленай смаляю. Коўш разбураў мае планы. Я хачеў, каб падлюга загаварыў перад знікненнем. Як перашкодзіць выканаўцу? Бачу: ён спыніўся, прыслухоўваецца. Няўжо ўчуў мяне? Ціха! Ляжаць, не варушыцца, злішча з зямлёю, з пачораю, з пеклам. Выканаўца-служба азіраўся. Накіраваўся да мяне? Не, павярнуў да выхаду. Смала астыла, ці што?

Час ішоў. Імгненні адлічвала сэрца. Выканаўца не вяртаўся. У яго перадышка? Дзіўна. Я асмялеў, падняўся, зняў з пояса кімляк з вадкасцю. Гэта была не простая вадкасць. Ад яе малекулы распадаюцца на атамы. Яна ператварае жывое ў хімію, у перыядычную табліцу, у нішто.

Пякельнай вадкасці не пашкадаваў. Выліў усю. На ногі. Не спяшаўся. Ён, як і ўсе, толькі мычэў і з мальбою вылупліваў на мяне вочы. Ён прайшоў кругі пекла і ўжо нічому не здзіўляўся. Хацеў знікнуць, позіркам маліў аб гэтым. І я яму дапамог. Дапамог бацькаваму забойцу. Нашы жаданні дзіўным чынам супалі. Такое бывае. У пекле.

— Раскажы, як катаваў бацьку, — падступіўся я да мэты свайго візіту. — Што шпэчаш? Не катаваў? А чаму ён падпісаў відавочную хлусню? Білі? Ужо "мы"? Яшчэ нехта, не ты адзін? Збіванне да смерці — гэта, па-твойму, не катаванне?

Я даў сабе волю — стаў асыпаць юду пракляццямі. Апамятаўся, калі той пачаў раставаць. Растварыліся ступні, калені, адростак, жывот, грудзі. Апошняя рассыпалася галава.

Гэтага моманту я чакаў. Гэта быў галоўны момант у маім жыцці. Яго не было правароніць. Ад юды адлучалася душа. Яна паляцела б шукаць сабе новае цела. Гэтага я не мог дапусціць.

Душа ўсплыла і збіралася змыцца. Я гэта прадбачыў і падпаліў гадзючае воблака — шпурнуў у яго палаючае палена. Воблака ўспыхнула і, перш чым знікнуць, абпаліла мяне. Гэта было апошняе паскудства, якое учыніла душа забойцы.

VII

Я НЕ МОГ ШТО-НЕБУДЗЬ РАС-ТЛУМАЧЫЦЬ АБО СКАЗАЦЬ. Я ўзяўцеў, праваліўся, знікнуў, узнік, прагнуўся — спаў. Расплюшчыў вочы. Дома. Зноў. Чаму? Як вярнуўся? Што зрабіў апошняе? Спаліў гада? Гэта быў сон? Не ведаю. Што было яшчэ? Два забойствы? Ірад быў трэці? Я забіў трох і вярнуўся на гэты бок. Пераступіў рысу. Шкада! Сон гэта, ці не сон?

— О, мы зрабілі ласку прагнуцца, — зазірнула ў спальню жонка. Падышла, выцерла мой узмакрэлы ад поту твар. Пасміхнулася: — Харошы ты мой! — Памачала, ці не развязалася за ноч вяртоўка. Не развязалася, да крыві ўпіліся ў мае запяці: "Праклінаю цябе!" Жонка пасміхнулася, прашаптала: — Ты, мой дарагі і каханы, трэці. Мы абое робім добрую справу. Ты — адпомшчу за бацьку, я — адпомшчу за дзета!

Нож увайшоў мне проста ў сэрца. Зусім не балюча, калі ў вас разрываецца сэрца. Цяпер я гэта ведаю!

"Радуюся кожнаму таленту"

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3)

адмаўляць аўтарам, у якіх, як кажуць, нешта ёсць. У камісіі людзі добразычлівыя, разам з тым патрабавальныя, у іх толькі адзін клопат — падтрымаць таленавітых людзей, што ідуць у літаратуру. І кожны член камісіі ўважліва сочыць за далейшымі творчымі крокамі прынятых. Радуюся іх адметным творам, засмучаемся няўдачамі.

Пры абмеркаванні звяртаем увагу, у якіх перыядычных выданнях друкаваўся аўтар. Гэта вельмі аб'ектыўны фактар, паколькі сёння літаратурна-мастацкія выданні, перш за ўсё "Полымя", "Нёман", "Маладосць", "ЛіМ" засталіся адзінымі сур'ёзнымі адрэзаламі творчага кантролю ў нашай літаратуры. На вялікі жаль, некалі рэспектабельнае выдавецтва "Мастацкая літаратура" па меры камерцыялізацыі усё губляе і губляе статус саліднага АТК. Як і наш літаратурна-крытычны цэх, які практычна перастаў адсочваць сучасны літаратурны працэс, хоць амаль палова сяброў творчага саюза складаецца з прадстаўнікоў гэтага цэха. Каб не Алесь Марціновіч ды яшчэ два-тры аўтары, можна было б недасведчанаму чалавеку падумаць, што беларуская літаратура даўно памерла, ніхто нічога вартага не піша, не друкуе. І самае парадасальнае: сярод прэтэндэнтаў на прыём у СП амаль палова праходзіць па секцыі крытыкі і літаратуразнаўства. І яшчэ большы парадокс: варта толькі прэтэндэнта ці прэтэндэнтцы атрымаць членскі білет, як адразу ж велічна замаўкае.

Спрабуюць тлумачыць гэта нізкімі ганарарамі і тым, што рэдакцыі не заказваюць канкрэтныя артыкулы і рэцэнзій. Доля праўды тут ёсць, але... А хіба рэдакцыі заказваюць прэзіякам раманы, аповесці, апавяданні, паэтам — паэмы, нізкі вершаў? Ці лапатай грабуць ганарары паэты, прэзіякі? Тут відавочна нешта іншае. А што — хацелася б, каб пайшла зацікаўленая гаворка на нашым з'ездзе. Але калі прыйшлося да слова пра ганарары, то я цалкам згодзен з Алесем Жуком, які нядаўна выказаўся грунтоўна па гэтай праблеме на старонках "Звязды". Сапраўды, інакш, чым здэкам, аплату працы літаратараў не назавеш. Тут альбо поўнае непаразуменне, альбо неразуменне нашых уладаў ролі і значэння літаратуры ў духоўным жыцці грамадства. Разумная і дбайная ўлада гэтак да працы стваральнікаў духоўных каштоўнасцяў не ставіцца. Спасылаюцца на эканамічныя цяжкасці. І брыдка слухаць, калі на высокіх нарадах у прысутнасці першых асоб дзяржавы называюцца зарплаты дробненькіх кіраўнікоў раённага ўзроўню. Народнаму пісьменніку, чые творы, безумоўна, будуць ва ўжытку нашчадкаў стагоддзі, прыносяць дзяржаве прыбытак, патрэбна карпець не адыходзячы ад п'ятовага стала, каб зарабіць хоць палавіну такога акладу. Вось і ўся размова пра сацыяльную справядлівасць, справядлівасць аплат працы. Падобна, нехта літаратуру і за працу не лічыць. Толькі не хацелася б, каб гэтае балючае для кожнага пытанне панавала на нашым з'ездзе. Будзьма годнымі... Колькі ўжо гаворана-перагаворана. І што?

Кар.: Валяцін Уладзіміравіч, мы трохі, здаецца, адхіліліся ад тэмы, хоць наўрад гэта можна назваць адхіленнем — праблема надзвычай балючая, аказвае непасрэднае ўздзеянне на стан нашай літаратуры, і яна, безумоўна, прагучыць на з'ездзе. Хацелася б пачуць вашу меркаванне пра стан літаратурнага працэсу, увогуле літаратуры, якое месца ў ім зоймуць аўтары, што ўліліся ў нашу творчую суполку і 13 з'езд для іх стане першым. Кажучы словамі Пушкіна, што за пакаленне, маладое, незнаёмае прыйшло ў міжз'ездаўскі перыяд?

В. Б.: Я паважаю Аляксандра Сяргеевіча, але наўрад ці можна назваць наша паўненне маладым, незнаёмым. Кожны з іх паспеў заявіць пра сябе адметным голасам на старонках самых рэспектабельных нашых выданняў, кніжкам аповесцяў, апавяданняў, паэтычнымі зборнікамі. Ужо нават гэта абвяргае сцверджанні нядобразычліваў аб быццам бы правінцыяналі, нізкім узроўні беларускай літаратуры, яе стагнацыі, якая мусіць непазбежна прывесці да скону ў сувязі з адмаўленнем народа ад роднай мовы. Трошачкі ўсё не так, мякка кажучы. Беларуская літаратура ўпэўнена

пераадольвае крызіс. Сведчанне таму і апошнія творы новага Быкава, па-свойму новых Кудраўца, Казько, Карамазава, у паззіі — Барадуліна, Бураўкіна, Гілевіча, Законнікава. Можна назваць не адзін дзясцят літаратараў, якія плённа працуюць, робяць твар сённяшняй літаратуры, імёны, якія склалі б гонар любой развітай, з багатымі традыцыямі літаратуры. На жаль, наш самаедскі менталітэт, упэўненасць, што не можа быць пракокаў у сваёй Айчыны, не дазваляе аглядзецца навокал, параўнаць, аддаць належнае. Насуперак змрочным прагнозам у літаратуру пайшла свежая, маладая, са сваімі звонкімі, непаўторнымі галасамі плынь, народжаная адраджэнскай хваляй. Несумненна, а ў гэта так хочацца верыць, пройдзе не так багата часу — і мы поруч з імёнамі славных майстроў слова будзем ставіць такія пакуль што нязвычайныя імёны, як Ірына Дарафейчук, Маргарыта Прохар, Наталля Капа, Валянціна Кадзетава, Таіса Супруновіч і, не дай Бог сурочыць, яшчэ добры дзясцят імёнаў нашых міжз'ездаўскіх навабранцаў. І зноў не абмысціцца без статыстыкі. Сярэдні ўзрост прынятых у сябры саюза недзе ў межах 30-40 гадоў. Для паэта мо гэта і не аптымальны ўзрост, а для прэзіяка — самы што ні ёсць. Тым больш, што сярод прынятых вельмі многа прэзіякаў. Сярод іх студэнтка Маргарыта Прохар, якая ў 21 год выдала кніжку адметнай прозы. Амаль палавіна прынятых — аўтары з перыферыі, большасць з якіх жывуць і працуюць у вёсках, маленькіх гарадках, людзі з гучыні жыцця, ад вытокаў, не сапсаваныя сталічнай калялітаратурнай багемай. І яшчэ адна адметнасць міжз'ездаўскага прызыву, якая і радуе і выклікае пэўную трывогу: большыя талентаў выпадае на жанчын. Мо гэта выпадкова, мо і невыпадкова. Магчыма, перад рэальнай пагрозай знікнення беларускаў як этнасу сам Бог перадае справу выратавання ў жаночыя рукі, як гэта на пэўным гістарычным этапе было ў Эстоніі. Хто яго ведае...

Кар.: А тыя, хто не прайшоў праз прыёмную камісію — безнадзейна? Вам не шкада, што некаторыя зусім яшчэ маладыя па ўзросце не дабралі ўсяго па некалькі галасоў?

В. Б.: Вядома ж, безнадзейна. Больш таго — абсалютна ўпэўнены, што асобныя з іх абавязкова прыйдуць у літаратуру. Гэта для іх выпрабаванне — нездарма ж кажуць: за бітага двух нябітых даюць. Маладзейшым трэба вызначыцца, гэта ў іх сур'ёзна ці звычайная дзіцяча-юнацкая хвароба вершаплётства, якой перахворваюць, як адзёрам, амаль усе. У адных праходзіць хутка, у іншых зацягваецца. Калі ўсё ж сур'ёзна, то, як гэта банальна ні гучыць, трэба вучыцца і працаваць, працаваць і вучыцца, патрабавальна ставіцца да сваёй творчасці. Калі адчуецца, што ў іх ёсць сказаць чалавецтву нешта сваё, яшчэ нікім не сказанае ці сказанае не так, не тымі словамі, як ім хочацца сказаць — значыць, у іх жыве пісьменнік.

Кар.: І апошняе: што вы чакаеце ад нашага з'езда?

В. Б.: Ды нічога асаблівага не чакаю. Літаратура робіцца не на з'ездзе, пасяджэннях, нейкіх нават самых разумных масавых мерапрыемствах. Хацелася б, каб дыскусія праходзіла па надзённых прынцыповых праблемах, добразычліва, зацікаўлена, без палітыканства, высвятлення адносінаў, разборак, звадак, прычыпова і годна. Каб з'езд кансалідаваў нашы творчыя сілы, каб пазбеглі расколу, паколькі нам дзясцят няма чаго. Расколы, як правіла, ініцыруюцца і падаграюцца палітыканамі і адбываюцца не на творчай, а далёкай ад творчасці глебе. Карысці ад іх для літаратуры — аніякай. Хацелася б, каб з'езд нас аб'яднаў на аснове рэальнай трывогі за будучыню нашай літаратуры, нашай мовы. Каб на фоне галоўнага мы хоць на гэты дзень сталі вышэй нейкіх крыўд і непаразуменняў адзін да аднаго, прыдушлі ў сабе паганенькую зайздрасць, што некаму Бога даў больш, а некаму менш, мязотнае жаданне некаму напакасціць падкідваннем "шароў" пры тайным галасаванні. І абралі сабе ў кіраўніцтва людзей, якія не толькі хочучь, але і ўмеюць, могуць.

Саюз беларускіх пісьменнікаў выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Казіміру Вікенцьевічу КАМЕЙШУ з прычыны напатакушага яго гора — смерці дачкі Ілены.

Музыкант — уладар сэрцаў і... ідэй

Войцах Дамінік Папеляж — асоба шматгранная. Яго можна ўбачыць у самых розных ампла: педагога, удзельніка ансамбля, саліста і нават у якасці артыста-рэжысера міжнароднага конкурсу-фестывалю ў польскім горадзе Элку. Зайздросная рознабаковасць! На жаль, не так часта сустракаеш гэтак шчодро адораных прыродай музыкантаў.

Днямі Войцах Папеляж выступіў з сольнай праграмай у канцэртнай зале "Гродна". Гастролі былі арганізаваны Гродзенскай абласной філармоніяй (дырэктар Эдуард Ціховіч) пры пасрэдніцтве вядомага гітарыста і кампазітара Дзяніса Асімовіча.

Польскі музыкант прадставіў творы старадаўніх і сучасных аўтараў. Строга, стрымана, удумліва ён выконваў творы італьянскіх майстроў Вінчэнца Галілея, Антоніо Навы, Маўра Джуліяні. Наадварот, музыку іспанцаў артыст іграў імпульсіўна, тонка адчуваючы яе танцавальную аснову і свое-

асаблівы маўрытанскі каларыт. Класічнага па духу Фернандо Сора дапоўніў партыю-віста-рамантычны Франсіска Тарэга з яго знакамітымі "Успамінамі пра Альгамбру" і "Арагонскай хотай". Польскі гітарыст паказаў сябе пранікнёным лірыкам у творах Антоніо Лаура, Федэрыка Марэна Тарабы, у п'есе "Прысвячэнне Амеліі" ананімнага аўтара з Каталоніі. Глыбока ўразілі публіку светлыя інтанацыі "Каваліны" сучаснага англійскага кампазітара Стэнлі Моэрс. Жыва і ярка прагучала руская народная песня "Івушка" ў апрацоўцы Яўгена Ларышава.

Шчырае захапленне выказала зала, калі гітарыст па-за праграмай прапанаваў джазавую п'есу, а прысутныя пачалі адбіваць такт свінгуючага рытму. Некаторая напружанасць, заўважаная ў пачатку канцэрта, бяследна знікла. Яе змянілі поўнае ўзаемаразуменне і сардэчная цеплыня. Адна з слухачак выйшла на сцэну і прачытала ў гонар маэстра

толькі што напісаны ёю верш:

*Вы музыкант,
вы владар
Мелодый,
трелей, переливов,
То полных грусти,
то игривых.
Лишь вы один.*

Разуменне душы чалавека, закліканага ствараць Прыгажосць — ці не гэта вышэйшы гонар за карпатлівую працу і майстэрства?

Пры канцы сустрэчы госьць расказаў пра свой конкурс-фестываль гітарнай музыкі, які сёлета ладзіцца пятай раз. У аснове імпрэзы — ідэя "трох дзён Італіі ў Элку". 27—29 красавіка ў родным мястэчку Войцах Папеляжа зноў загучыць класічная гітара, будзе прадстаўлена італьянскае народнае і прафесійнае мастацтва, выступяць аркестры, ансамблі, спевакі, інструменталісты. Публіка пакаштае сапраўдную піцу і спягеці, паспытае букет лепшых вінаў Марсалы і Калабрыі.

Словам, Італія, быццам паўднёвае сонейка, зазірэ ў горад адпачынку і турызму, жамчужыну Мазурскіх азёр — Элк!

І тады мне падумалася: чаму б і нам не арганізаваць штосьці падобнае? Напрыклад, фестываль "Санкт-Пецярбург у Гродне" альбо, скажам, "Кракаў у Лідзе"? Няўжо гэтую ініцыятыву не можа ўзяць на сябе Гродзенская абласная філармонія? Ці ж нам не па сіле, як даўным-даўно прынята ў Еўропе, з бляскам прыводзіць рознага кшталту фестывалі ў летні час, калі горад перапоўнены адпачываючай моладдзю? Мы ж наўна мяркуюем, што ліпень і жнівень — "мёртвы сезон" для канцэртнай дзейнасці. Значыць, патрэбны кардынальныя змены, свежы погляд!

Не пабаюся сцвярджаць: візіт Войцах Дамініка Папеляжа стаўся плённы. Гітарыст пазнаёміў нас з малавядомымі творами, прадэманстрававу высокі прафесіяналізм і даў нагоду заду-

V
JUBILEUSZOWY
MIĘDZYKONKURSOWY
FESTIWAL I KONKURS
MUZYKI GITAROWEJ
pt. "Jubileum w muzyce włoskiej"
ELK, 27-29.04.2001

GŁÓWNY SPONSOR FESTIWALU
BANK PEKAO SA
PATRONAT HONOROWY
STAROSTA ELCKI

мацца наконт новых форм прапаганды мастацкай творчасці ў нашай Гародні.

Віталі Радзіёнаў,
старшыня Асацыяцыі
кампазітараў
Гродзеншчыны

Суфлёр

ПАДКАЗКІ—АНОНСЫ—ПАРАДЫ АД "ЛІМ"

Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў

АБ'ЎЛЯЕ КОНКУРС

на замяшчэнне пасады прафесарска-выкладчыцкага складу:

- загадчык кафедры дызайну 1
- прафесар кафедры малюнка 1
- прафесар кафедры графікі 1
- прафесар кафедры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва 1
- прафесар кафедры інтэр'ера і абсталявання 1
- дацэнт кафедры інтэр'ера і абсталявання 1
- дацэнт кафедры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва 1
- дацэнт кафедры жывалісцы 1
- дацэнт кафедры дызайну 1
- выкладчык кафедры малюнка, жывалісцы, скульптуры 2
- выкладчык кафедры мадэлявання адзення і мастацкага ткацтва 1
- дацэнт кафедры малюнка 2
- ст. выкладчык кафедры малюнка 1

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання аб'явы.
Заявы і дакументы, згодна ўмове аб конкурсах, падаваць на імя рэктара акадэміі на адрас:

220012, г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 81, аддзел кадраў; тэл. 232-77-34.

Аргкамітэт па правядзенні Гарэцкіх чытанняў

паведамляе, што Х Гарэцкія чытання адбудуцца 7—8 чэрвеня 2001 года ў Горках. Тэма чытанняў: "Максім і Гаўрыла Гарэцкія. Жыццё і творчасць".

Просім да 15 мая 2001 года паведаміць тэму вашага выступлення на чытаннях. Матэрыялы будуць выдадзены. Аб'ём тэзісаў 3-5 поўных старонкі тэксту. Даклад неабходна прадставіць на дыскеце 3.5 у рэдактары Word дзеля Windows.

Для складання праграмы просім паведаміць звесткі аб аўтары (прозвішча, імя, імя па бацьку, месца працы, пасада, вучоная ступень, службовы і хатні адрасы, тэлефоны). Усе матэрыялы дасылайце па адрасе:

220020, г. Мінск, вуліца Багдановіча, 15. Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры. Гарэцкія чытання.

Даведкі па тэлефоне ў Мінску: 234-56-21 (код 8-0172).

ВЕРНІСАЖ

Малюнкі А.ГУРСКАГА

ЭПІГРАМЫ

Уладзімір МАЗГО

Вясёлы карагод

*Уладзімір
Буднік*

Пад ручку з песняю
Валодзя
Увайшоў
У новае стагоддзе.
І сёння Буднік
Песняй будзіць —
І падпяваюць следам
Людзі.

Юрка Голуб

Сын зямлі
І небасхілу,
Ён адчуў
У крылах сілу.
І ўзлятае
Так высока
Юрка Голуб,
Быццам сокала.

Вольга Інатова

Цяжкі ўзяла
На плечы груз —

Увесь пісьменніцкі
Саюз.
Ды гэта Вользе
Не абуза,
Калі яна
Для іншых —
Муза.

Міхаіл Фінберг

Кажуць:
— Шчыры дзякуй,
Міша! —
Музы вечныя
Насвіжа.
Заслаўе,
Маладзечна
Удзячны Фінбергу
Сардэчна.

Язэп Янушкевіч

Ні Парыж,
Ні Рым,
Ні Кракаў
Не замяняць
Родны Ракаў
І даследчыцкую глебу
Янушкевічу Язэпу.

Пажаданне Клышкі — Клышку

Каб родны дзядзька Анатоль
У хаце меў добра пад столь.
Здароўя каб не бракавала,
І Зося ўсё жыццё кахала,
Каб ведаў кожны малец Клышку,
Любіў "Буквар" яго і кніжку.

Алесь КЛЫШКА

Марцін КОЎЗКІ

Доля праўды

- Бачыў страшны сон: політыленавая бутэлька на крыжы касцёла. Горы неліквіднага смецця ўздымаліся так высока, што закінуць бутэльку быў ужо не фокус.
- Пустое месца заўважаюць тады, калі яно знікае.
- Аб правах чалавека. Варта зрабіць наручнікі больш свабоднымі, каб кожны затрыманы мог пачуваць сабе патыліцу.
- Каб вучыць беларускай мове дзяцей, у каледж ператварылі беларускі ліцэй. Окэй!
- Жыве цяпер глыбінка самапасам, якая ўжо надзея
- на калгасы. Ды гэтая глыбінка, скажам прама, у Мінску пачынаецца з "Дынама".
- З новых паданняў пра Сталіна. Помнік правадыру захаваўся ў грузінскім мястэчку раённым. Ды нехта знакамітаму земляку пэцкаў рукі чырвоным.
- Ніхто так аддана не служыць уладзе, як медныя трубы. Што тыя трубы без улады? І яны ж яе першыя хаваюць, гады.
- "Сродкі Масавай Інфармацыі, СМІРНА!" Выпадковае супадзенне пачатковых літар ці нешта больш сур'ёзнае?

ЗАСНАВАЛЬНІКІ
Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
рэдакцыя газеты
"Літаратура і мастацтва"
ВЫХОДЗІЦЬ
З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар
Алесь
ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:
Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА

- Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
- Павел ВЕРАБ'ЕЎ,
- Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ —
намеснік галоўнага
рэдактара,
- Алесь ГАЎРОН —
адказны сакратар,
- Мікола ПЛЬ,
- Алесь МАРЦІНОВІЧ,
- Яўген РАГІН,
- Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,
- Віктар ШНІП —
першы намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС
РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
прыёмная рэдакцыі —

284-8461
намеснікі галоўнага
рэдактара — 284-8525,
284-7985

- АДДЗЕЛЫ:
- публіцыстыкі — 284-8204
- пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-7985
- літаратурнага
жыцця — 284-8462
- крытыкі
- і бібліяграфіі — 284-7985
- паэзіі і прозы — 284-8204
- музыкі — 284-8153
- тэатра, кіно
- і тэлебачання — 284-8153
- выяўленчага мастацтва,
аховы помнікаў — 284-8462
- навін — 284-8462
- мастацкага
- афармлення — 284-8204
- фота-
карэспандэнт — 284-8462
- бухгалтэрыя — 284-8462

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79)

Індэкс 63856 Наклад 2865
Нумар падпісаны ў друку
12.4.2001 г. у 17.30

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ 2101

Д 123456789 10 11 12
М 123456789 10 11 12